

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

KONYA'DA DİNİ MEKÂNLAR AİDİYETİ

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Ocak 2022**

KONYA'DA DİNİ MEKÂNLAR AİDİYETİ

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

Konya
Ocak 2022

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü /Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

☐ Enstitü /Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir.²

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁻⁴

13 Ocak 2022

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ocak 2022

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde tecrübe ve bilgileriyle bana yol gösteren, rehberlik eden, üzerimde çok emeği bulunan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM'e minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Araştırmaya katılma talebimizi kabul edip mülakat yaptığımız katılımcılara da teşekkürlerimi sunarım.

Daima varlığıyla bana güç veren, hayatım boyunca bana destek olan sevgili aileme ve çalışma sürecinde yanımda olan Dr. Sadık UÇGUN'a şükranlarımı sunarım.

Ocak 2022

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

ÖZET

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

Konya’da Dini Mekânlar Aidiyeti

Yüksek Lisans

Konya, 2022

Konya, kendisine ait özel tarihi ve kültürel dokusuyla, onu diğer şehirlerden farklı kılan mekânlarıyla ayrıcalıklı bir kentsel kimliğe sahiptir. Kentsel kimliğinin öne çıkmasında içinde barındırdığı tarihi ve dini mekânların etkisi büyüktür. Bu araştırmada, Konya toplumunun dini mekânlara karşı olan aidiyet duygusunun ve bilinirliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel veri araştırma yöntemlerinden, yarı yapılandırılmış mülakat modeliyle gerçekleştirilmiştir. Bu teknik ile yapılan görüşmelerde katılımcılara on ikişer soru yöneltilmiştir. Yapılan mülakatlardan elde edilen veriler Maxqda programıyla analiz edilmiştir.

Araştırmanın evrenini, Konya il merkezindeki, 18-73 yaş aralığındaki yetişkinler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini, farklı yaş gruplarındaki otuz kişi oluşturmaktadır. Mülakatlardan elde edilen verilere göre, dini mekânların; tarihi ve turistik olması yönünden en çok ziyaret edildiği, mimari yapı ile inanış ve ibadet şekilleri yönünden ilgi gördüğü, maneviyat yönünden önemsendiği, ibadet için tercih edilmesinde maneviyatın önemli faktör olduğu, toplum ilgisizliğinin değer kaybetme sebepleri açısından etken olduğu ve Hz. Mevlâna türbesi, Ateşbaz-ı Veli türbesi ile Alaeddin Cami ve Türbelerinin en çok bilinen dini mekânlar olduğu görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda, yaş seviyesi küçüldükçe, dini mekânlara karşı olan aidiyet duygusunun ve bilinirliğinin azaldığı, yaş seviyesi büyüdükçe ise dini mekânlara karşı olan aidiyet duygusunun ve bilinirliğinin arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Konya, din, dini mekân, aidiyet

ABSTRACT

Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY
Belonging to Religious Places in Konya
Master's Thesis
Konya, 2022

Konya has a privileged urban identity with its special historical, cultural texture and places that make it different from other cities. The identity of the Konya largely arises from its historical and religious sites. The objective of this study is to determine how recognisable religious sites are by the inhabitants of Konya as well as to determine if they have a sense of belonging to such places. The research has been carried out by the means of semi-structured interview, one of the qualitative research methods. This approach permitted to interview respondents asking them 12 questions. Survey data were analysed using Mazqda programme.

Focus group is represented by the inhabitants of Konya Province between the ages of 18 and 73. The sampling of the study is represented by 30 respondents belonging to different age group. According to the data obtained from the interviews, religious places; It is the most visited in terms of being historical and touristic, it attracts attention in terms of architectural structure, belief and worship, it is important in terms of spirituality, it is an important factor in choosing it for worship, the indifference of the society is a factor in terms of depreciation, and It has been seen that the tomb of Hz Mevlâna, the tomb of Ateşbaz-ı Veli, the Alaeddin Mosque and Tombs are the most known religious places. As a result of the analysis, it was observed that as the age level decreases, the sense of belonging and awareness towards religious places decreases, and as the age level increases, the sense of belonging and awareness towards religious places increases.

Keywords

Konya, religion, religious place, belonging

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMLAR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Din.....	5
2.1.1. Din Kavramı	6
2.1.2. İslamiyet	7
2.2. Dini Mekân.....	8
2.2.1. Dini Kavramı	8
2.2.2. Mekân Kavramı	8
2.2.3. Dini Mekân Kavramı	9
2.2.4. Algı	10
2.2.5. Dini Mekân Algısı	11
2.2.6. Dini Mekânın Algısal Önemi.....	11
2.3. Dini Mekânların Önemi.....	12
2.3.1. Dini Mekânların Aidiyeti.....	13
2.3.2. Dini Mekân Aidiyetini Etkileyen Bazı Faktörler.....	18
3. KONYA'DA DİNÎ MEKÂN	19
3.1. Konya'nın Tarihi	19
3.2. Hristiyanlık Öncesi Dini Mekânlar	21
3.3. Hristiyanlık Dönemi Dini Mekânlar	22
3.4. İslamiyet Dönemi Dini Mekânlar	23
3.4.1. Anadolu Selçuklular Dönemi Dini Mekânlar	23

3.4.3. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Konya’da Dini Mekânlar	34
3.4.4. Konya’da Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Dini Mekânları	36
4. KONYA’DA DİNÎ MEKÂN ALGISI	41
4.1. Dünya Kültüründe Konya’nın Yeri	41
4.2. Türkiye’deki Merkezî Yönetimin Konya Dini Mekânlarına Yaklaşımı	42
4.3. Konya’daki Yerel Yönetimlerin Dini Mekân Yaklaşımı	43
4.4. Konya’da Yaşayan Bireylerin Dini Mekân Aidiyeti Duygusu	43
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	48
5.1. Çalışmanın Konusu	48
5.2. Çalışmanın Amacı	48
5.3. Çalışmanın Metodu	48
5.4. Çalışmanın Bölümleri	48
5.5. Araştırmanın Bulguları ve Analizi	49
5.5.1. Bulgular	49
5.5.2. İlişkisel Analizler	76
6. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER	80
6.1. Değerlendirme	80
6.2. Sonuç	81
6.3. Öneriler	83
KAYNAKLAR	85
SÖZLÜK	89
ÖZGEÇMİŞ	92
EK-1. KATILIMCI LİSTESİ	93
EK-2. DİNÎ MEKÂNLAR AİDİYETİ ANKETİ	94
ETİK KURUL/KOMİSYON İZNİ/MUAFİYETİ	95

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcı Profili	49
Tablo 2. Dini mekânların katılımcı gruplarının inançlarına göre bilinirliği	58
Tablo 3. Katılımcı gruplarına göre farklı inançlara ait mekânlar teması	63
Tablo 4. Katılımcı gruplarına göre dini mekânları önemseme sebepleri	66
Tablo 5. Katılımcı gruplarına göre dini mekânların değer kaybetme sebepleri teması ..	69
Tablo 6. Katılımcı gruplarına göre mübarek gün ve geceler teması	73
Tablo 7. Katılımcı gruplarına göre dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular teması.	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dini mekânların aidiyet temaları	52
Şekil 2. İnançlara yönelik dini mekânlar teması alt kod bölümler modeli	53
Şekil 3. Bilinen dini mekânlara ait yoğunluk grafiği	54
Şekil 4. En sık ziyaret edilen mekânlara ait yoğunluk grafiği	55
Şekil 5. Sık ziyaret etme sebeplerine ait yoğunluk grafiği.....	56
Şekil 6. Farklı inançlara ait mekânlar temasına ait alt kod bölümler modeli.....	59
Şekil 7. Farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlara ait yoğunluk grafiği.....	60
Şekil 8. Farklı dinlere ait mekânların çekiciliğine ait yoğunluk grafiği	60
Şekil 9. Dini mekânları önemseme sebepleri temasına ait alt kod bölümler modeli	64
Şekil 10. Dini mekânların değer kaybetme sebeplerine ait alt kod bölümler modeli	67
Şekil 11. Mübarek gün ve geceler temasına ait alt kod bölümler modeli	69
Şekil 12. Mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlara ait yoğunluk grafiği	70
Şekil 13. Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenlerine ait.....	71
Şekil 14. Dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular temasına ait kod alt bölümler modeli	74
Şekil 15. Kod kitabı	78
Şekil 16. Kod bulutu	79

KISALTMALAR DİZİNİ

H	Hicri
Hz.	Hazreti
M	Miladi
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
Yun.	Yunanca
yy	Yüz yıl

1. GİRİŞ

Din, ilk insan Hz. Âdem ile birlikte ortaya çıkmış ve insanlık tarihi süresince günümüze kadar var olagelmıştır. Din, coğrafi olarak sınırları belirlenebilen ve tarihsel olarak izlenebilen bir olgudur. Ancak her coğrafyada, her toplumda ve her kültürde din anlayışı farklılık göstermektedir. İlk insanla birlikte ilahi dinler insan topluluklarına vahye dilmıştır. Zaman içinde farklı insan topluluklarında ilahi dinlerle birlikte, çeşitli din anlayışları ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı insanlığın ortak kabul edebileceği ve herkesi kapsayan evrensel bir din tanımı yapmak oldukça zordur (Çelik, 2006).

Din, sosyolojik açıdan geçmişten günümüze, toplumların bakış açılarına göre farklı anlamlar kazanmıştır. Dinin Tanrı ya da manevi güçlerle bağlantılı olduğunu kabul eden görüşler dini teolojik açıdan tanımlamaktadır. Bu görüşe göre din Tanrıya, maneviyata inanmaktır, insanın Tanrısız yaşamamasıdır. Tanrı'ya inanç hem bir güveni hem de bir korku hissi oluşturur. Tanrıya inananlar zaman içinde hem inandığın emri ile hem de ibadetlerini yerine getirmek için birtakım mekânlar inşa etmişlerdir. İlk insan Hz. Âdem Allah (Tanrı)'ın emri ile yeryüzünde ilk yapıyı, mekânı esas olarak da dini mekânı inşa etmiştir.

Mekân, farklı yaklaşımlarca ele alınmakla birlikte, geniş bir çerçeve ile insanı fiziki çevresinden belli ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürebilmesine imkân veren, elverişli boşluk ve sınırları kişilerce tespit edilebilen, algılanabilen ortamdır. Mekân, kainattaki tüm canlıları bulunduran sınırsız yerdir. Canlıların hayatlarını idame etmeleri için bir mekâna ihtiyacı bulunmaktadır. Mekâna sahip olmak, yaşamın ana kuralıdır ve mekâna aidiyeti oluşturur (Duman, 2018). Mekân, bireysel olduğu kadar da toplumsaldır. Mekâna sahiplik zaman içinde aidiyet duygusunu oluşturur. Aynı şekilde toplumun ortak mekânları da toplumda toplumsal aidiyeti oluşturur. Maslow, aidiyet duygusunu ihtiyaçlar hiyerarşisi içinde en önemli beş gereksinimden biri olarak kabul etmiştir. Aidiyet duygusu ihtiyacı giderilmediği zamanda bireylerde ve buradan toplum genelinde, bulunduğu mekâna, şehire, ülkeye; aileye, topluma, millete ve devlete karşı bir sahipsizlik, kimliksiz hissi oluşturur. Bu hissizlik, toplumun gelişmesini ve gelecek hakkındaki beklentilerini olumsuz yönde etkiler. Kimliksiz bir toplumunun geleceği yok demektir.

Toplumların gelişimi bir kimlik gelişimi üzerinedir. Kimliği oluşturan en önemli faktörler, geçmişten gelen, kültürel birikimlerdir. Bu birikimler, dil, din, ırk, töre, mekân, anıtlar, vb. Bu birikimlerin bazıları sözel yolla, bazıları yazılı bazıları da mekânsal olarak geçmişten günümüze aktarılmaktadır. Mekânsal birikimler, ibadet yerleri, türbeler, mezar taşları, hanlar, idare merkezleri, saraylar ve kalelerdir. Mekânlar görsel olduğu için farklı duyularla farkındalık oluşturmaktadır. Bu farkındalık ile bu kültürel varlıklara aidiyet hissi daha kolay oluşmaktadır. Bu aidiyet, toplumun varlığının, idamesinin, geleceğinin özünü oluşturmaktadır.

Mekânlar içinde en önemlileri ve toplumca en çok değer verilen yerler dini mekânlardır. Dini mekân denilince ilk olarak ilahi dinlerin hepsinde ortak değer kabul edilen Kudüs akla gelir. Kudüs, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinince kutsal bir yerdir. Kâbe ise İslam dinine göre dünyada tartışılmaz en önemli dini mekândır. İslam dininin yayılması ile birlikte Müslüman topluluklarında bazı şehirler özel önem arz etmeye başlamışlardır. Bu şehirlerden biri de Konya'dır. Konya 9000 yıllık geçmişi ile Göbeklitepe'den sonra Dünya'nın bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir. Dokuz bin yıllık geçmişinde Konya'da en çok Hristiyanlık ve İslamiyet adına dini mekânlar bulunmaktadır. Konya'da Hristiyanlık dönemi öncesinde de eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin geneline bakıldığında çok tanrılı dine inanan Hititlere ait olduğu görülmüştür. Beyşehir'deki Eflatun Pınar'ı, Ereğli İvriz'deki Kaya Anıtı başlıca Hitit eserleridir. Ancak, Hristiyanlık öncesine dair Konya'da dini mekân bulunduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Hristiyanlar için özellikle Silles bölgesi yerleşimi ve Aya Eleni kilisesi önem taşımaktadır.

İslami mekânlar Selçuklu İmparatorluğunun Anadolu'yu fethetmesiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti Konya'yı başkent yapmasının ardından birçok eser ve dini mekân meydana getirmiştir. Devletin güçlenmesiyle, birçok bilim insanı Konya'ya yerleşmiş ve bunlarla birlikte yeni mekânlar inşa edilmiştir. Sadrettin Konevi, Şemsî Tebrizi, Mevlâna, Hoca Ahmet Fakih bu dönemde yerleşen bilim insanlarıdır. Hazreti Mevlâna Türbesi ve Camii, Sadrettin Konevi Camii ve Türbesi, Şemsî Tebrizi Camii ve Türbesi başlıca yapılan dini mekânlardır. Bunların yanında birçok medrese, han,

hankah külliye bu dönemde faaliyete başlamıştır. Dini mekân inşa faaliyetleri Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemi ile de günümüze kadar devam etmiştir.

Konya’da bulunan dini mekânlar ile ilgili birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Din ve Mekân aidiyeti üzerine akademik çalışmalar ülkemizde son yıllarda hız kazanmış olsa da yeterli seviyede olduğu söylenemez. Din ve mekân aidiyeti üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda birçok durum tespiti yapılmakla birlikte, dini mekân aidiyeti üzerine dair çalışma bulunmamaktadır.

Dini mekânların tarihi, geleneksel ve kültürel bağlamdaki yerleri göz önünde bulundurulduğunda dini mekân aidiyeti değerleri açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Buradan hareketle dini mekân aidiyetinin varlık derecesinin bilinmesi değerlerinin korunması, hatırlatılması ve aktarılmasına yardımcı olması açısından literatüre önemli bir destek sağlayacağı düşünülmektedir. Konya’da yaşayan insanların dini mekân aidiyetine sahip olup olmadıklarının ortaya koyulmasına, günümüzdeki önemine ve geleceğine ışık tutmasına bu çalışma yardımcı olacaktır. Çalışma, Türkiye’de ve Konya’da dini mekânlara karşı oluşturulan aidiyet, bağlılık ve bilinirliğinin din sosyolojine fayda sağlaması açısından ve bu araştırmanın ülkemizde konu edilmemiş olması sebebiyle, özgün değer taşımaktadır.

Çalışma nitel veri araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama tekniğinde, nitel veri araştırma yöntemlerinden biri olan, yarı yapılandırılmış mülakat modeli uygulanmıştır. Bu mülakat tekniği ile yapılan görüşmelerde, katılımcılara yönetilmek üzere sorular hazırlanmıştır ve belirli yaş gruplarına anket görüşmelerinde sorulmuştur. Maxqda programı ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Araştırma beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmını takip eden ikinci bölümde, teorik çerçevede din, dini mekân ve dini mekânların aidiyet kavramlarının üzerinde durularak, araştırma konusu açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Konya’nın tarihi çerçevesinde, ilahi dinlerin dönemlerine göre mekânların gelişimi incelenmiştir. Dördüncü bölümde, dini mekân algısı ile birlikte Konya’daki insanların dini mekânlara yaklaşımı ve aidiyet duyguları araştırılmıştır.

Son bölüm olan beşinci bölümde ise araştırmanın yöntem ve teknikleri başlığı altında araştırmanın amacı, metodu, sayıtlıları, kapsam ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem seçimi, araştırmanın veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesi gibi araştırmanın yöntemini aydınlatıcı bilgiler verilmiştir. Bölümün devamında araştırmanın bulguları yer almaktadır. Bu kısımda Maxqda programı ile saha araştırmasından edinilen veriler analiz edilmiştir. Sahadan edinilen veriler eşliğinde dini mekân aidiyet duygusunun nasıl algılandığı ve dini mekân aidiyet duygusunun nasıl geliştiği diğer araştırma verileriyle birlikte yorumlanmıştır.

Sonuç bölümünde, elde edilen bulgular çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılmış olup, öneriler kısmıyla ve akademik sözlükle çalışma sonlandırılmıştır.

2. KAVRAMLAR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Din, Dini Mekân ve Dini Mekânların önemi ana başlıklarına yer verilmiştir. Bu ana başlıkların altında, Din kavramı, İslamiyet, dini kavramı, mekân kavramı, dini mekân kavramı, algı, dini mekân algısı, dini mekân, mekânın algısal önemi, dini mekânların aidiyeti, dini mekân aidiyetini etkileyen faktörlerin bu bölümde alt başlık olarak açıklanmıştır.

2.1. Din

İnsanla birlikte var olan din, tüm zamanlarda ve toplumlarda karşılaşılan evrensel bir olgudur. Toplumsal ve tarihsel olmasının yanında din, bireylerin ruhunda derin anlamların ve değerlerin de kaynağıdır. İnsanın veya inanmanın her insanın sahip olduğu bir din algısı bulunmaktadır. Böylesine çok çeşitlilik arz eden bir müesseseyi tanımlamanın zorluğu aşıkardır Nitekim üzerinde uzlaşılan etraflı bir din tanımlaması da bulunmamaktadır. Ancak yapılan din tariflerinden, lûgat ve terim anlamlarının tetkikinden yola çıkarak dinin mahiyetine ilişkin bilgi sahibi olunabilir (Altıparmak, 2021, s.23).

İnsan için vazgeçilemeyen ve onun hayatının şekillenmesinde çok önemli rolü olan değerlerden birisi de dindir. İnsan, yapısı gereği nasıl ki düşünen, düşünme özelliği bulunan bir varlık ise, ayrıca doğası gereği dini bir boyuta sahip olan ve inanan bir varlıktır (Erdem, 2019, s.17).

Din, çok önemli ve geniş anlamlı bir kavramdır. Her görüş, her ekol, mezhep, ya da kişiler din hakkında şöyle veya böyle kendisini söz söyleme, açıklama yapmak zorunda hissetmişlerdir. Çünkü birçok fikir, ideoloji, ekol ve mezhep kendini din kaynaklı olarak görmüştür. Bu nedenle din fert ve cemiyet açısından hiç ehemmiyetini kaybetmemiştir. Birçok ilim dalının doğmasına da kaynaklık etmiştir (Tümer, 1986, s. 213). Din kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır (TDK, 2021):

1. “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet.
2. Bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen,

3. İnanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült.”

Din kavramı, Orta dönem Türkçesi (13-15 asır) ve Oğuz Türkçesinde ruh ve beden yani nefis bilgisini ve eğitimini ifade eden *tin* veya *din* sözcüğü olarak kullanılmıştır. Dön, mezhep anlamında iken Eski Uygur Türkçesinin Budist metinlerinde *din* şeklinde kullanılmıştır. Budizm’in kutsal dili olan Palicede kelime *dhamma* şeklindedir. Diğer taraftan Türklerde “den” kökünden türetilmiş “denli”, “densiz” sözcükleride din yerine kullanılmıştır. Âramî-İbranî dilinde din hüküm, Arapçada örf-âdet anlamında, Eski Farsça olan Pehlevicede daena, Orta Farsçada den, şeklinde yer almaktadır. Kur’an’da ise din, tâat, itiat, şeriat, örf ve samimi Allah inancı anlamında kullanılır (Nisa/4, 46).

Eski Yunancada din Thrioheya (günümüzde-triskevi) sözcüğüyle söylenmektedir. Bu sözcük, korku ile karışık saygı manasına gelmektedir. Yahudilikte ise din ahit, olarak kabul edilir. Hristiyanlık din, kelimesini putperest Roma’dan almıştır (Tümer, 1986, s. 215).

Sanskritçede din anlamına gelen dharma, Hint kutsal kitap literatüründe rta ve marga deyimleri olarak kullanılırdı. Çinliler günümüzde din terimi olarak, chung ehiao, sözcüklerini kullanırken, Japonlar, Budizmin ülkelerine ulaşmadan önce sahip oldukları dini yapıyı ifade eden Şinto (Tanrıların Yolu anlamına Çince “Şen-toa”den) deyimini hâlâ kullanmayı sürdürmektedirler (Tümer, 1986, s. 218).

Kısacası din; yol, gidiş, hâl, ibadet, hesap ve idare anlamına gelirken hem teslimiyet hem de hâkimiyet gibi iki zıt kavramı içinde barındırmaktadır. Din, geçmişten günümüze toplumlarda teslimiyet ve barışı temsil etmektedir.

2.1.1. Din Kavramı

Din, her haliyle somut bir şey değildir. Ancak müşahede edilebilen tapınakların, ibadetlerin, dini ritüellerin, dini sanatın, dini musikinin, dini edebiyatın ve benzerlerinin bulunduğu bir kurum olarak ortaya çıkar. İnsanoğlunun bu âlemdeki esas kimliğine onun dini, inancı denilebilir. Bu zaviyeden bakıldığında her din, kişi açısından bir felsefedir, bir yaşama biçimidir; buna karşılık her felsefe ise kişi için bir din olamaz. Din; aslında iman, hissiyat, tavır ve faaliyetler bütünü olarak bir cemaatin birliğini sağlamakla beraber, akıl ve fikre dayanan felsefeyi doğrudan kendisine konu edinmez. Bir cemaate mensup olan her

fert manevi bir dünyanın içine girer. İnsan için manevi olguların başında din gelir. Düşünce tarihi, kendi mevcudiyetleri yanında âlemin varlığı şuuruna varmış bütün toplumların, bunun en doğal neticesi olarak, bir yaratıcının var olduğu bilincine de ulaştıklarını göstermektedir. Kendini aşan tasavvuruyla insan somuttan soyuta geçerek üstün bir özü oluşturan manevi varlığının olduğunu hisseder. Hz. İbrahim gibi insan, kâinattaki bu ahenk ve düzeni müşahade ederken bütün bunları bir yaratıcının halk ettiğini anlar ve sonuçta tek Tanrı'ya ulaşır. İşte böylece bilinç, duyular ötesi bir âlemin, “transendental” (aşkın, üstün) bir varlığın mevcudiyetini sezer.

İnsan doğaüstü bir yaratıcıya yani Allah'a her daim korku ve sevgiyle yönelir. Fert ve milletlerin hayatını idame ettirebilmeleri için en başta gelen sosyolojik olgu dindir. Tarih öncesi, sonrası ve çağdaş toplumların bir dini inanışa sahip olduğu görülmektedir. Tek Tanrı inancını esas ve odak olarak alan dinler hep var olagelmıştır. Din kavramı; esas anlamını Tanrı, insan ve toplum üçgeninde kazanır (Tümer, 1986, s. 218).

2.1.2. İslamiyet

İslam bilginleri genellikle dini “akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği şeyleri kabul etmeye davet eden ilahi bir kanundur” diye tanımlar. İslam'a göre dinin kurucusu bizzat Allah'tır. Bu nedenle İslam uyarıcı elçiler olan peygamberin tebliğine dayanan evrensel bir mesaj, dindir. Allah katında din İslam (Âl-i İmrân/3, 19) 'dır. İslam ise Allah'ın insanlığa sunduğu ilahî dinin adıdır ve bu nedenle İslam doğru ve hak olandır ve bütün diğer dinlerden üstündür. İslam'a göre din mensupları Müslüman adını alırlar. Diğerleri ise Ehl-i kitap (Yahudiler ve Hristiyanlar) yahut da kitabı bulunmayan Mecusi ve Maniheizmlerdir. Hz. Peygamber her çocuğun İslam fitratı üzerine doğduğunu belirtir (Buhari, Tefsir (Rûm), 2). İslam'ın temel kaynağı ise Kur'an ve peygamberin yaşayışını anlatan hadislerdir. Hz. Muhammed, Kur'an'ı hem yazıya geçirtmiş hem hıfzettirmiş hem de yazıdan, ezberden denetlemiştir. Bu şekilde “hak din” tekâmül etmiş, bütün dinlerin en üstünü haline getirilmiş, İslam'ın esası olan Kur'an'ı da bizzat Allah koruma altına almıştır (Hicr/15, 9; Tümer, 1986, s. 245). Peygamber hem Allah'ın elçisi hem de Allah'ın kuludur, o hiçbir zaman ölümsüz değildir. Baki olan sadece Allah'tır. İslam dininde temel inanç olarak Allah'ın varlığı ve birliği, hak peygamberler, melekler hak kitaplar ve iyilikle kötülüğün

ayrıt edileceği bir hesap günü, bu dünyada yapılanların karşılığı olarak cennet ve cehennem vardır. İslam hem dünyaya hem de ahirete hitap eden evrensel bir dindir.

2.2. Dini Mekân

Dinî kavramı, mekân kavramı, dini mekân kavramı, algı, dini mekân algısı ve dini mekânın algısal önemi bu kısımda ele alınmıştır.

2.2.1. Dini Kavramı

Dini kavramı, dinsel, dinle ilgili olan, din üzerine anlamına gelen bir sıfattır (TDK, 2021). Bir dinin kurallarına uygun olarak yapılan tören, genellikle ilkel toplumlarda, büyüsel nitelikli uygulamaların tümü, bir kutsala inanan ve manevi bir birlik oluşturan topluluğun belirli inanış, ayin ve ibadetler bütünüdür.

Dini kelimesi, güçlü bir dini saygı uyandıran veya uyandırması gereken anlamlarını veren kutsal kelimesinin yerine kullanılmaktadır. Kutsî, can verilecek derecede sevilen, tapınılacak anlamındadır. Dokunulmaması gerekendir. Tanrıya adanmış yani tanrısaldir. Kur'an'da ise kutsalı ifade etmek üzere haram, mukaddes, kuds gibi çeşitli terimler kullanılmaktadır (Gündüz, 2009, s. 9).

Dini terimine bağlı olarak kutsal toprak, kutsal belde vb. gibi dini mekânlar ile birlikte kullanılmaktadır. Bu nedenle “dinî” sözcüğünün kendisi aynı zamanda kutsal mekânla da alakalıdır. Diğer bir ifadeyle dini mekânlar da kutsal kabul edilmiştir.

2.2.2. Mekân Kavramı

Mekân, insanı bulunduğu çevreden belli ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk ve sınırları gözlemciler tarafından algılanabilen uzay parçası olarak ifade edilebilir. Mekân en genel anlamıyla, bütün varlıkları kuşatan ve kapsayan bir düzlem parçasıdır. Mevcudatın akışı dâhilinde birbirlerinin yerini alarak zincirleme ebedi süreyi ifade eden zaman kavramıyla sınıksız bir bağla maddenin var olma şekillerinden başlıcasını açıklar. Bundan dolayı mekân, madde, zaman ve hareket her daim birbirleriyle alakalıdır. Bunlardan biri yoksa diğeri de olamaz. Mekânın ehemmiyeti, fizikteki nesnelerin zaman ve mekânda olmalarına bağlıdır. Nesnelerin varlığından bağımsız bir varlığa sahip olan bir

zamanın ve mekânın varlığını düşünme imkânı çoğu kez gerçekleşmez. Çünkü mekân bulunduğu ortamı çepeçevre çevrelemekte, nesnelerin mevcudiyetinin ve bilinmelerinin şartı olarak ortaya çıkmaktadır. Mekân bu cihetten ele alınınca, zamanla birlikte hem ontolojik (varlık bilimine ait) hem de epistemolojik (bilgi kuramı ile ilgili) (Simard, 2003, s. 14) olarak bir anlam yüklemektedir. Mekân, fenomenolojik (zahiri olarak) değerlendirilir. Çünkü mekân harici olarak vardır, harici varlıklar dışındaki olanları sezebilmesi için ise mekâna ihtiyaç yoktur. Leibniz, mekân ve zamanı varlık olarak değil de olaylar ve cisimler arasındaki yüzeylerin ve genel şekillerin özelliklerini inceleyen, bağıntıların bütünü olarak kabul eder (Köktürk, 2010, s. 3). Mezopotamya ve Eski Mısır medeniyetlerinde insanın mekânla kurduğu mistik ilişki sonraki zamanlarda artık somut bir ilişkiye dönüşmüştür. Bu dönemlerde mülkiyet kutsallaştırılırken yani dini bir değer taşıdığı ve kutsallığına inanılırken, diğer tarafta da mekân metalaştırılmıştır (Köktürk, 2010, s. 12).

2.2.3. Dini Mekân Kavramı

Dini mekân (kutsalın) bireyin hayatında, insanın maziye ve geleceğe yönelik algılarında, zamana ve mekâna yönelik değerlendirmelerinde, içtimai ve fiziki muhitine yönelik deneyimlerinde, hemen her yaklaşımında kendisini göstermektedir (Gündüz, 2009, s. 13).

Kutsal değerleri olan birey için bütün mekânlar aynı hususiyeti taşımamaktadır. Kimi mekânlar diğerlerinden nitelik olarak bazı farklılıklar göstermektedir. Bir mekânın diğerlerinden nitelik olarak farklılığını gösteren, kutsalla olan alakasıdır. Bir mekânın dinlerde, kutsal mekân olarak kabul edilmesi, yani orada kutsalın tecelli etmiş olması, bahsi geçen mekânı; şekilsiz ve niteliksiz olan dini/dinsel olmayan mekânlardan ayırmaktadır. Bütün dinlerde kutsal mekân ve kutsal dışı mekân ayrımı vardır. Bu ayrım mekânın abat edilmesine (zenginleştirilmesine) imkân tanımaktadır. Kutsalın ortaya çıkışı, dünyanın gerçekliğini (ontolojik olarak) inşa eder. Zira kutsalın zuhuru bir merkeziliği gösterir. Bu da bir dindar için varoluşsal bir değere sahiptir. İlk yöneliş olmaksızın hiçbir şey başlayamaz. Her istikamet bir sabit noktanın varlığını gerektirir. İşte bu değişmez nokta, kutsalın zuhur ettiği yerdir. Genel olarak dinlerde dünyanın merkezini gösteren bir “kutsal merkez” düşüncesi mevcuttur (Yavuz, 2006, s. 393). “Kur’an’da Haram, Kâbe, el-Mescid’ul-Haram, el-Beyt ya da Bekke, el-Beledü’l-Emin gibi aynı kutsal mekânı gösteren niteleyici isimler

olduğu gibi; el-Mescidu’I-Aksa, Tur-u Sina, Safa ve Merve, Meş’aru’l-Haram gibi kutsalın tecellisi söz konusu olan farklı mekânları gösteren isimler de bulunmaktadır.” (Yavuz, 2006, s. 394).

Mekân, tabiatın, hatta bütün gerçek varlığın belirlenim (determinasyon) şekli olarak, ölçülmenin, ölçülebilmenin, her türlü edebiyatın kaidelerini oluşturur. Bütün tabii olaylar, doğal şeyler, mekân denilen varlığın boyutları içinde yer alır ve onun içinde ölçülebilirler. Diğer doğal olaylar da zaman ve mekânın birbirine olan bağlantısıyla ölçülebilir bir hâle gelirler. Duyu organları vasıtasıyla alınan bilginin beyinde kodlanması ve örgütlenmesi algı olarak adlandırılır. İnsan için algılama, öğrenmenin ilk basamağıdır, o hâlde hayatın geçtiği mekânın tanımlı duruma gelebilmesinin birinci şartı algılama olacaktır (Köktürk, 2010, s. 12).

2.2.4. Algı

Algı. TDK Sözlüğü’nde isim, ruh bilimi olarak tanımlanmıştır. Algı, bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak, nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarma olarak da nitelendirilebilir.

Algı, duyu organları vasıtasıyla harici ve dâhili şeyleri duyumsamaktır. İnsan, kendi iç dünyasını algılasa da içinden çok, dışını algılar. Algı, dış âlemin duyularla gelen imgesinin şuorumuzda meydana gelen tasarımıdır. Mekân eşya gibi duyu organlarını etkiler. Bu etki bilince aktarılır. Algı, bir çeşit hissiyatın yorumlamasıdır, duyuları anlamlı kılma demektir; bu da duyumsal değil, zihinsel bir işlemdir. Bu yorumlama işinde nesneyi olduğundan daha başka türlü algılamaya yanılsama (illüzyon), var olmayan nesneleri algıladığımızı sanmaya sanrı (halüsinasyon) olarak tanımlanır. Algılama, duyu organları vasıtasıyla dış dünyada var olan şeyleri ve vukuatı idrak etmektir. Görme, dokunma ve işitme duyuları insanın bilincine kavram ve düşünce üretimi için algısal hakikatleri kullanır ve transfer eder. Duyular içinde en büyük vazifeyi ise görme algısı üstlenir. Ne kadar duyumlama imkânımız var ise o kadar da algıma söz konusudur (Köktük, 2010, s. 2).

2.2.5. Dini Mekân Algısı

Şehirlerin, dini mekânları ihata etmeleri, bulundurmaları bu yerlerin kutsallık kazandıklarını gösterir. Bu açıdan, kentler bünyesinde barındırdığı tarihi, tabiatı, kültürü ve uygarlığı ile bazı farklılıklar gösterirler. Dini kimlik taşıyan şehirler, mekânlar ise kutsal mekânlar olarak algılanır. Bu nedenle her mekân değişik medeniyetleri, hayatı, fikriyatı ve tarihini ruhunda taşır. Kadim tarihe ve kutsal mekânlara sahip olan şehirler kimliklerini daha uzun süreler muhafaza ederler ve daha uzun süre varlıklarını sürdürürler. (Yıldırım, 2014, s. 137).

Toplumlarda, merkez oluşturulan mekânlar ve bunun daha ileri safhası olarak ortaya çıkan şehirler, gök, yer ve yeraltının birleştiği bir nokta biçiminde algılanırlar. Toplamların gelişmesiyle, tepe ve ağaçlarla mekânın kutsallaştırılması dini şehirlerin teşekkülünde sık rastlanan bir tecrübedir. Şehirlerdeki tapınak/mabet inşası aracılığı ile kâinatın bizzat merkezî bir yere dönüştürülmesi söz konusu olmaktadır. Çünkü kutsal mekân algısı modern çağ öncesi toplumlarını mümkün olduğunca dünyanın merkezinde yaşamaya yöneltmektedir. Kudüs'teki Mescid-i Aksa, Rab tarafından şehir olarak insan eliyle kurulmadan önce yaratıldığına inanılmaktadır. Kutsal şehirler, mekânın kutsanması kökleşmiş inançlara aykırı olan düşüncesiyle ve bununla ilgili ayinle bir merkeze dönüşmektedirler. Şehirlerin kutsal mekâna dönüşmesinde en büyük etkenlerden birisi onun adının kutsal metinlerde zikredilmesidir. Kur'an'ı Kerim'de İslam'ın kutsal mekânları olarak Mescidi Aksa ve Kâbe geçmektedir. Dini kimliklerin oluşmasında kutsal mekân, tapınak ya da mabet kültürünün yayılmasıyla yakından alakalıdır (Yıldırım, 2014, s. 140).

2.2.6. Dini Mekânın Algısal Önemi

Mekân olma açısından kutsal kabul edilen yerlerin diğer yerlerden bir farkı yoktur. Ancak burada ulûhiyetin tecellisi, dini bir vakıanın gerçekleşmesi veya buranın kutsal bir şahsiyetle alakası, esrarengiz mucize veya kerametın vuku bulduğu mekânı diğer yerlerden farklı kılmakta ve kutsallaştırmaktadır. Kutsal mekânın bir özelliği de insan üzerinde bir saygınlık, ürperti uyandırmasıdır. Tanrı tarafından seçilen kutsal mekânları çoğu kez Tanrı

insanlara bildirmiş, bazılarını da insan keşfetmiştir. Dindar insan için homojen olmayan kutsal mekânda diğer mekânlardan kalite açısından değişik kısımlar bulunmaktadır. Bunlar genellikle örüntülerle ayrılır. Bu bölümler kutsal olmayanı kutsal olandan ayırır (harem bölgelerinde olduğu gibi). Dindar insanı tehlikeden korur. Bu dini mekâna girmenin birçok kutsal ritüeli vardır. Tapınak eşiğinin önemi de buradan gelir. Kutsal mekân kavramı ve bu tür dini yerlerin ziyareti tarih boyunca bütün dinlerde var olagelmıştır. Kutsal mekânları ziyaretin amacı mekânda var olduğuna inanılan kutsiyetin insana bahşettiği maddî, manevî, ahlâkî ve insanî yararlar sağladığı inancıdır. Buralarda inananların maddî ve manevî şifa bulması, ruhî bir iç huzuruna erişmesidir. Dindarlığını artırmak isteyen insanın kutsal bir mekânı ziyaret için ilgili mabede yaptığı seyahatten yani hac, umre veya herhangi bir ziyaret sürecinde harcanan emeğe karşılık bedenî bir hastalığın iyileşmesinden tutun da ebedî hayatın elde edilmesine kadar birçok yararlar beklenmektedir (Harman, 1996, s. 382).

2.3. Dini Mekânların Önemi

Kutsal Mekânlar Evrensel Kanunu, dini mekânların dünya çapında kutsal kabul edildiği ve insanların kutsal mekânlara olan bağlılıklarının inançlarına bakılmaksızın herkes tarafından saygıyla karşılandığı bir dünya görüşünü kabul eder. Kutsal Mekânlar Evrensel Kanununa göre: Bir mekân birden fazla topluluk için kutsal sayılabilir. Kutsal mekânlar, şimdiki ve gelecek nesiller için, onur, bütünlük, ad ve kimliğine saygı bağlamında korunur. Kutsal mekânlara gelen herkes ilgili mekânın doğası, amacı ve değerler sistemine ait niteliklerine uymalıdır. Fiziksel şiddetle yıkılmış veya zarar görmüş kutsal mekânlar ilgili yetkililer tarafından ait olduğu dini topluluğun talepleri doğrultusunda yeniden inşasını veya anma törenini kolaylaştırmak üzere tüm önlemleri üstlenir. İstimlâk edilmiş kutsal mekânların bu mülkün dini topluluğuna iade edilmesi teşvik edilir. İlgili topluluğun kimliğine ve dini geleneklerine saygı çerçevesinde turistik tanıtımlar gerçekleştirilir. İşgal edilen bölgede nüfusunun mülküne ve tanınmış diğer haklarına saygıdan uzak bir şekilde, işgal kuvveti herhangi bir geçici kutsal mekân kuramaz veya kurulmasına izin veremez. Kutsal mekânlardaki arkeolojik kazılar, kanunda açıklandığı üzere, mekânı kutsal sayan tüm dini toplulukların ilgili yetkililerinin karşılıklı anlaşması ve istişaresi sonrasında, mekânın dini

kullanımına müdahale etmeksizin yahut da en az müdahale ile yürütülebilir ve kazı bulguları kötüye kullanılamaz (Kutsal Mekân Evr. 2012).

2.3.1. Dini Mekânların Aidiyeti

Dini Mekânların Aidiyeti kapsamında, aidiyet, mekânsal aidiyet, küresel boyutta dini mekânların aidiyeti, küreselleşme, global boyutta dini mekânların aidiyeti, ulusal boyutta dini mekânların aidiyeti, yerel boyutta dini mekânların aidiyeti ve dini mekân aidiyetini etkileyen bazı faktörler başlıkları altında incelenecektir.

2.3.1.1. Aidiyet

Âid olma hâli, âitlik, dâirlik anlamlarına gelir. En yakın anlamı mensubiyeti hatırlatır. İnsan ülfet ve ünsiyet ettiği şeylere mensubiyetiyle kendini değerli hisseder. Aidiyet duygusu içgüdüsel olarak beraber yaşamayı birlikte getirir. Sosyalleşmeyi de bu aidiyet dürtüsü dışı vurum olarak zuhur ettirir. İnsanlar aidiyet hissiyle birbirleriyle aidiyet bağları kurarlar. Buna gönül bağı da denilir. Aidiyet duygusu ortak bir noktada ve mekânda gerçekleşir. Dindar insan artık ben olmaktan çıkıverir ve biz olur. Aidiyet duygusunun zıttı ötekileştirmedir. Çatışma olmaması için hukuk merkezli bir aidiyet duygusu ile hareket edilmelidir (Atilla, 2017, s. 1).

2.3.1.2. Mekânsal aidiyet

Mekânsal aidiyet kişiler ve toplumlar için o kadar önemlidir ki Konya akademik basınından anlaşıldığına göre eşrafın camii adlarıyla anılan sokakların adının dahi değiştirilmesine tahammülleri olmadığı anlaşılmaktadır (Bülbül, 2010, s. 102). Yerel yönetimlerin, şehirlerin hafızası olan bu mekânların sadece somut kültürel mirasını değil, aynı zamanda soyut kültürel mirasını da koruması gerekir; zira bu mekânlara ait aidiyet duygusu bu sayede yaşamaya devam edebilsin. Bireylerin, maddi ve toplumsal çevrelerini özümsemeleri, onlara bir ‘anlam’ yüklemeleriyle oluşur. Bu anlam, toplumsal etkileşimlerin bir parçasını oluşturur. Bilinen odur ki her anlam, bireysel veya kolektif bir nitelik taşır; diğer bir ifadeyle, insan hayatındaki belirli deneyimlere veya yerel/bölgesel tarihteki olaylara gönderme yapabilir. Günlük ilişki ağı içinde, bireyin sosyal kimliğiyle

örtüşen anlamlı bir çevre süreklilik arz eder. İnsanın yaşadığı mekânları kişileştirme ve kendileme eğilimi, insan-çevre etkileşimine ait gözlem ve çalışmalarla birlikte birleşmektedirler. İnsanın her zaman bir yere ve bir kimliğine veya “burası” noktasına ihtiyacı vardır. Mekânların kişiselleştirilmesi, karışıklıklar ile oluşan kimlik oluşumu gibi bu mekânları diğerlerinden farklılaştırmasını içermektedir. Birey ve mekân arasında ait olma duygusunun harekete geçirdiği bir etkileşim mevcuttur. Bireylerin tercih ettikleri kent mekânlarını hangi kriterlere göre seçtikleri, mekânlarındaki faaliyetleriyle bu mekânları nasıl algıladığı, sosyo-kültürel sürece nasıl katıldıkları sosyolojinin mekân ve kent alt dallarıyla yakından ilişkilidir. Gündelik yaşam faaliyetlerinin gerçekleştiği mekânların bir çağrısı olarak mekânsal aidiyet, toplumsal aidiyetin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. (Alptekin, 2011, s. 87).

2.3.1.3. Küresel boyutta dini mekânların aidiyeti

Mevcudiyetimizin izahını belli kaidelere dayanarak ve onlara aidiyet duyarak açıklarız. İşte “bana göre” diye başlayan birçok konuşmanın arka planı bir yere aidiyet hissetmenin bir tezahürüdür. Topumlarda geliştirilen bazı problemler aidiyet alanları mevcuttur. Bu anlaşmazlıklar hiçbir zaman savaşlarla izah edilip geçerli sayılamaz. Küresel boyutta dini mekânların aidiyet sorunun anlamak için öncelikle küreselleşmenin ne olduğunu izah etmek gerekir.

Küreselleşme

Küreselleşme, İngilizce de globalization, Latince de ise globus’dan türemedir. Glob, küre; globus terra ise yer küre anlamına gelmektedir. Globalizasyon kavramı, ilk olarak Webster’s Third New International Dictionary of English Language Unabridgedde 1961 yılında yer almıştır. Sosyolog Ulrich Beck, küreselleşme kavramını globalleşme, globalite ve globalizm başlıkları altında üç kavrama ayırmıştır. Globalleşme çok boyutlu, ulus aşırı bir süreçtir. Bu süreç ekonomi, politika, ekoloji, kültür ve sivil toplum alanlarındaki oluşumları yan yana koymakta, ancak birbirine indirgemeyecek bir şekilde içermekte ve artık ulus-devletlerin değil de ulus aşırı aktörlerin ön planda olduğu bir dönemi göstermektedir. Globalite kavramı ise ülkelerin birbirlerine çok boyutlu ilişkiler ağı içinde

birbirlerine bağı hale gelmelerini bir “dünya toplumu” anlayışı çerçevesinde anlatır. (Şimşek & Ilgaz, 2007, s. 191). Globalizm ise farklı şeylerin aynı kategoride ifade edilmesidir. Hava yolu taşımacılığının yaygınlaşması, uluslararası sermaye hareketleri, küresel ısınma, uluslararası hareketlilik vb. (Konuk, 2018).

Dünyada küreselleşme 1870’lerden itibaren başlayan bir süreçtir. Küreselleşme bir çeşit globalleşmedir. Dünyayı, dünyanın tamamını yani kürenin üzerindeki her mekânı, insanı ve insani değerleri ifade eder. Buna bağı olarak dünyada her sahasında bir değışim olmaktadır. Burada değışim ile gelişim arasında zarif bir denge olduğı söylenebilir. Ancak zaman zaman gelenek ve modernlik çatışması gündeme gelebilmektedir. Çünkü milli ve manevi değerlerin yayılması ve farklılıkların bir bütünlük içerisinde olması dünyanın küresel bir köy hâline gelmesine sebep olabilmektedir. Küreselleşme aynı zamanda beynelmilel rekabeti de ifade etmektedir. Başka bir değışle küreselleşme dünya ile bir çeşit bütünlüşmedir.

Küreselleşme Kuvılcım’a göre ise biri ekonomide; “mal, hizmet ve sermayenin artan hareketliliğı sonucunda sınır ötesi karşılıklı ekonomik bütünlüşme ve ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına dâhil olma sürecinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan toplum ve devletlerarasındaki iletişimin ve etkileşimin artması ve karşılıklı bağımlı hale gelmesidir.” Küreselleşme üç dalga hâlinde oluşmuştur: Birinci küreselleşme dalgası 1870–1914 yılları arasında, ikincisi 1914-1945 yılları arası küreselleşmedir ki bu zaman dilimi bir duraklamayı gösterir. Üçüncüsü ise 1980 ve sonrası karmaşık boyutlu, bilgi çağı olan, küreselleşmedir.

Küreselleşmenin diğeri bir boyutu kültürelidir. Bu boyutunda uluslar sürekli karşılıklı iletişim ve etkileşiminin içerisindeyler. Ayrıca yurttaşlık kimliğinin yerini farklı etnik, dini, içtimai ve siyasi kimlikler almaya başlamıştır. Tüketim ve popüler kültür gibi tesirlerle milletler birbirine benzemeye başlamıştır (Kuvılcım, 2013, s. 221).

Global boyutta dini mekânların aidiyeti

Toplumların coğrafi sınırlarının kaldırılarak, tek bir ülke, ulus, bölgesel güç veya örgütlenme varmışcasına birleştiren, sosyo-kültürel, ekonomik bir süreçtir (Çapcıoğlu, 2008, s. 156).

Bir kutsal mekânın bütün dünyaya hitap etmesi ulus aşırı cemaat veya örgütlenmeden dolayı sadece o ülkenin vatandaşları ve yerelde o beldenin hemşerilerini milli kültürden uzaklaştırabilir ve endemik olarak var olan unsurların azalmasına sebep olabilir. Bir dini cemaate mensup olan ülke dışında yaşayan insanlar bu dini mekân vasıtasıyla gelip yaşamaya başladığı şehrin yerleşik düzenini bozabilir. Hatta ülkeler arası diyalogların bozulmasına sebep olabilirler.

Hac, umre, şebiarus vb. gibi dini ritüeller festivaller boyutunda kaldığı takdirde, dini mekân aidiyeti açısından bir sıkıntı doğurmaz. Fakat aynı dini mekânı arkaik kutsallığından dolayı birden fazla din ve mezhep mensupları sahiplenmek istediğinde birtakım anlaşmazlıklar (Mescidi Aksa) ortaya çıkabilir. Bu durumda “Kutsal Mekânlar Evrensel Kanunu” devreye girmelidir.

Ulusal boyutta dini mekânların aidiyeti

Kişilik olarak bir insan, cemiyetin ruhi bir parçası olduğu gibi, ayrıca içtimai etkileşimde bulunan bir bireydir. Bireyin harekete edebileceği çevreyi, cemaat ve örgütler belirler. Bu grupları bünyesinde bulunduran toplumlar ise, kişinin etki ve tepkilerine rehberlik eden bir kurallar silsilesiyle işlemek durumundadır.

Orta Çağda feodal yapının ihtiyaçlarına göre sınıflanmış olan toplumsal yapı; modern çağda din, ırk ve kast sistemi yerine “milliyet” ilkesinin merkeze konduğu ulus-devlet modeli şeklinde oluşur.

Geleneksel toplum yapılarında müteşebbis oluşa göre işleyen bir tesanüt vardır. Bireyin aidiyeti çağdaş toplumlarda hâkim devlet yapılanmasında ise bilinçli olarak yaşadığı bir bütünüün parçası olma durumu ortaya çıkarmıştır.

Ulus birliğinin dayandığı etkenler, maddi ve dini etkenlerdir. Bu etkenlerin başında da dini mekânlar gelir. Ülkelerin sınırları çizilirken, serhat şehri Edirne'deki Selimiye gibi bu dini mekânlar sınır taşı olmuştur. Dolayısıyla yereldeki bir dini mekân ülke boyutunda bütün vatandaşların sahiplik duygusuyla ziyaret ettikleri yerler şekline gelebilir. Kökleşmiş inançlar, gelenekler ve görenekler millete mal olmuş bu ortak dini mekânlarda sahnelenerek geçmişten bugüne uzanan, kültürel bir zemin ve müşterek bir tarih, milli kimliğin ve ulusun üyeleri arasındaki aidiyet duygusu oluşturabilmektedir (Alptekin, 2011, s. 68). Ancak bu mekânlar çoğu kez yerel boyutta kalır ve tanıtları yeterince yapılmazsa da birlikteliğin gücü gittikçe azalır.

Yerel boyutta dini mekânların aidiyeti

Yerel boyutta dini mekânların aidiyetinde Konya, Anadolu şehirleri gibi İşlam öncesi eski medeniyetlerin ve sonrasında yakın uygarlıkların birikimini edinmekle birlikte daha çok Türkistan ve diğer Müşlüman şehirlerle müşterek bir sosyo-kültürel dini kimliği paylaşır. Müşlüman Türk kimliğinin mensubiyeti ekseninde Selçuklu ile başlayıp Beylikler döneminin ardından Osmanlı ile devam eden şehirleşmedeki mekânlar aidiyet duygusunu geliştiren yerler olmuştur. Ancak dini mekânlara olan aidiyet duygusunda sanki Selçuklu daha ağır basmaktadır. Anadolu'yu ihmal ederek Rumeli'ye ağırlık verdiği varsayılan Osmanlı medeniyet eğilimine karşı bir tepkiyi işaret etmektedir. Konya, Karamanlılar da aidiyet duygusu içerisinde yerini öteden beri almıştır.

Dini mekân mimarisi Konyalı olma “kimlik duygusu”nu güçlendirir. Dini mekândaki yaşantı eksikliği bu kimlik duygusunu zayıflatabilir. Konya insanı, yer ile gök arasındaki etkileşimde yalnız olmadığını dini mekânlarda hisseder.

Yerel boyutta mekânın algılanabilirliği, yaşanılabilirliği ve kültürü aktarabilmesi ile üç aşamada aidiyet meselesini gündeme taşır. Mekânda mimari görünür değilse; bu mimari içinde yaşanılmıyor, harabeye dönüyor ve antikleşiyorsa; kültürel faaliyetler bu mekânlarda belli gün ve haftalarda kutlamalarla yapılamıyorsa dini mekân aidiyeti sorunu var demektir.

2.3.2. Dini Mekân Aidiyetini Etkileyen Bazı Faktörler

Asya’da ilk şehir devletlerinin kurulmasıyla kutsal mekânların da ortaya çıktığı görülmüştür. Bu mekânlar hâliyle dinsel olduğu kadar siyasi kimlik de taşımaktadırlar. Zamanla kutsal mekânın hâkim olduğu toplumlarda şehir ve kasaba ayrımı oluşmaya başlamıştır. Batıda ruhban sınıfı ve mistik grupların, doğuda ise tasavvuf önderlerinin sayesinde dini mekân anlayışı genişlemeye başlamıştır. Süreç içinde şehirler kendilerini devletten ayrıcalıklı hâle getirmişlerdir. Konya, Osmanlı Devletinin zayıfladığı dönemlerde ayrıcalıklı şehir statüsünü daha çok göstermiştir. Selçukluların dini mekânları daha ziyade biyomorfik– Sivas Divriği Ulu Camii giriş kapısı üç boyutlu bitkisel süslemelerinde olduğu gibi – biçimlerle dikkatimizi çekmektedir. Osmanlıda ise dini mekânların şekillendirmeleri daha ziyade geometriktir.

Kutsalın karşısında bir de lanetlenmiş mekân ve şehirler vardır. Lanetli mekânlar toplumsal normların mekânsal olarak yaşadığı yerleri gösterir. Dini ve siyasi bu merkez, otoriteden uzak ise kır, bozkır yani bireysellik, kendi başınalığı ifade eder. Bu durum şehir-kır çatışmasını hatırlatır. Dini mekânlar sadece kutsallığı değil aynı zamanda kırsaldan gelecek tehlikeye karşı korumayı da ifade eder.

İlk ve Orta Çağlardan beri dini mekân üretimi hep devam edegelmiştir. Bazı zamanlarda ise bu dini mekânlar yer altı şehirlerinde formunu korumaya çalışmıştır. Kapadokya’da Romanın laikleştirmesinde olduğu gibi bu durumda kırın, bozkırın yerini Roma tehdidi almıştır (Ghulyan 2017, s. 11).

3. KONYA'DA DİNÎ MEKÂN

Bu bölümde, Konya'nın tarihi, Konya vilayetinde, Hristiyanlık öncesi, Hristiyanlık dönemi, İslam öncesi, İslam dönemi; Selçuklu Devleti dönemi, Karamanoğulları Beyliği dönemi, Anadolu Beylikler dönemi, Osmanlı Devleti dönemi, Türkiye Cumhuriyeti dönemi dini mekânları ile Konya'daki Mevlevilikle ilgili mekânlar ele alınmıştır.

3.1. Konya'nın Tarihi

Konya bölgesinde, yapılan arkeolojik kazılarda Çumra-Çatalhöyük'te Milattan önce (MÖ 7000) yıllarına ait yerleşme yerleri tespit edilmiştir. Burası erken Neolitik devirde iskân edilmiş bir bölgedir ve Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinden biridir. İlk kutsal yapılara ait özgün buluntular ve ilk ev mimarisi ile mesken tarihine ışık tutan bir arkeolojik değeri olan yerdir.

Karahöyük, Konya'nın Harmancık mahallesinde bulunan, Çatalhöyük'ten sonraki en önemli şehir harabelerini içinde bulundurmaktadır. Erbaba höyüğü ve Alaeddin Tepesi, Eski Tunç dönemi (MÖ 3000) ve Hitit dönemi (MÖ 2000) yerleşim yerlerindendir. Beyşehirde Eflatunpınar ve Fasıllar Abideleri, Ereğli İvriz Kaya kabartması (MÖ 1200) Hitit Beylikleri devrine aittir.

Konya'nın bilinen en eski adının, Luvi dilinde (Anadolu'da yaklaşık olarak M.Ö. 2300'lerde kullanılan, Hint-Avrupa Dil Grubu'na mensup bir dil) “inek, öküz, boğa ve koyun” gibi anlamları olan Kawa ya da Kawana olduğu ileri sürülmektedir. Frig döneminden kalan bir yazıtta ise kent, Kaoania olarak adlandırılmıştır. MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Antik Yunan tarihçisi Xenophon'un Anabasis isimli eserinde ise kentin adı İkonion olarak söylenmektedir. (Mimiroğlu, 2015, s. 15).

İlk coğrafyacı, Yunan tarihçi Strabon (Yunanca: MÖ 64-MS 24) Konya hakkında şu bilgilere yer verir: “Yabani eşekler merası (Onagrobote) adı verilmiş olan haşın ve arızalı nahiyeden daha ziyade şen ve latif bölgede oldukça kalabalık ve küçük bir şehir olan Iconium = İkonyom vardır ki orada vaktiyle Polemon hüküm sürüyordu. Konya'da Toros dağlarına hissedilir bir surette yaklaşıldığı görülür, bu dağlar kuzeyinde Lycaonia (Orta

Anadolu'da bulunan antik bölge -Cappadoce (Kapadokya) ile güneydeki Taşlık Kilikya (Çukurova) arasında teşkil ederler.” (Güneyçakıl, 2016, s. 12).

Roma devrinde, Konya'nın adı İmparatorlarla birlikte isimleriyle değişmiştir. Augusta İconium, Claudiconium, Colonia Selie gibi adlar almıştır.

Konya, Bizans kaynaklarında Tokonion olarak geçmektedir. Konya'ya Bizanslılar zaman içinde, Yconium, Conia, Conium, Stancona, Cogna, Konien, Cogne, Konia kelimelerini ad olarak vermiştir. Araplar ise Kuniya diye adlandırmışlardır. Selçuklu ve Osmanlı devletleri dönemlerinde de bu isim değişmemiş, günümüze Konya şeklinde ulaşmıştır. (Güneyçakıl, 2016, s. 12).

Claude *ikonion* (Konya) kolonisi MS 41-54'te kurulmuş ve (Özden, 2007, s. 8). Konya'nın Antik ismi İkonyom'dur. Rum muhacirleri tarafından (Danaye) ismiyle inşa olunarak Likonya'da Persiyus'un bir ejderhayı öldürmesi sonucunda şehrin bir kapısı üzerine resim olarak tasvir edilmesinden ötürü şehir adının resim, sanem “heykelcik” demek olan İkon'dan türetildiği anlatılır. Osmanlı döneminde Konya sancağından bahsedilirken “bulunduğu mahal Kadimen Likaonya ve Pisidya isimleri ile iki hıttadan (bölge, şehir) ibaret ve şimali şarki köşe Kapadokya'dan ayrı bir bölge olarak antik isimleri zikredilir (Güneyçakıl, 2016, s. 14). Şehir MS 2. yüzyıldan beri büyük bir din merkezi olarak gelişmiştir. MS 515 senesinde Hun Türklerinin bir kolu olan Sabarlar, İranlıların ataları Persler ile beraber Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya hücumlar yapmışlardır. Bu akınlarda İkonion (Konya) fethedilmiştir (Mimiroğlu, 2015, s. 18). Bizans İmparatoru Heraklius (610-641) zamanında Küçük Asya'nın idari teşkilatı yirmi kadar Thema'ya (Bizans İmparatorluğu'nun ana yerel idare birimi (tem) taksim edilmişti. Konya bu Temler'den Anadolu Tem'i denilen 1. Tem'in başkenti olmuştur (Güneyçakıl, 2016, s. 14).

Emevi Halifesi Abdulmelik ve Velid zamanında (MS 704) Konya bir süre Emevilerin yönetimi altında kalmıştır. Anadolu ve Konya'daki Bizans hâkimiyeti, 7. ve 10. Asırlarda devam eden Arap-İslam akınlarından etkilenmiştir. Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Selçuklu fetihlerinin ilk yıllarında Konya'yı fethetmiştir (1077). I. Kılıçarslan devrinde Selçuklu Devletinin başşehri olmuştur (1097).

Selçuklu devrinde “darül-mülk” unvanı taşıyan şehirlerden biri Konya’nın 39 km. güneybatısında bulunan antik “Lystra” -şeklinde İncilde geçen- bugünkü Hatunsaray ve muhitindeki Gökyurt (Kilistra/Gilisra), Güneydere (Botsa), Yeşildere (Detse) ve İlyasbaba kariyelerinde mevcut olan 13 adet cami ve mescitler vardır (Bozkurt, 2015, s. 3).

Konya 1243’te Moğol istilasına uğramıştır. Karamanoğulları tarafından 1277 yılında ele geçirilir. Moğol hükümdarı İlhan Olcaytu tarafından, 1308 yılında tekrar geri alınır. Olcaytu’nun 1316’da ölümünden sonra Anadolu’daki İlhanlı yönetimi zayıflar; Karamanoğulları Beyliği de Konya’yı tekrar denetimi altına alır (Mimiroğlu, 2015, s. 23).

Konya 1397’de Yıldırım Bayezid tarafından Karamanlılardan alınmışsa da zaman zaman el değiştirmiş, sonuçta 1466 senesinde Anadolu’yu siyasi birliğe kavuşturmak isteyen Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmiştir. Kavalalı İbrahim Paşa Konya’yı 1892 yılında geçici olarak istila etmiştir. Konya, 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesinden sonra İtalyan işgaline uğramış, iki sene işgal altında kalmıştır. İtalyanlar 11-12 Mart 1920’de şehri terk etmiş ve 20 Mart 1920’de tamamen işgalden kurtulmuştur (İçli, 2001, s. 2).

3.2. Hıristiyanlık Öncesi Dini Mekânlar

İkonion (Konya) kenti Kapadokya ile Lykaonia (Orta Anadolu’da bulunan antik bölge) Kilikya bölgelerinin ortasında bulunur. Konya (İkonion) ve çevresinde yapılan arkeolojik araştırmalar Çukurkent Köyü Höyüğünde (Konya’nın Beyşehir İlçe’sine bağlı) Konya Alaeddin Tepesi ve Konya İli sınırları içerisinde birçok höyüklerde neolitik çağ buluntularına rastlanmıştır. Konya ili sınırları içindeki höyüklerde kalkolitik döneme ait yerleşimler bulunmuştur. Bunlar; Seydişehir Höyük, Kanal Höyük, Saksak (Çumra Çarıklar Köyü civarı), Kızılviran Höyük ve Konya şehrinin güney batısındaki Bayat Köyü (Hatip Bucağına bağlı) höyükleridir.

Konya’nın kuzeyinde yer alan Sızma Kasabası’nda ise Kybele kutsal alanı bulunmaktadır. Ayrıca Kybele Açık Hava Tapınağı, Beyşehir’in Karahisar köyünde Gavur Mezarı diye tanımlanan mevkide bulunmuştur. Yine bu bölgede kaya basamaklarına, sunu çanaklarına ve stel (antik çağda, yekpare taştan yapılmış, mezar taşı, adak, resmi yazıt ya da sınır taşı) oyuklarına rastlanması, kökeni Anadolu olan bir geleneği, Ana Tanrıça geleneğini yansıtan

Kybele'nin bölgede varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda Konya da Eti Tapınaklarından Sielle Eti Tapınağı da 1937'de tespit edilmiştir. MS 4. yüzyılın başlarında Hristiyanlığın Roma da resmi din olarak kabul edilmesiyle putperest tapınaklar kiliseye çevrilmiştir.” (Emekli, 2015, s. 5).

Beyşehir'in Kürtler Tepesinde yer alan Dionysos'un nedimlerinden Silen'lere tahsis edilmiş bir tapınak olduğu ileri sürülür. Buna Bereket Abidesi de denir. Bereket abidesinin Dionysos'un nedimlerinden su perileri Silen'lere tahsis edilmiş bir tapınak olduğu kabul edilebilir (Güneyçakıl, 2016, s. 38). Tarhuntassa adı verilen Konya bölgesi, Koloni Çağı ile Erken Hitit Çağı'nda sadece yerleşimleri ile değil, Eflatun Pınar, Fasıllar ve Hatip Anıtı gibi kutsal alanları bakımından da zengindir (Mimiroğlu, 2015, s. 1).

3.3. Hristiyanlık Dönemi Dini Mekânlar

Konya il sınırları içinde yer alan ve Bizans dönemine tarihlenen kilise, şapel ve manastırlar vardır. Konya. MS 1. asırdan itibaren Hristiyanlık ile tanışmıştır. Hristiyanlığın ilk dönemlerinden MS 313 tarihindeki Milano Fermanı'nın kabul edilmesine kadarki zaman içinde bu bölgede bulunan Hristiyanlara işkenceler yapıldığı görülmüştür. Konya Anadolu'da en erken Hristiyanlaşan şehirlerdendir. Konya civarı MS 4-11. yüzyıllar arasında yoğun bir dini mekân imar faaliyetlerine sahne olmuştur. Bu dönemdeki kiliselerin mimari planları bazilikal, tek nefli, serbest haç planı, kapalı Yunan haçı ve merkezi plan şeklindedir (Mimiroğlu, 2015, s. 1-15).

MS 46 senesinde Paulus ve Barnaba 1. Misyon seyahatine çıkarak Yahudi olmayan ve Yunanca konuşan halklar üzerinde Hristiyanlığı yaymayı amaçlayarak İkonium'a (Konya) gelerek vaazlar vermişlerdir (Işık, 2016, s. 92). Paulus İkonion'daki havrada şehirde yaşayan Yahudileri yeni dine davet etmiş ve bu çabası sebebiyle büyük bir tepki görmüştür (Mimiroğlu, 2015, s. 1).

Konya'daki kilise adları şunlardır: Ali Sumas Dağı Ala Kilisesi, Ali Sumas Dağı Hayyat Kilisesi, Botsa 1-4 Nolu Kiliseleri, Botsa Eyvanlı Yapı Kilisesi, Çukurtekke 1-2 Nolu Kiliseleri, Kayadibi 1-2 Nolu Kiliseleri, Kızılören 1-2 Nolu Kiliseleri, Kilistra Paulönü Kilisesi, Kilistra Haç Planlı Kilise, Lystra Kilisesi, İnlice 1 Nolu Kilise, Ak (Aziz Chariton)

Manastır Kilisesi, Sille Kiriakon (Hızır İlyas) Kilisesi, Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi, Tatköy Manastır Kilisesi, Sırçalı Medrese Yanındaki Hipoje, Zengibar Kalesi (Isauriapolis) Oktogon Kilise, Zengibar Kalesi (Isauriapolis) 1-2 Nolu Kilisesi, Bulduk Kasabası Kilisesi, Gâvur Beşiği Mağara Kilisesi, Tepearası Köyü Kilisesi, İvriz Ambar Deresi Kilisesi, İvriz Ambar Deresi Mağara Kilisesi, Astra Kenti Kilisesi, Kurşuncu Manastır Kilisesi, Laodicea Kenti Kilisesi, Sille Aya Elenia Kilisesi vb. kiliselerdir.

Konya'daki şapeller: Kilistra 1 Nolu Manastır A-B Şapelleri, Kilistra 1-8 Nolu Şapelleri, Ak (Aziz Chariton) Manastır 1 Nolu Şapeli, Küçük Muhsine 1-2 Nolu Şapelleri, Sarayköy 1 Nolu Şapeli, Sille 1 Nolu Şapeli ve benzerleridir (Mimiroğlu, 2015, s. 23).

3.4. İslamiyet Dönemi Dini Mekânlar

Konya ve çevresinde İslam'ın yayılmasıyla özellikle 12-14 yüzyıllar arasında çeşitli mescitler, türbeler, camiler, hanlar ve külliyeler inşa edilmiştir. Bu yapılar ilk olarak Anadolu Selçuklu Devleti döneminde daha sonra ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde faaliyete geçmiştir. Konya da özellikle Selçuklu dönemi eserleri daha yoğunluktadır.

3.4.1. Anadolu Selçuklular Dönemi Dini Mekânlar

Büyük Selçuklu Devletinin Onuncu yüzyılda tarih sahnesine çıkmasının ardından 1071 yılında Bizanslılara karşı kazandığı Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da birçok Türk Beyliği kurulmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti olarak da bilinen *Türkiye Selçuklu Devleti* bunlar içerisinde en önemlisidir. İki yüz yılı aşkın bir süre hüküm sürmüştür. On birinci yüz yılın ikinci yarısından itibaren Türkiye Selçuklu Devleti, askerî ve siyasî güç açısından Bizans İmparatorluğu'nun iç işlerine müdahale edebilecek seviyeye ulaşmıştır.

Malazgirt Savaşından sonra, Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Kuzey Batı Anadolu'nun büyük bir bölümüne hâkim olmuştur. Kutalmışoğlu Süleyman Şah, İznik merkezli Anadolu Selçuklu Devletini XI. yüzyılın son çeyreğine kurmuştur. Anadolu'nun kuzey batı ucunda kurulan bu yeni Türk devleti ile birlikte, Marmara bölgesinin Anadolu yakasındaki bölgeler Türkmenlerle dolmuş, İstanbul Boğazı kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Karadeniz'den Balkanlara inen Türkler kuzeyden, Selçuklu kuvvetleri ise doğu ve güneyden Bizans'ı baskı

altına almış ve İstanbul adeta kuşatılmıştır. Haçlı Seferleri döneminde Anadolu Selçuklu Devleti Batı Anadolu'dan uzaklaşmak zorunda kalmış ve merkezini Konya'ya nakletmiştir (Ersan & Alican, 2013, s. 45). Anadolu Selçuklu Devleti, merkezi bir görev addederek, yönetimindeki şehirlerde, ticaret, sanayi ve dini tesirlerin etkisiyle kültür ve eğitimle ilgili tekkeler, zaviyeler ve medreseler inşa etmiştir. Selçuklu şehirlerinin merkezi olarak iç kalede ehmedek (iç saray) kullanılmış ve çevresinde ise ticari ve ekonomik kurumlar, çarşı-pazar, imalathane, dini kurumlar, öğretim kurumları, medreseler, darüşşifalar gibi yapılar yer almaktadır. Konya, Sultan I. Kılıçaslan'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olarak 1096 yılında kabul etmesinden itibaren, Karamanoğulları Beyliği döneminde de başkentliğini devam ettirmiş, Fatih döneminde Osmanlı Devletinin yönetimine geçtiği 1468 yılına kadar, yaklaşık 400 yıl başkent olarak kalmıştır. Bu dönemde tarihinin en güzel sanat yapıtları olan, camiler, medreseler, türbeler inşa edilmiştir (Boran vd., 2015, s. 321).

Anadolu Selçukluları Devletinin Başkentliği (1096-1277) döneminde Konya, kültür ve sanatta altın çağını yaşamıştır. Devletin güçlenmesiyle zamanın meşhur âlimleri, şairleri, düşünürleri, mutasavvıfları, musikişinas ve diğer sanatkârlarını derleyip toparlamıştır. Mevlâna'nın babası Bahaeddin Veled başta olmak üzere Mevlâna, Sadreddin Konevi, Kadı Burhaneddin, Kadı Sıraceddin, Şahabeddin Sühreverdi gibi âlimler ve Muhyiddin Arabî gibi mutasavvıflar Konya'da ikamet etmişler, bu alimlerin yazdıkları eserlerle kenti bir kültür başşehri haline getirmişlerdir. Özellikle Hz. Mevlâna felsefe ve fikir yapısıyla ile insanlığa rehberlik etmiş, Divan-ı Kebir, Mesnevi gibi eserleri ile de ışık saçmıştır. Yine bu dönemde, Nasreddin Hoca güldüren ve düşündürülen nükteleri ile Konya'nın kültür ve sosyal yaşantısının gelişmesine yüzyıllardır katkıda bulunan bir bilge şahsiyettir.

Konya'da Selçuklular devri döneminde halen varlığını koruyan, kütüphaneler, camiler, medreseler, mescitler, türbeler, hanlar, kaleler, hamamlar çarşı ve bedestenler, köprüler ve saraylar inşa edilmiştir. Selçuklu çağının Konya'daki ilk dinsel mekânı 1. Dünya Harbine kadar varlığını sürdüren, şehrin fethinden sonra XI. yüzyıl sonu, kiliseden mescide çevrilen Eflatun mescidi olduğu bilinmektedir. Meram yöresinde bir Cuma mescidi de ihtiyaca binaen yapılmıştır (Özcan, 2015, s. 183).

Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen yapılar, mekânlar bir takım gereksinim ve önceliklere göre yapılmıştır. Bu gereksinim ve öncelikler altı temel unsur bağlamında değerlendirilebilir. Bu gereksinim ve önceliklerin dayandığı unsurlar şunlardır:

(1) *Hıristiyan-Bizans dini mimarî mirasının Müslüman-Selçuklu kentine uyarlanması ya da mekânsal altyapı ortaklığında işlevsel dönüşüm,*

(2) *Selçuklu-Bizans ikili askeri-siyasal koşullarında kentsel savunma tesislerinin önem ve gerekliliğine paralel olarak örgütlü imar-inşa faaliyetleri eşliğinde fiziksel açıdan yenilenmesi,*

(3) *Türk-İslam kolonizasyon sürecinin demografik gereksinim-öncelikleri bağlamında Hıristiyan-Bizans yerleşimciler ile Müslüman-Selçuklu yerleşimcilerin yer değiştirmesi, nüfus boşaltma ve yeniden iskân,*

(4) *Fetih sürecinde kesintiye uğrayan kentsel ekonomik yaşamın yeniden canlandırılması, ahilik kurumu bağlamında uzmanlaşmış çarşı-pazarların kurulması-gelişmesi,*

(5) *Büyük ve programlı anıtsal-kamusal hizmet yapı faaliyetleri eşliğinde oluşturulan yerleşim merkezleri niteliğindeki imaret siteleri-Türk külliyesi inşa edilmesi,*

(6) *Kentsel alanların yakın çevresinde İslâmî kült ya da propaganda/inanç merkezleri işlevinin yanı sıra süreç içinde siyasal güç olarak kent yönetiminde etkin rol üstlenen tekke-zaviyeler kurulması (Özcan, 2011, s. 310).*

3.4.1.1. Cami ve mescitler

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde dini mekânlar açısından cami ve mescitler önemli bir yer tutar. Anadolu Selçuklu Devleti dönemindeki bazı önemli cami ve mescitler şunlardır: Alaeddin Camii Mevlâna Külliyesi, Sahip Ata Külliyesi, Sadreddin Konevî Külliyesi, İplikçi Külliyesi, Eşrefoğlu Camii, Abdülmü'min (Megârîbe) Mescidi (1275), Beyhekim Mescidi (XIII. yy. II. yarısı), Abdülaziz Mescidi (1253), Hoca Ahmet Fakih Mescidi (1221), Aksinne Mescidi (XIII. yy.), Başarabey (Ferhuniye) Mescidi (1219), Bulgur Dede Mescidi (XIII. yy.), Cemal Ali Dede (Turut) Mescidi (XIII. yy.), Erdemşah Mescidi (Kale-i Cerp, Server Ağa) (1220), Halka Beğüş Mescidi (XIII. yy.), Hoca Hasan Mescidi (XIII. yy.), Karaarslan Mescidi (XIII. yy.), Karatay Mescidi (1248), Sakahane (Hızır İlyas)

Mescidi (1248), Tercüman Mescidi (XIII. yy.), Sırçalı Mescid (1275), Şeker Furuş Mescidi (1220), Tahir İle Zühre Mescidi (XIII. yy.), Taş Mescid (1215), Zenburi Mescidi (XIII. yy.) ve Zevle Sultan Mescidi (1219-1227) Akça Gizlemez (Taş) Camii, Başarabey (Ferhuniye) Mescidi, Hacı Ferruh Mescidi, Hatuniye Mescidi, İhtiyar Etdin Camii, Kadı İzzettin Camii, Kınacı Camii, Küçük Karatay Mescidi, Sep Hevan Camii, (Boran vd., 2015, s. 322).

Alaeddin (Keykubat) Camii: Anadolu Selçuklu Devri yapılarından olan Alaeddin camii Konya'nın en büyük ve en eski camisidir. Şehir merkezinde bulunan ve bir höyük olan Alaeddin Tepesi üzerine inşa edilmiştir. Caminin inşaatına, Sultanı Rükneddin I. Mesud'un son zamanlarında başlanılmış, II. Kılıçaslan döneminde inşaatına devam edilmiş ve Sultan I. Alaeddin Keykubad tarafından tamamlanarak, 1221 yılında hizmete açılmıştır. İslam mimarisi yapı tarzı ile inşa edilmiştir. Camiinin en önemli özelliklerinden biri minberidir. Minber, 1155 yılında Ahlat'lı Mengum Berti tarafından abanoz ağacından yapılmış olup, birbirine geçmeli, Anadolu Selçuklu ahşap işlemeciliğinin en güzel şaheserlerinden biridir. Çinilerle süslü mihrabın önünde çini süslü kubbesiyle örtülmüş bir saha mevcuttur. Mihrap ve kubbelerin çinilerin günümüze gelen bölümleri kısmen sökülüştür. Mihrabın sağında bulunan camiinin minberi, abanoz ağacından hakiki künde-kârî ile yapılmış ve orta boy minberler grubu içinde yer almaktadır. Kapı kısmı dikdörtgen çerçeveli, köşelerden sütuncelerle sınırlandırılmış dilimli kemerlidir. Kapı kanatları ise bulunmamaktadır. M.1685-1687 yıllarında yapılan onarımında Alaeddin Camii'nin doğu bölümü yenilenmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında hazırlanan II. Abdülhamit Albümünde cami, harabe görünmektedir. Dönemin Konya Valisi olan Sururi Paşa camiyi 1889'da tamir ettirmiştir. Cami, I. ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde ibadete kapatılmıştır. 1944 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na, 1952 yılında da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilerek ibadete açılmıştır. (Boran vd., 2015, s. 324).

Beyhekim Mescidi: Nahcivanlı Tabip Ekmelüddin Beyhekim tarafından yaptırılmıştır. Beyhekim mescidi, Alaeddin Tepesi'nin batı tarafında ve kendi adını verdiği mahallededir. Anadolu Selçukluları döneminde yapılan caminin mimari yapısı ile döneminin en güzel örneklerinden biridir. Mescidin sağ tarafında kurucusu olan Ekmelüddin (Beyhekim)'in türbesi ve sol tarafta ise türbedara ait olduğu bilinen bir oda bulunmaktadır. Mescidin

kubbesi tuğla örgülü olup, kubbenin başlangıç noktalarındaki pencereler daha sonradan açılmıştır. Kubbenin içinde kandil askılığında renkli mozaikler yer almaktadır. Ayrıca kubbenin üzerinde tuğla süslemeleri vardır. Mescidin pencere kanatları ve ahşap kapı kanatları bugün Konya Müzesi'nde sergilenmektedir. Beyhekim Mescidinin, muhteşem çinilerle işli mihrabı 1907 yılında Almanlar tarafından sökülerek yurtdışına kaçırılmış olup, günümüzde Berlin'deki Bergama müzesinde sergilenmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının takip edilen eserler listesinde yer almaktadır. Bugün büyük mihrabın yerinde, ahşaptan yapılmış çini mihraptan bire bir kopya edilmiş mihrap yer alır (Çolak, 2017, s. 1).

İplikçi Camii: Şemseddin Altınoba tarafından 1201 yılında yaptırılan İplikçi Camii, Alaeddin Caddesi üzerinde yer almaktadır. Cami, Somuncu Ebubekir tarafından genişletilmiş ve yenilenmiştir (1332). İplikçiler çarşısında bulunduğu için İplikçi Camii adını almıştır. İplikçi Camii, 1951-1960 yılları arasında Klasik Eserler Müzesi olarak kullanılmıştır, 1960 yılında tekrar ibadete açılmıştır. Cami dikdörtgen bir planla sahiptir. İçeride iki sıra halinde on adet köşeli fil ayağı, çapraz tonozlarla bağlanan kemerler vardır. Kuzey-Doğu ve Batı olmak üzere üç giriş kapısı bulunur. On yedi pencereden ışık süzülür. Merkezde iki tane oval, bir tane de yuvarlak kubbe bulunur. Özgün çinili mihrabı harap olmuştur. Günümüzdeki mihrabı 12. asırda gök mermerden inşa edilmiştir (Mülâyim, 1993, s. 373).

Sadrettin Konevi Camii ve Türbesi: 1274 yılında yaptırılan camii, Konya'nın Şeyh Sadrettin mahallesinde yer almaktadır. Konya'nın bilinen en önemli bilgilerindendir. Mevlâna'ya derin bir sevgi ile olan Sadrettin Konevi, zamanın âlimlerinden Muhiddin İbni Arabî'den tahsil ve terbiye görmüş, Konya'daki hankahında hadis ilimleri okutulmuştur. Türbe, Camiinin doğusundaki avluda yer almaktadır. Açık türbeler tipinin ayakta kalan tek örneğidir. Türbenin şekli klasik Selçuklu kümbetlerine benzemektedir. Gövde açık, kaidesi mermer işleme olan türbenin üzerinde, köşeli bir tambura oturan, kafes şeklinde ahşap bir külâh vardır. Türbe ve cami yanında devrinin ve kendisinin ünlü eserlerinden oluşan zengin ve çok kıymetli kütüphanesi yer almaktadır.

Sadreddin Konevî, dini inancı yüksek olan yüce bir şahsiyettir. Vasiyetnamesinde "Kabrimin üzerine hiçbir örtü örtmeyiniz. Yalnız izimin kaybolmaması için sağlam bir taş

dikiniz” demiştir. Cami, türbe, zaviye ve haziresi ile kütüphaneden oluşmaktadır. Giriş kapısı üzerinde kitabeleri bulunan yapının güneyinde ahşap merdivenle çıkılan kütüphane bölümleri bulunmaktadır. Harim bölümü sade olmakla birlikte yenilenen minber ve mahfil bölümlerinde Geç dönem etkisi görülmektedir. Çini süslemeli kible duvarı ortasındaki mihrabında ise bitkisel ve geometrik süslemeli olup, çerçevesi çıkıntı yapmaktadır. Cami, çini sanatı ve ahşap süslemeleri ile Selçuklu döneminin özgün örnekleri arasında yer almaktadır. Özellikle caminin ahşap işçilikli pencere kanatları İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi’nde sergilenmektedir (Boran vd., 2015, s. 326).

Sahip Ata Camii ve Külliyesi: Cami, Selçuklu vezirlerinden Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından H.656/M.1258 yılında Mimar Kelük Bin Abdullah’a yaptırılmış ve mescit, türbe, hankah ve hamamdan oluşmaktadır. Meram İlçesi, Furkandede Mahallesi, Sahip Ata sokaktadır. Anıtsal taç kapı çini mozaikle ve taş tuğla inşa edilmiştir, taç kapı çift şerefeli olarak tasarlanmıştır. Harim mekânı mihraba dik beş sahnalı, ahşap direkli ve ahşap tavanlı camilerin Anadolu’daki ilk örneğidir. Şemse motifi ahşap tavanın ortasında yer almaktadır. Selçuklu dönemi çini mozaik mihrap örneklerinin en önemlilerinden biridir. Önceden iki minare mevcut iken taç kapının da günümüzde sadece sağ taraftaki minaresi kalmıştır. Camide mihrap ve taç kapı orijinal olarak günümüze ulaşmıştır. (Boran vd., 2015, s. 325).

Şems-i Tebrizî Camii ve Türbesi: Camii, Alaeddin Tepesi yönünde Şerafettin caddesinin sağ tarafında, eskiden mezarlık olan Şems Parkının içinde yer almaktadır. Günümüzdeki yapı Abdürrezzakoğlu Emir İshak Bey tarafından 1510 yılında mescitle birlikte tamiratı ve genişletmesi yapılmıştır. Kesin olmamakla birlikte ilk yapının 13. yüzyılda yapıldığı ileri sürülmektedir. Caminin içinde bulunan üzeri örtülü sandukanın altında mumyalık olduğu tespit edilmiştir (Sanal-2, 2013, s. 1). Şems-i Tebrizi, Hz. Mevlâna ile olan gönül bağı ile de bilinmektedir. Mevlâna deyince toplumumuz da akla gelen ilk isim Şems-i Tebriz’dir. Hz. Mevlâna külliyesinden sonra en çok ziyaret yerlerden biridir.

Şerafettin Camii: Hükümet konağının kuzey batı cephesindedir. Camii Şeyh Şerafettin tarafından XII. yüzyılda yaptırılmıştır. Çavuşoğlu Mehmet Bey tarafından 1336 yılında tamamen yıktırılarak yeniden inşa ettirilmiştir. Caminin içi yazı ve nakışlarla dekorize

edilmiştir. Mihrabı ve mermer işlemeli minberi takdire değer bir sanat eseridir. Tek şerefeli minaresi de sonradan ilave edilmiştir. Cami döneminin mimarisinin en mümeyyiz vasıflarından birisi olan son cemaat yerine sahip olup, altın mermer sütun üzerine oturmuş yedi küçük kubbe ile örtülmüştür.” (İçli, 2001, s. 22).

3.4.1.2. Türbeler

Anadolu coğrafyasında aidiyet açısından dini mekânlar arasında türbeleri de sayabiliriz. Genel olarak türbeler üç bölümden oluşur. Bunlar: Alt katta mezarın bulunduğu hücre, üst katta sembolik lâhitin yer aldığı ziyaret hücresi ve örtü sistemidir (Arık, 1967, s. 65).

Konya bölgesinde insanların aidiyet duygusu açısından sözünü edebileceği türbeler arasında şunları sayabiliriz: Ateş-Baz Veli Türbesi, Nasreddin Hoca Türbesi, Sultanlar Türbesi, Tavusbaba Türbesi.

Ateş-Baz Veli Türbesi: Türbe günümüzde Yeni Meram yolu ile Eski Meram yolu arasında İlahiyat Fakültesinin karşı sokağında yer almaktadır. 1285 yılında ölen Mevlevi Ateş-Baz Yusuf’a aittir. Ateş-Baz Veli türbesi Klasik Selçuklu Kümbetleri tipindedir. Kesme taşlardan sekiz köşeli gövde sekizgen piramit tuğla örtülü bir külahla yapılandırılmıştır. Taş söveli kemerli kapısının altında mezar mahzenine inilen bir de kapısı mevcuttur (İçli, 2001, s. 25).

Ateş-Baz Veli’nin, Mevlevilik ve gastronomide önemli bir yeri vardır. Gastronomi dünyasında bilinen ilk ve tek aşçı anıt-mezarı Selçuklu Mevlevilerinden olan Ateşbaz-ı Veli’ye aittir. Kendine has ve özgün bir yemek kültürüne sahip olan Mevlevi mutfağının, son dönemlerde büyük bir ivme kazanan gastronomik turların ve destinasyonların seyahat kararları üzerinde önemli bir etkisi görülmeye başlanmıştır (Aksoy vd., 2016, s. 96).

Nasreddin Hoca Türbesi: Akşehir 13. Yüzyılda yaşamış, Türk ulusunun geleneksel hazır cevaplılığını, güldürüleriyle yansıtan önemli bir şahsiyettir. Nasreddin Hoca, halk kültürü ile kendi kültürünü birleştirerek, halk ile iç içe olmuş bir kişidir. Akşehirde Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri her yıl Temmuz ayında düzenlenmektedir (Tapur, 2009, s. 482).

Sultanlar Türbesi: Türbe Alaeddin Camii’nin, ilk nüvesini teşkil eden kubbeli kısmın kuzeyinde yer almaktadır. Türbe, Sultan Kılıçaslan tarafından yaptırılmıştır. Türbede sekiz

çinili sanduka bulunmaktadır. Sultanlar Türbesinde Selçuklu Sultanları; Sultan I. Mesud, II. Kılıçaslan, II. Rükneddin Süleyman, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Alaeddin Keykubat, II. Gıyaseddin Keyhüsrev, IV. Kılıçaslan, III. Gıyaseddin Keyhüsrev medfun bulunmaktadır. Selçuklu şehirlerinde Sultanlar Türbesinden büyük ve yüksek başka bir piramidal türbe yoktur (Galpay, 2007, s. 1).

Tavusbaba Türbesi: Konya'nın Meram ilçesinde bulunan Tavus Baba Türbesi, Sultan I. Alaeddin Keykubat devrinde (M.1220-1237), Konya'da yaşamış olan Şeyh Tavus Mehmet'el-Hindi'ye aittir. Türbe XIII. asırda taş ve tuğladan inşa edilmiştir. Üzeri tonozla örtülüdür. Dıştan kubbelidir. Kesme taş ve tuğladan inşa edilmiş olan bu türbe oldukça sade bir görünüme sahiptir. Konya Meram'da ve Hasbey Mescidi'nin batısındadır. Türbe günümüzde mesirelik bir alanda bulunduğu için, halk tarafından çokça ziyaret edilen bir yerdir. 1998 yılında restore edilmiştir (Selçuklu Belediyesi, 2017, s. 1).

3.4.1.3. Medreseler (Hankahlar)

İnce Minareli Medrese: Selçuklu vezirlerinden Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından 1264 yaptırılan İnce Minareli Medrese, Alaeddin Tepesi'nin batısında yer almaktadır. İnce Minareli Medresenin mimarı Kölük Bin Abdullah'tır. Selçuklu döneminin en etkili mimarlarından olan Kölük Bin Abdullah yapmış olduğu yeni mimari denemelerle tanınmıştır. Sahip Ata Darül Hadis'i olarak da bilinen İnce Minareli Medrese, Konya'daki avlusunun üzeri kubbeyle örtülü olan üç medreseden biridir. Mescidin üzerinde bulunan sırlı tuğlalardan dolayı bu ismi almıştır. 1901 yılında yıldırım düşmesi sonucu iki şerefesi olan minarenin bir şerefesi yıkılmıştır. Günümüzde medrese ile mihrabı kalmıştır, mescit kısmı ise bulunmamaktadır. 1956 yılında taş eserler müzesi olarak hizmete açılmıştır (Kültür Portalı, 2021).

İnce Minareli Medresenin, kubbesinin üst kısmı açık bırakılmıştır. Medresenin avlusunun ortasında kubbenin altına denk gelecek şekilde kare şeklinde havuz yer almaktadır. Gece havuzu yansıyan yıldızlar ile öğrencilere gök bilimi hakkında eğitim verilmektedir. Günümüzde ise kubbenin üst kısmı kapatılmıştır (Domaç, 2018, s. 1).

İnce Minareli Medresenin kapısı klasik formların dışındadır. Anadolu Selçuklu döneminde yapılmış en ihtişamlı taç kapılardan biridir. Taç kapının cephesinin bir tarafında Amel-i Kelûk”, diğesinde ise “bin Abdullah” yazılıdır. Kapısının üst kısmında ise Fatiha ve Yasin sureleri yer almaktadır (Yavaş & Çobanoğlu, 2000, s. 270).

Karatay Medresesi: Selçuklu hükümdarlarından Celaleddin Karatay tarafından 1251 yılında inşa ettirilmiş ve fıkıh alanında en ünlü din adamlarının yetiştirildiği döneminin eğitim merkezidir. Günümüzde ise çini eserlerinin yer aldığı müze olarak kullanılmaktadır (Yılmaz ve Ulusoy, 2017).

Medrese, Anadolu Selçuklu döneminin mimari özelliklerini sembolize eden en önemli eserlerden biridir. Medresenin iç mekân duvarlarına, çini panolar, dört halife ve peygamber isimleri işlenmiştir. İç mekânda, Kuran-ı Kerim’den Neml suresinin 19. ayeti: “*Rabbim! Bana ilham et de gerek bana gerekse anneme ve babama ihsan buyurduğun nimetine şükredeyim ve Sen’in razı olacağın bir iş yapayım. Beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!*” ve Tevbe suresinin 120. ayeti “*Allah, iyilik yapanların ecrini (sevâbını) kat’iyyen zâyi etmez.*” yer almaktadır (Odabaşı, 2016, s. 260).

Selçuklu eserlerinin genelinde olduğu gibi, kullanılan hadis ve ayetler binaların kullanım amaçlarına yönelik içeriklerden oluşmaktadır. Karatay medresesi de benzer özellikleri göstermektedir. Medresenin dış duvarlarında toplumun sosyal ilişkilerini düzenlemeye yönelik, ahlaki kurallara vurgu yapan hadisler yer almaktadır. Karatay medresesi fıkıh ve İslami eğitim konularında eğitim veren bir merkez olması nedeniyle, halen günümüzde varlığını koruyan, peygamberimizden nakledilen hadisler aşağıda verilmiştir (Odabaşı, 2016, s. 261).

Sağdan başlayarak yukarıya doğru anlamları:

- *Ameller, niyetlere göredir.*
- *Meclislerdeki sözler ve haller emanet gibi korunmalıdır.*
- *Danışılan kimse güvenilir kimse olmalıdır ve güvenilirliğini sürdürmelidir.*
- *Vaad borçtur. Bir şeyi vermeyi vaad etmek bir borç sayılır. Ondan, ahlaki yönden dönüş olmaz.*

- *Bir şeyi vermeyi vaad etmek, onu hibe etmek gibidir. O'ndan ahlaki yönden dönüş olmaz.*
- *Harp aldatıcıdır.*
- *Yapılan suçtan pişman olmak, tövbe etmenin aslıdır.*
- *Birlikte olmak rahmete ve başarıya ulaştırır, ayrılık da ceza ve azabı getirir.*
- *Güvenilirlik zenginliktir.*
- *Dinin temeli nasihattir.*

Üst tarafta;

- *İnsanlar arasında üstünlük mal ile ise Allah yanında takva iledir.*
- *Selam vermek kelimadan önce olmalıdır.*
- *Sormasını bilmek ilmin yarısıdır.*
- *Dua ibadetin özüdür, anahtarıdır.*
- *Borcu geç ödemek dindarlığa lekedir.*
- *Tedbir, geçimin yarısıdır.*
- *İnsanlara yakın olmak ve onlara muhabbetle davranmak aklın yarısıdır.*

Sol tarafta;

- *Keder de ihtiyarlığın yarısıdır.*
- *Hayır işlemek tekrarlamakla adet halini alır.*
- *Kötülük yapmak da tekrarlamakla adet halini alır.*
- *Anlayışlı olmak kazançtır.*
- *Zorluk göstermek de bereketsizlik ve kötülük getirir.*
- *İhtiyatlı ve iyi fikirli olmak, kötü zannı göz önüne almakla mümkün olur.*
- *Muhakkak ki çocuk, cimri ve korkak olmaya sebep olur.*
- *Terbiyesizce konuşmak, kabalık ve zor geçimden gelir.*
- *Kur'an-ı Kerim devadır.*

Sırçalı Medresesi: Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhusrev döneminde 1242 yılında Emir Bedreddin Muslih tarafından mimar Toslu Osman oğlu Mehmed'e yaptırılmıştır. (Ekinci, 1999, s.50). Sırçalı Medrese, ismini içinde barındırdığı, firuze renkli sırlı ve sırsız tuğla ile çini mozaik tekniğindeki firuze ve kobalt mavisi çini süslemelerinden

almıştır. Taş işçiliği, plan düzeni, süsleme özellikleri, özgün ve farklı mimari yapısıyla günümüze ulaşmış tek açık avlusu olan medrese örneğidir (Kuyrukçu, 2020, s.1). Medresenin banisi, Emir Bedreddin Muslih ölümünden sonra medresedeki türbesine gömülmüş, türbenin kitabesinde "*Ebu Hanife (İmam-ı A'zam) radiyallahu anh eshâbından fakihler ve mütefakkihler*", yazısı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle Hanefî mezhebindeki hukukçular ve hukuk talebeleri için yaptırıldığı yazılıdır. (Ekinci, 1999, s.50).

Günümüze kadar çeşitli onarımlardan geçen Sırçalı Medrese'nin üst katını Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, alt katını ise Mezar Anıtları Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Sahip Ata Hankahı: Sahip Ata Hankahı 1260 tarihinde Anadolu Selçukluları tarafından inşa edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında restore edilen, Sahip Ata Hankah'ı Konya'nın Meram İlçesi Sahip Ata mahallesinde yer almaktadır. Restore edilen hankahın, türbe kısmı müze olarak; hamam ve cami bölümleri ise asıl amacına uygun olarak hizmete açılmıştır. Müze içerisinde Sakal-ı Şerif ve Kâbe örtüsü gibi kutsal emanetlerle birlikte, Anadolu Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait ahşap ve madeni malzeme, yazma eserler, halı ve kilim eserleri bulunmaktadır (Doğan, 2012, s. 173).

3.4.2. Karamanoğulları Beyliği Dönemi Dini Mekânlar

Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılma sürecinde Anadolu'da birtakım beylikler kurulmuştur. Bunların en önemlilerinden birisi Karamanoğlu Beyliğidir. 1256-1474 yılları arasında Niğde, Karaman, Konya, Niğde, İç İl (Mersin), Taşili (Adana) ve Alanya yörelerinde hüküm sürmüştür. Dini eser ve mekânların inşası bakımından Karamanoğullarının Anadolu beylikleri arasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Birçok eser bu dönemde inşa edilmiştir. Bunların en önemlileri: Karaman Hatuniye Medresesi, Niğde Akmedrese, yirmi bir han, Alaeddin Bey'in yaptırdığı dört tekke, ile Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin kabrinin bulunduğu Yeşil Türbe bunlar arasında sayılabilir (Sümer, 2001, s. 460).

Konya'da Karamanoğulları (1277) devrinde de bilim ve kültür alanındaki gelişmeler devam etmiş, Ulu Arif Çelebi ve oğulları Adil ve Alim Çelebiler ile Ahmet Eflâkî ve Sarı Yakup gibi bilgin ve Mutasavvıflar yetişmiştir. Karamanoğulları Devri Tarihî ve Kültürel Eserleri

arasında; *Ali Gav Zaviye ve Türbesi, Kadı Mürsel Zaviye ve Türbesi, Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi, Hasbey Darü'l- Huffazı, Meram Hasbey Mescidi, Şeyh Osman Rûmi Türbesi, Ali Efendi Muallimhanesi, Nasuh Bey Darü'l- Huffaz, Turgutoğulları Türbesi, Kalenderhane Türbesi, Tursunoğlu Camii ve Türbesi, Burhaneddin Fakih Türbesi, Siyavuş Veli Türbesi* ve benzerini saymak mümkündür (Konya Kültür, 2021).

3.4.2.1. Camiler ve Mescitler:

Karamanoğulları Beyliği döneminde inşa edilen başlıca cami ve mescitler şunlardır; Kadı Mürsel (Hacı Hasan) Camii, Konya Meram Mescidi, Meram Hasbey Mescidi, Nasuh Bey Mescidi, Seyyid Harun Veli Camii ve Türbesi, Şeyh Ahmet Efendi (Fevkani) Camii, Sille Çay Camii, Tursunoğlu (Tahir Paşa) Camii.

3.4.2.2. Türbeler

Anadolu Beylikler döneminde inşa edilen başlıca diğer türbeler; Ebu İshak Kazeruni ve Zaviyesi, Fakih Dede Türbesi, Kalender Baba Türbesi, Mursaman Türbesi, Sephan Türbesi, Siyavuş Veli Türbesi, Şeyh Alaman Türbesi, Şeyh Osman Türbesi, Şücaeddin Türbesi, Turgutoğulları Türbeleridir.

3.4.3. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Konya'da Dini Mekânlar

Konya, 1467 yılında Osmanlı Devletinin topraklarına katılmıştır (Muşmal, 2000, s. 9). Konya, şark seferlerine çıkan Osmanlı Sultanlarından Yavuz Sultan Selim Han, Kanunî Sultan Süleyman uğrak şehridir. Osmanlı döneminde, ilim, kültür ve sanat hareketleri canlılığını korumuştur. Bu dönemde de mimarî yönden; camiiler, medreseler çeşmeler, vb. eserler vücuda getirilmiştir.

Konya'da Osmanlı Devleti döneminde çeşitli eserler inşa edilmiştir. Bu dönemde inşa edilen elli bir cami ve mescitlerdeki işçilik, halen mimari değerini muhafaza ederek sanat tarihine ışık tutmaktadır. Tarihi yapılarda kullanılan, ahşap, taş, çini, alçı ve kalem işleri yöntemleri dinin mekânların aidiyeti açısından dikkat çekmektedir. Eserlerde barok, rokoko, ampir sanatının özelliğini yansıtan geometrik, bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Cami ve mescitlerde kullanılan harim ve cephe süslemelerinin sanat tarihi ve Müslüman Türk kültürü açısından önemlidir.

Osmanlı Dönemindeki başlıca eserler: Selimiye Camii, Yusufâğa Kitaplığı, Hacı Fettah Camii, Şerafettin Camii, Piri Mehmet Paşa Camii, Kapu Camii, Nakiboğlu ve Aziziye Cami, Şeyh Halili Türbesi ile Mevlâna Külliyesi dönemin mimarî eserlerinden bazılarıdır. Osmanlının son devrinde Tanzimat hareketiyle Konya’da da eğitim alanında yenileşmeler başlamış, Medreselerin yanında İlkokullar (İptidai), Öğretmen Okulu (Darü’l- muallimin), Ortaokul (Rüştiye) ve İlk lise (idadi) açılmıştır. 1889 yılında, Konya Lisesi (Gazi Lisesi) eğitime başlamıştır. Konya Sanat Okulu da yine aynı yıllarda Vali Ferit Paşa tarafından hizmete açılmıştır. 1900 yılında Konya’daki medrese sayısı 1900 yılında ilçeler dâhil 530’a ulaşmıştır (KTO, 2012, s. 1).

Dini aidiyetleri temsil etmeleri açısından son dönem Osmanlı mimari sanatına eserler arasında; Amber Reis (Feridiye) Camii, Araplar Ak Camii, Aslanlı Kışla (Saray) Camii, Asmalı Hatıp Sultan Camii, Ayanbey Camii, Babı Aksaray Camii, Bağ Evliya Mescidi, Büyük Kovanağzı (Hacı Haydar Efendi) Camii, Cıvıloğlu Camii, Çataloğlu Camii, Çaybaşı Burhandede Camii, Çukur Camii, Dolap Battal Mescidi, Dolap Mahmut Halil Mescidi, Dolap Mektep Mescidi, Garip Nasrullah Camii, Gazezler (Hacı İshak Mescidi) Camii, Hacı Hüseyin Kabasakal (Parmakçaklı) Mescidi, Hacı İvaz Camii, Hacı Mustafa Ağa (Köprübaşı) Camii, Hacı Ömerler Camii, Hacı Veyis (Dolap) Camii, İğdeli Sultan Camii, İhtiyarettin Mescidi, Kalecik Mescidi, Kapı (İhyaiye) Camii, Karakayış (Sarı) Camii, Kenan Dede Yanık Camii, Kosova (Gurbicedit) Mescidi, Kuzgun Kavak (Hacı Osman) Camii, Nakipoğlu Cami, Namık Paşa Camii, Ovaloğlu (Çelik Mehmet Paşa) Cami, Polatlar Hatıp Camii, Saatçi Camii, Aziziye Camii, Saksâğanlar Camii, Salih Paşa Camii, Sarı Yakup Camii, Sarnıç Camii, Selahattin (Keçeciler) Camii, Sütçü Camii, Şeref Şirin Camii, Şeyh Ebul Vefa Camii, Şeyh Ulema Recep Ağa Mescidi, Şükran Mescidi, Tahta Tepen Ubeyd Mescidi, Tahtatepen Hacı Adil Camii, Tarhana Mescidi, Yolcuoğlu (Gazioğlu) Camii sayılabilir. Lystra (Hatunsaray) Karaman’da yer alan 18. Yüzyıl hurufat defterlerine göre Hatunsaray’da bir merkez camisi, Kilistra ve Botsa kariyelerinde ikişer cami ve dörder mescit ile Destede bir cami ile bir mescit olduğu kaydedilmiştir (Bozkurt, 2015, s. 6).

Selimiye Camii: Osmanlı klasik mimarisinin Konya’daki en güzel eserlerinden biri olan Selimiye camii, Mevlâna Dergâhının batısında yer almaktadır. Sultan II. Selimi’in Konya

Valiliği yaptığı şehzadelik inşa ettirmiştir. Camide mermer süveli, geçme basık kemerli cümle kapısı ve altı sütuna istinat ettirilmiş yedi kubbeli son cemaat yeri bulunmaktadır. Caminin ahşap kapı kanatlarından sağdakinde “Mescitte Mümin, suda balık gibidir.” İbareleri bulunmaktadır. Selimiye Camii çok simetrik bir şemaya sahiptir. Mimar Koca Sinan tarafından aynı yıllarda Lüleburgaz da inşa edilmekte olan, Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi ile benzer mimari tasarımlar uygulanmıştır (Uzluk, 2006, s. 1-24).

Aziziye Camii: Sultan Abdülaziz’in annesi Pertevnihal adına 1867 yılında inşa edilmiştir. Cami, kesme gödene taşı ile yapılan mabed, Osmanlı mimarisinin Anadolu’daki Geç dönem Osmanlı mimarisinin en önemli eserlerinden biridir. Cami, 1671-1676 yılları arasında Şeyh Ahmed eliyle yaptırılan camii yanmasından dolayı yerine yaptırılmıştır. Cami, on dokuzuncu yüzyıl eseri olup, süsleme ve mimari açıdan Türk Barok, Rokoko ve amber karışımının özelliklerini sunmaktadır (Çetinaslan, 2012, s. 204).

Kapı (İhyaiyye) Camii: Asıl adı İhyaiyye olan Kapı Camii şehir merkezinde sarraflar caddesi üzerinde yer almaktadır. Eski Konya Kalesinin kapılarından birinin, çevresinde yer alması sebebiyle Kapu (Kapı) Camii adıyla anılmaya başlandığı bilinmektedir. Dönemin Osmanlı camileri arasında şehrin en büyük camisi unvanına sahiptir. Pir Hüseyin Çelebi tarafından 1658 yılında yaptırılmıştır. Bir zaman sonra yıkılan Kapı camisini Konya müftüsü Esenlilerlize Seyyid Abdurrahman 1811 yenilemiştir. 1867 yılında çıkan bir yangın o bölgedeki vakıf dükkanları ile birlikte camide yok olmuştur. Yaşanan bu olaydan bir yıl sonra Cami üçüncü defa yeniden yapılmıştır. Bu yeni inşasına dair H.1285/M.1868 tarihli kitabesi taç kapısı üzerinde yer almaktadır (Sanal-7, 2019, s. 1).

3.4.4. Konya’da Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Dini Mekânları

Konya’nın en çok camiye sahip iller arasındadır. Büyükşehirler arasında İstanbul’dan sonra ikinci sıradadır. Cami başına ise yedi yüz otuz beş kişi düşmektedir. Camilerin temel yapı elemanlarının, klasik camilerde ulaşılmış olan bir bütünlüğe sahip olmadığını söylenebilir (Oral & Başar, 2006, s. 143-153).

3.4.4.1. Konya vilayetindeki dini mekânlar

Konyanın ilçelerinde bulunan Cumhuriyet Dönemi dini mekânların başlıcaları ise şunlardır:

Ahırlı: Merkez, Akkise, Çeşmeler camileri.

Akören: Büyük, Kayasu camileri.

Akşehir: Ulu, İlikçi, İmaret, Güdük Minare, Hasan Paşa camileri; Taş Medrese Külliyesi; Seyyid Mahmud Hayrani Zaviyesi; Nasreddin Hoca Türbesi.

Altınekin: Ali Paşa, Oğuzeli camileri; Taşgun Baba, Zengicek, Zıvarık türbeleri.

Beyşehir: Eşrefoğlu cami ve külliyesi.

Bozkır: Bozkır, Üç Pınar Kurşunlu, Hisarlık Eski camileri.

Cihanbeyli: İnsuyu Eski Mescit, Bulduk, Yapalı, İnsuyu tekkeleri.

Çeltik: Merkez Camii.

Çumra: İstasyon, Ali Bey Höyüğü Ulu, İbrahim Bey, Dinek camileri; Şeyh Hocenti Türbesi.

Derbent: Büyük Cami.

Doğanhisar: Ulu, Çarşı, Orta, Deştiğin Ulu camileri.

Emirgazi: Emirgazi Türbesi.

Ereğli: Şeyh Şehabeddin-i Şuhreverdi Zaviyesi ve Külliyesi, Karabaş Veli Külliyesi; Ulu Cami ve Zengen Eski Camii.

Halkapınar: Ulu Cami.

Hüyük: Aşağı, Çavuş, Köşk camileri.

İlgın: Lala Mustafa Paşa Külliyesi, Pir Hüseyin, Ulu, Yukarı Çiğil camileri; Tekke Köyü Sultan Tekkesi, Sungur Bey Türbesi.

Kadınhanı: İbrahim Paşa, Hacı Mehmetli, Karahisar, Karamanlı camileri.

Karapınar: Selimiye Külliyesi; Selimiye, Reşadiye camileri.

Sarayönü: Pir Hüseyin, Hatip, Ladik Ulu camileri; Yılcık Tekkesi.

Seydişehir: Seyyid Harun Külliyesi; Muallimhane Camii, kümbeti, türbesi ve mescitleri.

Sille: Ak Manastır, Elana Kilisesi, Şapel; Ak, Çay, Kurtuluş, Karataş camileri.

Taşkent: Uzun Şih, Çarşı, Yeni camileri.

Yalıhüyük: Büyük Cami (Alver, 2016, s. 26).

3.4.4.2. Konya'daki mevlevilikle ilgili mekânlar

Mevlâna Türbesinin bugün bulunduğu yer Alaeddin Keykubat döneminde Konya surlarının dışında bulunmaktadır. Mevlânâ'nın babası Sultan'ü-l Ulema Bahâeddin Muhammed'e Sultana ait bir gül bahçesi bağışlanmıştır. Mevlâna Celalettin Rumi, 30 Ağustos 1207 tarihinde Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur. Mevlâna Mevlevi tarikatının piri ve kurucusudur. Yedi yüz yılı aşkın süreden beri dervişin damağına tat; aşıkın derdine ilaç; ariflere sartaç; ressamalara renk; hattatlara meşk; musikî şinaslara ilham; daha nice şevk, zevk ve destur veren Mevlânâ 1273 senesinde vefat etmiş ve Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi'ne defnedilmiştir. Böylece Mevlânâ Külliyesi'nin ilk temelleri atılmıştır. Hazreti Mevlâna'nın ölümünden sonra Gürcü Hatun, Sultan Veled, Emir Alamettin Kayser ve Selçuklu veziri Pervane Muinittin Süleyman tarafından türbe Tebrizli mimar Bedrettin'e yaptırılmıştır. Bugünkü dilimli kubbeyi ise 1397 yılında Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey yaptırmıştır. Türbe kare planlı, baldaken tarzda ve kubbeli bir yapıya sahiptir. Selçuklu döneminde yapımına başlanılan külliye'nin mescit bölümü Osmanlı döneminde tamamlanmıştır. Buradaki Mescitte kare planlı kubbe ile örtülüdür. Selçuklu dönemi Mescitlerinin mimari planlarının Osmanlı Döneminde de devam ettirildiğini göstermektedir (Boran vd., 2015, s. 326).

Konya'yı hatırlatan işaretlerin, alametlerin başında Mimar Bedrettin Tebrizi tarafından inşa edilmiş olan Mevlâna Müzesi gelir. Kubbe-i Hadra (Yeşil Kubbe) denilen 16 dilimli bu görkemli abide firuze çinilerle örtülüdür ve şimdiki görünümüne Cumhuriyet devrinde ulaştırılmıştır.

Mevlâna Müzesi: Günümüzde müze olarak hizmet veren Mevlâna Dergahı'nın yeri, Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi idi. Mevlâna'nın babası Bahaeddin Veled 1231'de vefat

edince türbedeki bugünkü makamına defnedilmiştir. Bahaeddin Veled'in ölümünden sonra sevenleri Mevlâna'ya babasının mezarının üzerine bir türbe inşa ettirmek arzusunda olduklarını söylemişlerse de Mevlâna “*Gökkubbe'den daha iyi türbe mi olur*” diyerek bu isteği geri çevirmiştir. Ancak kendisi 17 Aralık 1273 yılında Allah'a dönünce mahdumu Sultan Veled pederinin kabrinin üzerine türbe yaptırmak isteyenlerin isteklerini yerine getirmiştir. Kubbe-i Hadra denilen Mevlâna Türbesi yapılmıştır.

1925 yılından sonra Türkiye'deki bütün mevlevî-hâneler kapatılmış ve Atatürk'ün de direktifi ile Konya Mevlânâ Dergâhı'nın mevcut eşyası ile birlikte müze olarak düzenlenmesi ve ziyarete açılması kararlaştırılmıştır. Bir yıl sonra da Mevlânâ Türbesi ve Dergâhı (Konya Asar-ı Atika-Eski Eserler Müzesi) adıyla ziyarete açılmıştır. Müze açıldığı zaman, Konya'da daha önce kurulmuş olan Arkeoloji Müzesi eserleri de Dergâh avlusuna ve derviş odalarına yerleştirilmiştir (Döner, 1991, s. 26).

Mevlevi Dergâhı ve Türbe 1929 yılında Konya Asar-ı Atika Müzesi adı altında müze olarak hizmet görmeye başladı. 1954 senesinde ise müze tekrar restore edildi ve adı Mevlâna Müzesine çevrildi. Müze alanı, bahçesi ile beraber 6.500 metrekare iken, yeni istimlâklar ile birlikte gül bahçesi olarak tanzim edilen bölümler de işin içine katılınca bu mekân 15.000 metrekareye ulaşmıştır. Müzenin avlusunun kuzey ve batı yönü boyunca dervişhan hücreleri sıralanır. Güney yönü matbah (mutfak) ve Hürrem Paşa Türbesi'nden sonra, Üçler Mezarlığı'na açılan Hamuşan (Susmuşlar) kapısı ile nihayete erer. Avlunun şark cihetinde ise Sinan Paşa, Fatma Hatun ve Hasan Paşa Türbeleri ile semahane, mescit, Mevlâna'nın ve evlad-ı iyaline ait kabirlerin olduğu ana bina yer alır. Müze içindeki avluyu Yavuz Sultan Selim'in yaptırmıştır. Üstü kapalı şadırvan ile Şeb-i Arus (Düğün Gecesi) havuzu ve avlunun şimal cihetinde yer alan Sel-sebil adı verilen çeşme bulunur (Özönder, 2005, s. 121-122). Mevlâna müzesi Konya turizminde mühim bir yere sahiptir. Çünkü Konya iline gelen hemen hemen her turist mutlaka Mevlâna müzesini ziyaret etmektedir. Bu sebeple müze Türkiye'de en çok ziyaret edilen müzelerin başında gelir.

Mevlâna Külliyesi: Konya'da Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin türbesi etrafında oluşan bir tarikat külliyesidir. Merkezde Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin türbesi vardır. Türbenin etrafında semahane, mescit, matbah-ı şerif, meydan-ı şerif, derviş hücreleri, avlu ve

haziredeki binalar vardır. Bu mekân hazire duvarlarının dışındaki II. Selim İmaretı, Türbe önü Hamamı, çebeı konakları külliyesinin bir parçasıdır. Külliyesinin içinde yer alan Sultan Veleğ Medresesi yıkılınca onun yerine H.1306/M.1888-89 senesinde postnişin Vahid Çelebi himmetiyle Sultan Veleğ Mektebi yapılmıştır. Sultan II. Selim tarafından 16. asrın ikinci yarısında dergâh yaptırılmıştır. Dergâhta, Selimiye imareti aşevi, menzilhane, ahır ve tabhaneler vardır. Çevresinde ise Üçler Mezarlığı bulunur. Mutfak külliyesinin kuzey-batı cephesindedir. Çelebi dairesi ise mekâna 19. asrın sonlarında eklenmiştir. Yıkılan çebeı konaklarının yeri gül bahçesi ve türbe yeri hâline getirilmiştir. Civar çeşmesi de bulunur. Semahanenin kuzey ve doğu kesimine 18. asırda mahfiller eklenmiştir. Mutriban mahfili erkeklere ayrılmıştır. Alt katın kuzeybatı köşesi kadınlara özeldir. Semahanenin batısında mescit vardır. Dergâhın Dahil-i Uşşak bölümünün önünde Tilâvet Odası vardır. Avlunun batısını ve kuzeyini “L” şeklinde çevreleyen bu hücrelere Dedegâh Hücreleri denir. Dervişan Kapısının sağındakiler çebeı ve aşçı dede daireleri, soldakiler ise türbedar ve sertarik odası olarak hizmet vermiştir. Meydan-ı Şerif mutfâğa bitişiktir. Matbahı Şerif Külliyesinin güneydoğu köşesindedir. Çelebi dairesi Kubbe-i Hadra’nın payandasına bitişiktir. Avluda şadırvan, Şeb-i Arûs Havuzu ve selsebil vardır (Karpuz, 2004, s. 448).

4. KONYA'DA DİNÎ MEKÂN ALGISI

Konya'da dini mekânlar açısından oldukça zengin bir şehirdir. Dini mekânlar açısından bu kadar zengin bir şehir olan Konya'da dini mekân algısı nasıldır? Konya halkı bu mekânları gerektiği gibi tanıyor mu? Bu mekânların kıymet ve değerini biliyorlar mı? Bu mekânları zaman zaman da olsa ziyaret ediyorlar mı? Bu bölümde Dünya kültüründe Konya'nın yeri, Türkiye'deki Merkezi Yönetimin Konya dini mekânlarına yaklaşımı, Konya'daki Yerel yönetimlerin dini mekânlara yaklaşımı ve Konya'daki bireylerin dini mekân aidiyet duygusu ele alınmaya çalışılmıştır.

4.1. Dünya Kültüründe Konya'nın Yeri

Konya çok çeşitli medeniyetlere sahip olmuştur, MÖ 7000 yılına kadar uzanan tarihin izlerini taşımaktadır. Dini mekânlar açısından Konya Dünya kültüründe önemli bir yere sahiptir. Konya kadim tarihi ile pek çok kültür ve medeniyetin beşiği olmuştur. Konya, ilk çağlardan itibaren insanlığın önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Ayrıca Hristiyanlığın ilk yerleşim mekânlarından ve mabetlerine de ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle Hristiyan inanç turizminde de mühim bir yere sahiptir. Başta Sille (Siyata), Aya Elena Kilisesi, Kilistra Antik Kenti, Eflatunpınar Hitit anıtı, Çatalhöyük, Karahöyük, İvriz Kaya Kabartmaları, Bolat, Nekropol ve Bouleterion gibi gayrimüslimler açısından da mühim tarihi mekânlardır. Semah, folklor ve tasavvuf musikisi Konya'nın başlıca folklorik değerlerindendir. Bu bağlamda Mevleviliğin ritüelleri izleyenleri hayran bıraktığı bilinmektedir.

Selçuklu devletinin payitahtı olan Konya, Hz. Mevlâna ve Nasrettin Hoca gibi dünyaca ünlü kişilerin yetişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bilge insanlar evrensel boyutta fikirlere sahiptir ve bu fikirler dünyaca kabul görmektedir. Konya merkezinde Mevlâna, Karatay Çini eserleri, İnceminare, Sırçalı Medrese müze tarihi açısından önemli yerlerdir. Konya'nın, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Dünya Kültür Mirası Listesi'nde bir (Çatalhöyük Neolitik Kenti) ve Dünya Kültür Mirası Geçici Listesinde ise dört (Eşrefoğlu Camii, Konya-Selçuklu Başkenti, Anadolu Selçuklu

Medreseleri ve Eflatunpınar - Hitit Su Anıtı) yerinin olması kültür mirası olması açısından önemli yerler arasındadır.

4.2. Türkiye’deki Merkezî Yönetimin Konya Dini Mekânlarına Yaklaşımı

Kent-siyaset ilişkisi bakımından Konya her zaman merkezî yönetimin ilgi alanı içinde ilk sıralarda yer alan büyük şehirlerarasındadır. Kent, tarih boyunca, Doğu ve Batı kültürlerinin giriş ve kesişme noktası olmuş ne tipik Batılı ne de tipik Doğulu olamayan, kendisine has bir kültürel sentezin, daima canlı kaldığı bir birleşme noktası olmuştur. Konya, Anadolu’nun merkezinde tarihten günümüze gelişmiş bir kent olarak, bu süreci en karakteristik biçimde yaşamış, yaşamaya da devam etmektedir. Konya, Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar sürekli gelişen ve değişen bir kent olma özelliğini hiç kaybetmemiş; yaklaşık on bin yıllık tarihini günümüze kadar ayakta tutarak geçmiş ile gelecek arasında canlı bir köprü vazifesini üstlenmiştir. Küresel açıdan insanlığını şiddet, terör ve savaşlarla sarsıldığı son yüzyılda Mevlâna’nın hoşgörü ve insan sevgisine dayanan felsefesi, Konya şehrini ayrı bir konuma getirmiş ve barış ve huzur kenti olarak önemli bir role sahiptir. Konya, modern Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına kendi değerleriyle günümüzde de katkı yapmaya devam etmektedir. Geçmişten miras aldığı kültürel birikimi ve tarihi dokusunu bugünlere taşıyan, geçmişle geleceği buluşturan bir köprü vazifesi gören Konya, tarihin her döneminde önemli bir cazibe merkezi olmuştur. Birçok kültür ve medeniyetin izlerini taşıyan Konya, açık bir tarih müzesi hüviyetindedir. Anadolu’nun önemli ilim merkezlerinden biri olan Konya, başta Mevlâna olmak üzere birçok bilge ve ilim insanına ev sahipliği yapmış önemli bir kenttir. Birçok medeniyetin devamı niteliğindeki Konya, binlerce yıllık köklü bir tarihe sahiptir. Binlerce yıllık bu süreçte pek çok kültürün uğrak yeri olmuş, kimi kültürler belirgin izler bırakırken, bazı kültürler de zamanla dönüşüme uğrayarak farklı bir tarz oluşmuştur. Dini bakımdan da Konya, çok önemli bir anlama sahiptir. Eski kaynaklarda “belde-i emin”, “kutsal belde” ve “kutup şehir” olarak da anıldığını görmekteyiz. Konya’nın şu an ki geleneksel ve muhafazakâr kimliğini çok eskiye dayandırmak mümkündür (Erkan, 2013, s. 27).

4.3. Konya'daki Yerel Yönetimlerin Dini Mekân Yaklaşımı

Konya'da yerel yönetimler, kültürel miras olarak gelen tarihi yapıtlara ve dini mekânlara ayrı bir önem vermektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, dünyada gerçekleştirilen en büyük restorasyon çalışmalarındandır. Tarihi bedesten projesi olmak üzere; Sultan Selim Camii, Kapu Camii, Aziziye Camii, Mengüç Sokak, İstasyon Evleri, Kızılören Hanı, Akşehir Arasta Çarşısı ve İplikçi Camii, Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı, Seydişehir Seyyid Harun Veli Türbesi ve Çevresi gibi tamamlanan ve devam eden çok sayıda dini mekân ve tarihi eser restorasyonu tamamlanmıştır. Konya merkez ve ilçelerde üç bin üç yüze yakın tarihi eserin restorasyonu yapılmıştır

4.4. Konya'da Yaşayan Bireylerin Dini Mekân Aidiyeti Duygusu

Bireylerin kendilerine ait bir kimliği olduğu gibi, kentlerinde kendine ait bir kimliği vardır. Kentin kimliği daha ziyade kent içinde yaşayan bireylerin hayat tarzıyla, onların dil ve eylem pratiğiyle kendini ortaya koymaktadır. Birey de kent içinde yaşarken kendi kimliğini kazanmaktadır. Yani kent ile birey çok sıkı bir etkileşim içindedir.

Dünya bir çeşit küresel köye dönüşürken Konya da kültürel kimliği ve dini mekânlarıyla küresel köyün önemli bir parçası haline gelmiştir. Yerel yönetimlerin çarpık kentleşmeye yönelmeleri, saat kulesi, ikiz kuleler gibi yüksek binalar dini mekânların silüetlerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu olumsuz gelişmeler kentin kimlik bunalımını artırırken, bireylerin aidiyet duygusunu zedelemektedir. 1960'lara kadar kentin dini mekânlarında pek fazla bir değişim görülmemektedir. 1970'lerden sonra camilerin etrafı yüksek apartmanlarla dolmuş ve neredeyse minare şerefeleri ile balkonlar komşu olmuştur. 2000'li yıllarda güvenli siteler kurulunca modern ibadethaneler yapılmaya başlanmıştır. Kent mekânındaki değişimler sosyal dokuyu etkilemiştir. Dini mekânlardan bireyler uzaklaştıkça sahiplenme duygusunun da azalmaya başlayacağı söylenebilir. 2000 yılından sonraki, Mevlâna türbesi çevresindeki konut projelerinde Selçuklu mimarisinin izlerini taşıyan yapıların hızla çoğaldığı görülmektedir (Koyuncu, 2013, s. 171).

Dini Mekânlar, Konya halkının bir araya geldiği önemli sosyal merkezlerdir. Bu durumda şehirleşmenin en önemli unsurlarından olan, çeşitli ihtiyaçların karşılanması olarak da şehrin can damarı konumunda olan pazar ve çarşılar, gündelik işlerin halledildiği mekânları

temsil eder. İbadet görevinin yerine getirildiği camiler ve kiliselerde ilahi ihtiyaçların temin edildiği mekânlardır. Şehirlerin başlıca sosyalleşme mekânları olarak çarşı, pazar ve camiler karşımıza çıkmaktadır.

Hristiyan ve İslam kültürüne sahip devletlerin, şehir merkezleri dini mekânlar ve çarşı/bedestenlerden oluşmaktadır. Diğer tüm yapılar bu iki yapının etrafına dağılmıştır. Dini mekânların yaşatılması, ihtiyaçlarının temini, bakım ve tamiri için vakıflar kurulmuş, bu vakıflara bağlı olarak civarda dükkânlar inşa edilmiştir. İbadet ve alışveriş faaliyetleri bu mekânları şehrin merkezi konumuna getirmiştir. Dükkânlar haricinde ihtiyaçların temin edildiği bir diğer mekân olan pazarlar da genellikle camilerin etrafındaki boş alanlara kurulmuştur. (Ceray, 2018, s. 14-23).

İlahi dinlere mensup toplumlarda dini mekânlar önemli merkezlerdir. Peygamberler, halkı ilgilendiren her konuyu dini mekânlara taşımış ve bu mekânlarda çözüme kavuşturmuştur. İslam medeniyet algısında camiler Allah'ın evleridir. İnsanlık bir aile, mabetler de o ailenin her tür gereksiniminin karşılandığı mekânlardır. Bu nedenle caminin kubbesi ile gökyüzü arasında bir benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Gök kubbe, altındaki herkesi kuşatır ve muhafaza eder. Camiler herkese açık ve herkesi kucaklayan bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Kur'an'da; '*Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık...*' (el-Bakara, s. 125) buyrulmaktadır. Dini, mezhebi, tarikatı, meşrebi ne olursa olsun her insan camiye girebilir. Mescid-i Haram usulüne uygun nasıl tavaf ediliyorsa camilere de usulüne uygun bir şekilde girilip çıkılmalıdır. Dini mekân bilincini artırmak için özellikle kadınlar ve çocukların bu mekânları ailecek ziyaret kampanyaları düzenlenebilir.

Konya gençlerinin dini mekân bilincinin geliştirilmesi için onların her şeyden önce aidiyet duygusuna sahip olmalarını sağlamak gerekir. Gençler ile dini mekân etkileşiminin bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Çünkü, mekâna bağlılık ve aidiyet duygusu tek taraflı bireysel bir oluşum değildir; kişiler, kimlikler ve mekânlar arasındaki karşılıklı etkileşim söz konusudur (Ercoşkun vd., 2016, s. 8). Konya'nın değişik semtlerinde yaşayan gençlerin çok farklı ölçeklerdeki mekânlara aidiyetlerine imkân sağlayan ve her gencin kendini ait hissedebileceği bir bağlılığa imkân tanıyan fiziki ve içtimai düzenlemelerle dini mekân bilinci gelişir. Kentlilik bilinci konusuna ait ulusal yazın içerisinde Balıkesir, Bursa,

Trabzon, Samsun, Adana ve Tokat kentlerine ait çalışmalar öne çıkmaktadır (Ercoşkun vd., 2016, s. 10). Bu adı geçen kentlerdeki gibi Konya’da da kentlilik bilinci dini mekânların katkısıyla artırılabilir. Kentin bilincini oluşturan bileşenler içerisine kesinlikle dini mekânlar da alınmalıdır. Yine dini aidiyetin ve bilincin geliştirilmesi için bu formata uygun konser, kurs, sergi ve açık hava film gösterimi vb. gibi sosyal etkinliklerle gençler bilinçlendirilebilir.

Mevlâna ve Mevlevilik aracılığı ile dini aidiyet ve bu şuurun gelişmesine imkân sağlayacak birçok yol vardır. Bu bağlamda 2005 yılında Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Merkezi geniş katılımlı sergi düzenlemiştir.

Yine 2007 yılı Mevlâna Celâleddin-i Rumi’nin (1207-1273) 800. doğum yıldönümü olması münasebetiyle UNESCO 2007 yılını Mevlâna yılı olarak ilan etmiştir. Bu bilincin artırılmasına hizmet edecek sonraki etkinlikler daha da artırılmıştır. Yine bu bağlamda Türkiye’de Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi (SÜMAM) kurulmuştur. Bu merkez, Mevlâna’nın 733.ncü Vuslat Yıldönümü Anma Etkinlikleri çerçevesinde 14–16 Aralık 2007 tarihleri arasında “Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik” konulu Ulusal Mevlâna Sempozyumu’nu tertip etmiş, bu Sempozyumda XIV. yüzyıldan günümüze Mevlevilik ele alınmış, bu sorun enine boyuna irdelenmiş, Mevlâna’nın birçok sufi ve şair üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Günümüzde ise Mevlâna, hayat düşünceleri, felsefesi ve eserleriyle Konya’yı simgeleyen bir sembol, bir marka haline getirilmiştir. Bu markadan yerel düzeyde Konya, ulusal düzeyde Türkiye ve küresel düzeyde dünya istifade etmektedir.

Mevlâna sayesinde Konya ney diyarı haline gelmiş ve neyin kalbinin attığı bir coğrafya olmuştur. Sadece Mevlevilik değil diğer tasavvuf ekolleri de Konya’da hayat bulmuştur. Mesela Kübreviyye ve Sühreverdiiyye tarikatlarına bağlı şeyhlerin zaviyeleri 13. yüzyılda Konya’da mevcuttu. 14. asırda sadece Konya’da bulunan Mevlevilere ait Mevlevîhane, dergâh ve diğer eğitim kurumları ise daha sonraki devirlerde farklı bölgelere de yayılmışlardı.

Eskiden olduğu gibi bugün de yaz aylarında Meram bağlarında Mevlevilik ritüelleri gerçekleştirilip değişik mekânlarda âsitâneler (küçük Mevlevi şubeleri) açılabilir. Bugün de zaten “Mesnevi okumaları ve şerhi” geleneği hala sürdürülmektedir. Mesnevi ve Divan-ı Kebir gibi değerli eserler insanların fikir dünyasını aydınlatan bir ışık kaynağı durumundadır. Mevlevilik ise başlı başına bir “mekteb-i edeb”tir.

Eskiden olduğu gibi -Mevlâna’nın iştirak ettiği semâ’larda, kimi zamanlar Konya’nın eşrafı ve zamanın devlet ricali de katılır ve çeşitli kıymetli hediyeler takdim ederlerdi- bugün de Mevlevilik ritüellerine, törenlerine, kutlamalarına siyasiler de katılmaktadır. Musiki, şiir ve sema ile müzeyyen kılınan tasavvuf anlayışı bu etkinliklerle sürdürülmektedir (Günüç vd., 2007, s. 1-612).

Dini aidiyet duygusunun gelişmesinde İnanç Turizminin de önemli etkisi olduğu söylenebilir. Turistlerin ve yerel halkın dini mekânları ziyaret etmesinin, turizm çerçevesinde değerlendirilmesine inanç turizmi denilir. Bütün dinlerin rehberleri, kutsal şehir ve toprakları, dini mekânları insan tarafından ziyaret edilmesi gerektiği işaret ederek aynı zamanda ekonomik bir hareket başlatmışlardır. Bu sebeple geçmişten günümüze bu kutsal şehir ve tapınaklara ev sahipliği yapan ülkeler bu ziyaretlerden fayda görmüşlerdir. Kutsal şehirlerde görülen refah ve zenginlik, egemen gücün bu merkezlerde bulunması, elde edilen kazancın bu merkezlere yatırılması bir ölçüde bu çeşit dini seyahatlerden doğmuştur. (Aldemir, 2015, s. 7).

Ayasofya ve Topkapı sarayından sonra Türkiye’nin en çok ziyaret edilen yerlerden birisi Mevlâna Müzesi’dir. Başka daha birçok önemli eserleri barındıran Konya’nın İnanç Turizminden” ciddi şekilde etkilenmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bunları Konya ilinde kültür ve inanç turizmi kapsamında uluslararası nitelikte Hz. Mevlâna’nın Vuslat Yıldönümü Anma Törenleri, Konya âşıklar bayramı, Nasreddin Hoca Şenliği, Beyşehir Turizm Şenliği, Hıdırellez Kültür ve Bahar Bayramı etkinlikleri, Nevruz etkinlikleri, Sanayi ve İhraç Ürünleri Fuarı, Hz. Hadimi’yi Anma ve Bağ bozumu Şenlikleri, Ahilik Kültür Haftası etkinlikleri, Selçuk Üniversitesi, Konya Valiliği, Turizm İl Müdürlüğü, Büyükşehir Belediyesi vb. gibi çeşitli kurum ve kuruluşların düzenledikleri; kongreler, sempozyumlar, seminerler ve paneller, daha başka bir takım sosyal, kültürel ve ilmi

aktiviteler takip etmektedir. Konya'nın kültürel ve tarihi zenginlikleri son yıllarda artan inanç turizmi bilinciyle kenti şekillendirmekte ve kalkınmasına büyük oranda katkı sağlamaktadır. Yerel yöneticiler, akademisyenler ve yerel halktan elde ettiğimiz bilgiler ışığında inanç turizminin halk tarafından da bir kalkınma aracı olarak benimsendiği görülmektedir (Eşitti & Kınır, 2015, s. 181-187).

Otuz bir ilçeden oluşan Konya'nın inanç turizmi için belirlenen dini mekânlar şunlardır:

Kiliseler	Sille Aya Eleni Kilisesi, Sille Mağara Kiliseleri, Sille Ak Manastır Kilisesi, Konya Merkez Aziz Pavlus Kilisesi.
Camiler	Alaeddin Camii, İplikçi Camii, Şerafettin Camii, Salih Ata Camii, Konevi Camii, Selimiye Camii, Aziziye Camii, Kapı Camii, Nakipoğlu Camii, Şemsi Tebriz-i Camii, Hacı Fettah Camii, Piri Mehmet Paşa Camii, Tavusbaba Camii, Ereğli Ulu Camii, Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Akşehir Ulu Camii, Karapınar II. Selim Camii, Hacıveyiszade Camii.
Mescitler	Meram (Hasbey) Mescidi, Sırçalı Mescit, Ali Efendi Muallimhanesi, Hacı Ferruh Mescidi, Hoca Hasan Mescidi, Ferhuniye Mescidi, Beyhekim Mescidi, Keçeci Mescidi, Zevle Sultan Mescidi, Karatay Mescidi, Zenburi Mescidi, Beyşehir Demirli Mescit
Türbeler	Selçuklu Sultanlar Türbesi, Yeşil Türbe (Mevlâna ve Ailesi), Nasrettin Hoca Türbesi, Hamid-i Hazretleri Türbesi, Şemsi Tebriz-i Türbesi, Tavusbaba Türbesi, Emir Nurettin Türbesi, Tac-ül Vezir Türbesi, Ahmet Fakih Türbesi, Ulaş Baba Türbesi (Alver, 2016, s. 21).

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

5.1. Çalışmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu, dini mekân kavramının anlamı ve dini mekânlara olan aidiyet duygusunun irdelenip sorgulanması ve Konya'nın Hristiyanlık öncesi, Hristiyanlık dönemi ve İslami dönemindeki dini mekânlarının, Konya kentindeki aidiyet duygusunun araştırılmasıdır.

5.2. Çalışmanın Amacı

Konya, Türkiye'de İstanbul'dan sonra en çok dini mekân sahip olan şehirdir. Konya ilinde yaşayan insanların, dini mekânlara olan aidiyet duygusunu tespit edilerek bu konuyla bağlantılı olabilecek çalışmalara öncülük etmek, diğer taraftan özellikle Konya'da yaşayan halkın ve gençlerin geleceğe daha güvenle bakabilmesi için dini mekânlara olan aidiyet duygusunu tespit etmek ve yerel yönetimlere buradaki rekreasyon çalışmaları hakkında ve destinasyonların özgünlüğünde yeni bilgi ve fikir sahibi olmalarını sağlamaktır.

5.3. Çalışmanın Metodu

Konya kentindeki dini mekânlara olan aidiyet duygusunu tespit etmeye çalışan bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır ve kolayda örneklem modeli uygulanmıştır. Nitel verilerin toplanmasında ise gözlem ve görüşmelerden toplanan verilerin analizi yapılmıştır.

5.4. Çalışmanın Bölümleri

Giriş bölümünden sonra ikinci bölümde dini mekân kavramı, teorik çerçevede din, dini mekân ve dini mekânların aidiyet kavramlarının üzerinde durularak araştırma konusu açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Konya'nın tarihi çerçevesinde, ilahi dinlerin dönemlerine göre mekânların gelişimi incelenmiştir. Dördüncü bölümde, dini mekân algısı ile birlikte Konya'daki insanların dini mekânlara yaklaşımı ve aidiyet duyguları araştırılmıştır. Son bölüm olan beşinci bölümde ise araştırmanın yöntem ve teknikleri başlığı altında araştırmanın amacı, metodu, sayıtları, kapsam ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem seçimi, araştırmanın veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlemesi gibi araştırmanın yöntemini aydınlatıcı bilgiler verilmiştir.

Bölümün devamında araştırmanın bulguları yer almaktadır. Sonuç ve eklerden sonra akademik bir sözlük yer almaktadır.

5.5. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

Çalışmanın bu bölümünde yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle elde edilen bulguların sonuçları yer almaktadır. Bulguların sunumunda ilk olarak katılımcı profili ait olduğu demografik özelliklerin yer aldığı tabloya yerleştirilmiştir. Daha sonra dini mekânlara ait aidiyet duygusuyla ilgili yapılan anketten elde edilen verilerin sonuçları analiz edilmiştir.

5.5.1. Bulgular

Bu araştırma, Konya ili merkez ilçelerinde yaşayan yetişkinler (18-65 yaş) arasında “Konya’da Dini Mekânlar Aidiyeti”ni tespiti yönelik yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma problemine açıklık getirmesi adına yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu başlık altında sunulmuştur. Katılımcılar sırasıyla K1’den K30’a kadar kodlanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Profili

Belge adı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Konya'da Yaşama Süresi	Dini Mekânların Tarihini Merak Etme Durumu	Dini Mekânlara Gitme Sıklığı	Adres Tarifinde Dini Mekânları Kullanma
K1	Erkek	46 ve Üstü	Yüksek Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Günaşırı	Evet
K2	Kadın	46 ve Üstü	Lise	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet
K3	Erkek	46 ve Üstü	İlkokul	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Sık Sık	Evet
K4	Erkek	46 ve Üstü	Ön Lisans	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Sık Sık	Evet
K5	Erkek	46 ve Üstü	Doktora	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Sık Sık	Evet
K6	Erkek	46 ve Üstü	Lisans	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Az	Evet
K7	Erkek	46 ve Üstü	Doktora	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Her Gün	Evet
K8	Erkek	46 ve Üstü	Yüksek Lisans	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet

K9	Kadın	46 ve Üstü	Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Ayda Defa 1-2	Evet
K10	Erkek	46 ve Üstü	Lisans	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet
K11	Erkek	25-37 Yaş	Lisans	11-15 Yıl	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet
K12	Kadın	25-37 Yaş	Ön Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Az	Evet
K13	Kadın	25-37 Yaş	Yüksek Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etmeme	Az	Evet
K14	Kadın	25-37 Yaş	Lisans	11-15 Yıl	Merak Etme	Yılda Defa 1-2	Hayır
K15	Kadın	25-37 Yaş	Yüksek Lisans	21 Yıl ve Üzeri	Merak Etme	Az	Evet
K16	Erkek	25-37 Yaş	Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet
K17	Kadın	25-37 Yaş	Lise	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Az	Evet
K18	Kadın	25-37 Yaş	Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Az	Evet
K19	Kadın	25-37 Yaş	Yüksek Lisans	16-20 Yıl Arası	Merak Etme	Ayda Defa 1-2	Evet
K20	Kadın	25-37 Yaş	Lisans	11-15 Yıl	Merak Etme	Ayda Defa 1-2	Evet
K21	Erkek	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etmeme	Az	Evet
K22	Kadın	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etmeme	Hiç	Evet
K23	Erkek	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etmeme	Özel Günlerde	Evet
K24	Erkek	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etme	Özel Günlerde	Hayır
K25	Kadın	18-24 Yaş	Lise	6-10 Yıl	Merak Etme	Yılda Defa 1-2	Hayır
K26	Kadın	18-24 Yaş	Lise	6-10 Yıl	Merak Etmeme	Yılda Defa 1-2	Evet
K27	Erkek	18-24 Yaş	Lise	6-10 Yıl	Merak Etme	Az	Hayır
K28	Erkek	18-24 Yaş	Lise	0-5 Yıl	Merak Etmeme	Haftada Defa 1	Hayır
K29	Erkek	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etme	Özel Günlerde	Evet
K30	Erkek	18-24 Yaş	Lise	11-15 Yıl	Merak Etmeme	Özel Günlerde	Evet

Katılımcıların on üçü kadın ve on yedisi erkektir. Katılımcılardan on kişi 18-24 yaş, diğer on kişi 25-31 ve kalan on kişi 46 yaş ve üzeri aralığındadır. Eğitim durumları ise on üç

katılımcı lise ve diğer iki katılımcı yüksekokul, sekiz katılımcı fakülte, beş katılımcı yüksek lisans ve diğer iki katılımcı doktora mezunudur.

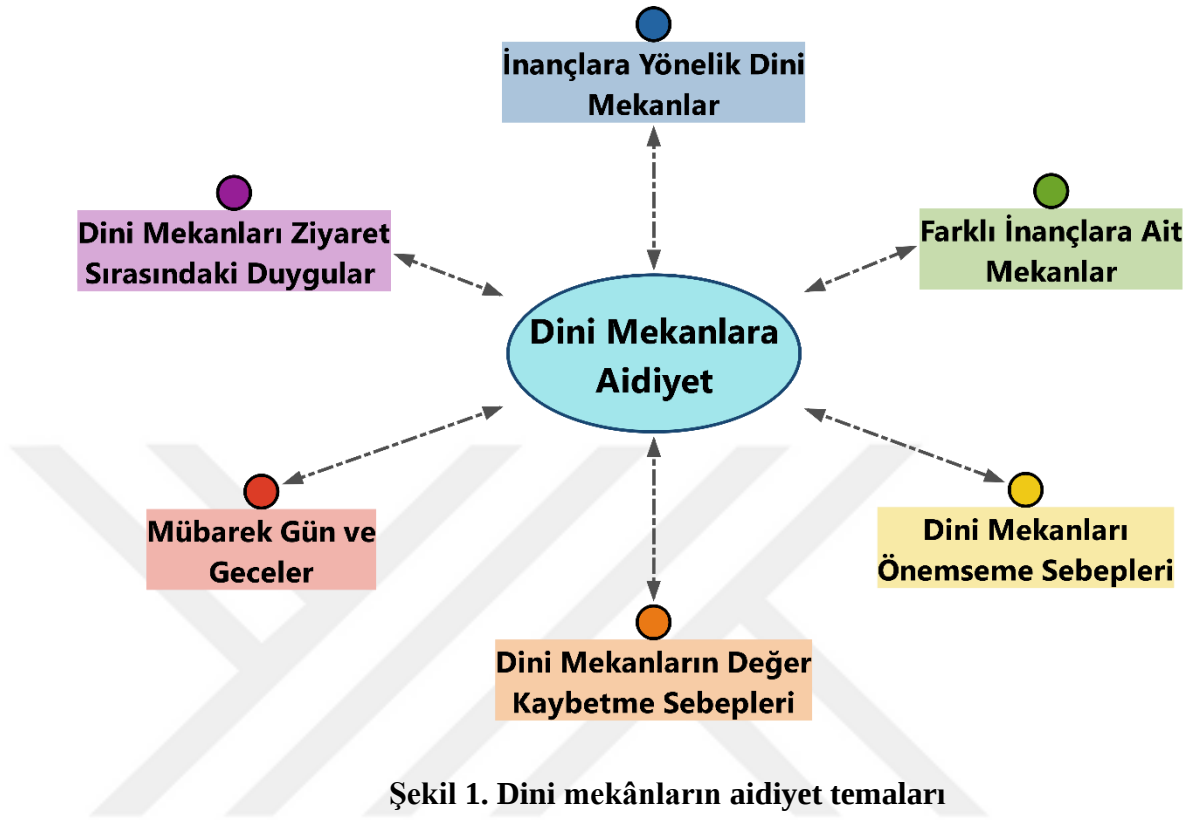
Araştırmaya katılan katılımcıların Konya’da yaşama süreleri, bir katılımcı 0-5 yıl arası, katılımcılardan dört kişi 6-10 yıl arası, katılımcılardan sekiz kişi 11-15 yıl arası, katılımcılardan dokuz kişi 16-20 yıl arası ve diğer sekiz katılımcı ise 21 yıl ve üzeri süredir Konya’da yaşamaktadır.

Katılımcıların dini mekânlara gitme sıklıklarına baktığımızda bir katılımcı hiç gitmediğini, on bir katılımcı az gittiğini, on iki katılımcı orta sıklıkta gittiğini ve altı katılımcı ise sık sık dini mekânlara gittiğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların dini mekânların tarihini merak etme durumlarına göre dağılımlarına baktığımızda yirmi üç katılımcı dini mekânları merak ettiğini ifade ederken, yedi katılımcı ise dini mekânların tarihini merak etmediğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların adres tarifinde dini mekânları kullanma durumuna göre dağılımları şu şekildedir: yirmi dört katılımcı adres tarif ederken dini mekânları kullandıklarını, altı katılımcı ise adres tarifinde dini mekânları kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

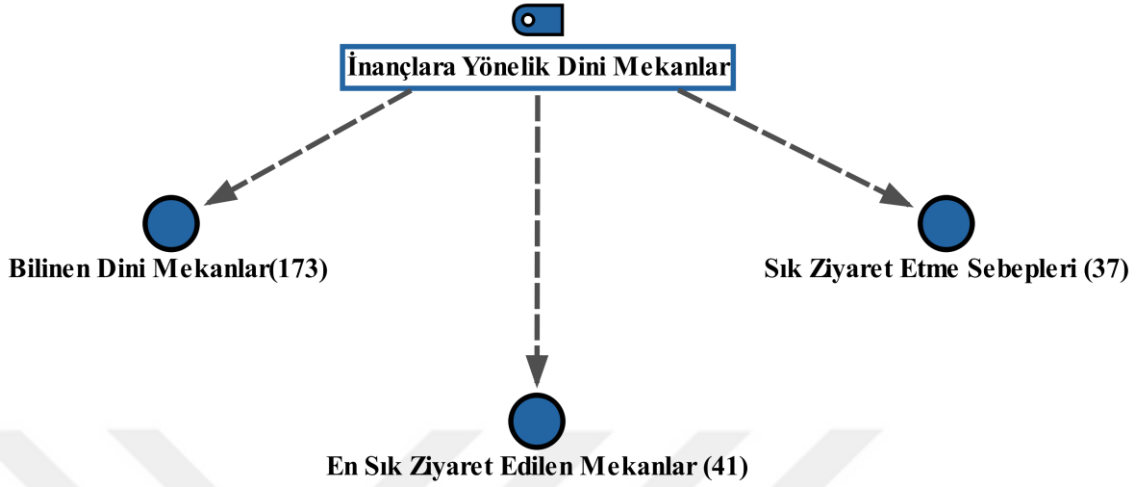
İnançlara yönelik dini mekânlar Şekil 1’de görüldüğü üzere altı tema altında toplanmıştır. Bu temalar; inançlara yönelik dini mekânlar, farklı inançlara ait mekânlar, dini mekânları önemseme sebepleri, dini mekânların değer sebepleri, mübarek gün ve geceler, dini mekânları ziyaret sırasındaki duygulardır.

Şekil 1. Dini mekânların aidiyet temaları

5.5.1.1. İnançlara yönelik dini mekânlar

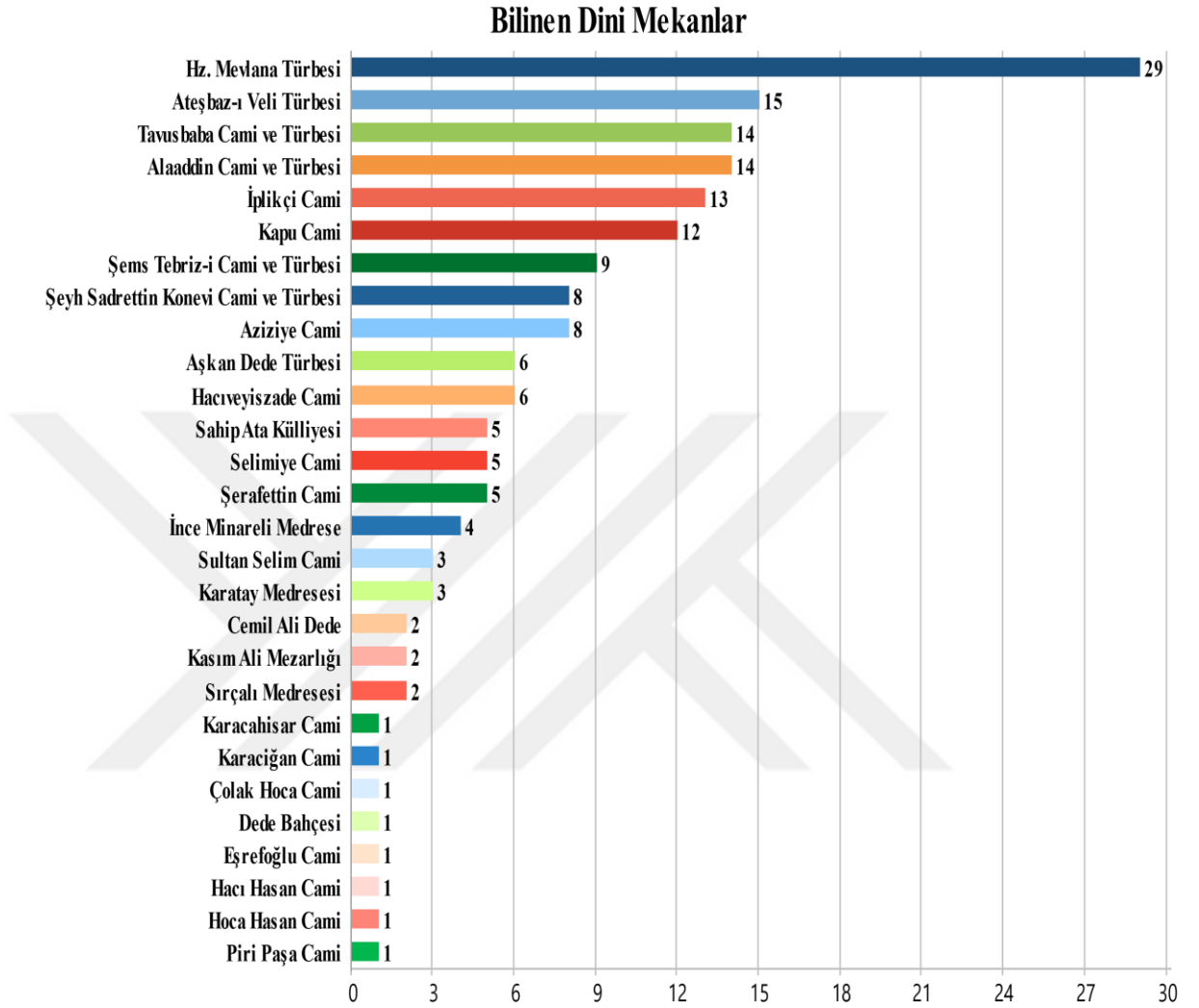
Araştırmanın ilk teması olan İnançlara yönelik dini mekânlar temasına ait hiyerarşik alt kod modeli Şekil 2’de gösterilmiştir. İnançlara yönelik dini mekânlar teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda üç kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; bilinen dini mekânlar, en sık ziyaret edilen mekânlar ve sık ziyaret etme sebepleridir.

Şekil 2. İnançlara yönelik dini mekânlar teması alt kod bölümler modeli

Bilinen dini mekânlar

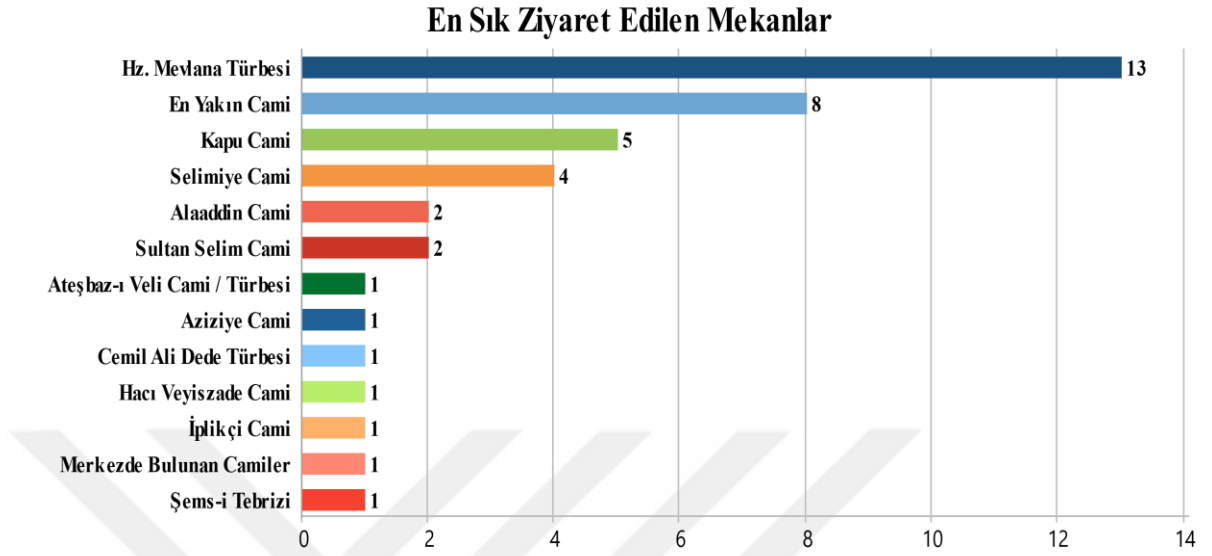
Bilinen dini mekânlara ait yoğunluk, Şekil 3’de görülmektedir. İnançlara yönelik dini mekânlar temasının ilk kategorisi olan, bilinen dini mekânlar kategorisi katılımcılar tarafından; Hz. Mevlâna Türbesi, Ateşbaz-ı Veli Türbesi, Tavusbaba Cami ve Türbesi, Alaeddin Cami ve Türbeleri, İplikçi Cami, Kapu Cami, Şems Tebriz-i Cami ve Türbesi, Şeyh Sadrettin Konevi Cami ve Türbesi, Aziziye Cami, Aşkan Dede Türbesi, Hacıveyiszade Cami, Sahip Ata Külliyesi, Selimiye Cami, Şerafettin Cami, İnce Minareli Medrese, Sultan Selim Cami, Karatay Medresesi, Cemil Ali Dede, Kasım Ali Mezarlığı, Sırçalı Medresesi, Karacahisar Cami, Karaciğan Cami, Çolak Hoca Cami, Dede Bahçesi, Eşrefoğlu Cami, Hacı Hasan Cami, Hoca Hasan Cami ve Piri Paşa Cami olmak üzere 28 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından en yoğun olarak ifade edilen dini mekân Hz. Mevlâna Türbesi’dir.

Şekil 3. Bilinen dini mekânlarla ait yoğunluk grafiğı

En sık ziyaret edilen mekânlar

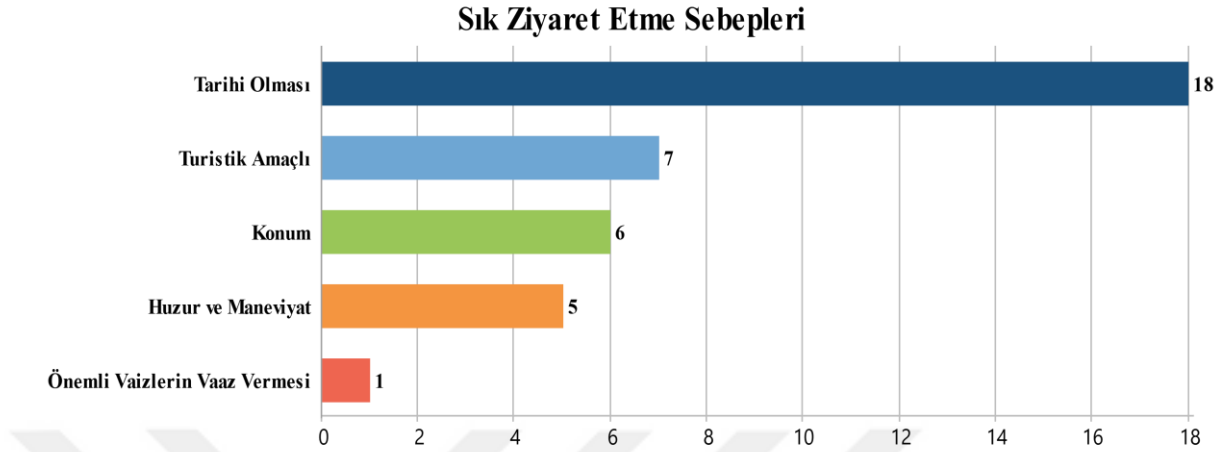
En sık ziyaret edilen mekânlar kategorisine ait yoğunluk, Şekil 4’de görölmektedir. İnançlara yönelik dini mekânlar temasının ikinci kategorisi olan en sık ziyaret edilen mekânlar kategorisi katılımcılar tarafından; Hız. Mevlâna Türbesi, en yakın Cami, Kapu Cami, Selimiye Cami, Alaeddin Cami, Sultan Selim Cami, Ateşbaz-ı Veli Cami / Türbesi, Aziziye Cami, Cemil Ali Dede Türbesi, Hacı Veyiszade Cami, İplikçi Cami, Merkezde bulunan camiler ve Şems-i Tebrizi olmak üzere on üç kişı tarafından ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yoğun olarak ziyaret edilen mekân Hız. Mevlâna Türbesi’dir.

Şekil 4. En sık ziyaret edilen mekânlara ait yoğunluk grafiği

Sık ziyaret etme sebepleri

En sık ziyaret etme sebepleri kategorisine ait yoğunluk, Şekil 5’de görülmektedir. İnançlara yönelik dini mekânlar temasının son başlığı olan, sık ziyaret etme sebepleri kategorisi katılımcılar tarafından; tarihi, turistik, konum, huzur, maneviyat ve önemli vaizlerin vaaz vermesi olmak üzere beş başlık altında ifade edilmiştir.

Şekil 5. Sık ziyaret etme sebeplerine ait yoğunluk grafiği

Katılımcılar yoğun olarak dini mekânların, tarihi olmasından bahsetmişlerdir. Katılımcılar yapı olarak binaların kaç yıllık olduğu, geçmişten günümüze tarihi dokunun gelişimini merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan, K3 ve K12'nin konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Çünkü tarihini öğrenirsem atalarımızdan bugünlere nasıl geldiğini öğrenirsem ya da toplu bir şekilde öğrenebilirsek o tarihi dokuyu daha çok sahiplenip koruruz.” (K3)

“Evet, merak ediyorum. Zaten gittiğim dini mekânlarda o dini mekânın tarihi ve geçmişi hakkında bilgi veren tarihi metinler olduğu için o metni okuyup gittiğim dini mekân hakkında bilgi sahibi oluyorum.” (K12)

Katılımcılar tarafından sık ziyaret etme sebepleri kategorisinde ifade edilen diğer konu turistik amaçlı konudur. Katılımcılar, şehir dışından gelen misafirleri gezdirmek için, popüler olduğu için ve müze olması sebebiyle turistik amaçlı ziyaretler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K15 ve K25'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Çünkü şehir dışından gelen arkadaşlarımı ve misafirlerimi genellikle oraya götürürüm.” (K15)

“Çünkü orada kendimizi buluyoruz. Ayrıca Dünya çapında popüler olması da sık ziyaret etmemin diğer bir sebebidir.” (K25)

Katılımcılar tarafından sık ziyaret etme sebepleri kategorisinde ifade edilen diğer konu konumdur. Katılımcılar, merkezi olması, evlerine yakın olması ve ulaşımı kolay olması gibi sebepler ile bu camileri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K12 ve K17'nin konum kodu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Konya'nın merkezinde olduğu için çarşıya çıktığımız zaman namaz kılmak için uygun bir konumda bulunmasındandır.” (K12)

“Konya'nın merkezinde olduğu için ulaşımı kolay ve akrabalarımız geldiğinde merak ettikleri bir yer.” (K17)

Katılımcılar tarafından sık ziyaret etme kategorisinde ifade edilen diğer konu huzur ve maneviyattır. Katılımcılar ziyaret ettikleri camilerde kendilerini bulduklarını ve maneviyatlarının güçlendiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K11 ve K25'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bu camiinin tarihi yapısı da ilgimi çeker ve orda ayrı bir manevi huzurla buluştuğum için daha sık ziyaret ediyorum.” (K11)

“Çünkü orada kendimizi buluyoruz. Ayrıca Dünya çapında popüler olması da sık ziyaret etmemin diğer bir sebebidir.” (K25)

Katılımcı K8 ise önemli vaizlerin vaaz vermesi kodunu ifade etmiştir. Katılımcı, K8'in konu ile ilgili ifadesi şöyledir:

“Konya'nın önemli vaizlerinin Kapu Cami'sinde vaaz vermesidir.” (K8)

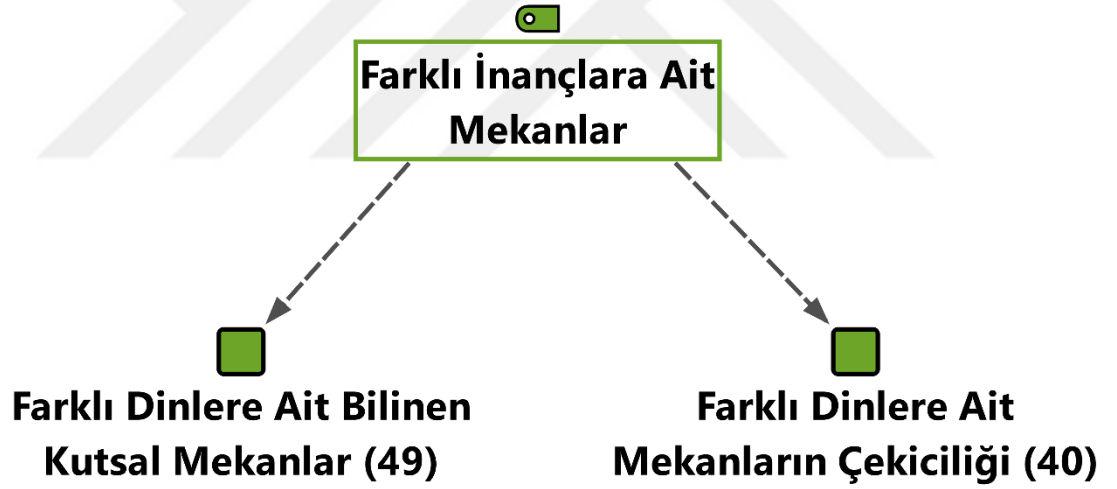
Tablo 2. Dini mekânların katılımcı gruplarının inançlarına göre bilinirliği

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
İnançlara Yönelik Dini Mekanlar			
Bilinen Dini Mekanlar			
Hz. Mevlana Türbesi	●	●	●
Ateşbaz-ı Veli Türbesi	●	●	●
Tavusbaba Cami ve Türbesi	●	●	●
Alaaddin Cami ve Türbesi	●	●	●
İplikçi Cami	●	●	●
Kapu Cami	●	●	●
Şems Tebriz-i Cami ve Türbesi	●	●	●
Şeyh Sadrettin Konevi Cami ve Türbesi	●	●	●
Aziziye Cami	●	●	●
Aşkan Dede Türbesi	●	●	●
Hacıveysizade Cami	●	●	●
Sahip Ata Külliyesi	●	●	●
Selimiye Cami	●	●	●
Şerafettin Cami	●	●	●
İnce Minareli Medrese	●	●	●
Sultan Selim Cami	●	●	●
Karatay Medresesi	●	●	●
Cemil Ali Dede	●	●	●
Kasım Ali Mezarlığı	●	●	●
Sırçalı Medresesi	●	●	●
Karacahisar Cami	●	●	●
Karaciğân Cami	●	●	●
Çolak Hoca Cami	●	●	●
Dede Bahçesi	●	●	●
Eşrefoğlu Cami	●	●	●
Hacı Hasan Cami	●	●	●
Hoca Hasan Cami	●	●	●
Piri Paşa Cami	●	●	●
En Sık Ziyaret Edilen Mekanlar			
Hz. Mevlana Türbesi	●	●	●
En Yakın Cami	●	●	●
Kapu Cami	●	●	●
Selimiye Cami	●	●	●
Alaaddin Cami	●	●	●
Sultan Selim Cami	●	●	●
Ateşbaz-ı Veli Cami / Türbesi	●	●	●
Aziziye Cami	●	●	●
Cemil Ali Dede Türbesi	●	●	●
Hacı Veyiszade Cami	●	●	●
İplikçi Cami	●	●	●
Merkezde Bulunan Camiler	●	●	●
Şems-i Tebrizi	●	●	●
Sık Ziyaret Etme Sebepleri			
Tarihi Olması	●	●	●
Turistik Amaçlı	●	●	●
Konum	●	●	●
Huzur ve Maneviyat	●	●	●
Önemli Vaizlerin Vaaz Vermesi	●	●	●

Katılımcı gruplarına göre katılımcı ifadelerini incelediğinde Tablo 2'ye göre en yoğun ifadeler yaşlı grup tarafından verilmiştir. Yaşlı grubun ifade yoğunluğuna göre en fazla dini mekânları bu grubun bildiği görülmektedir. En sık ziyaret ettikleri mekânlar arasında ise yaşlı grubun Kapu camisi, orta yaşlı grubun Hz. Mevlâna Türbesi ve genç grubun ise en yakın camiye sık sık ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. En sık ziyaret etme sebepleri arasında ise yaşlı grup tarihi olmasından yoğun olarak bahsederken, orta yaşlı grup turistik amaçlı ve konumdan yoğun olarak bahsetmişlerdir. Genç grup ise turistik amacı, huzur ve maneviyat üzerine yoğun görüş bildirmişlerdir.

5.5.1.2. Farklı İnançlara Ait Mekânlar

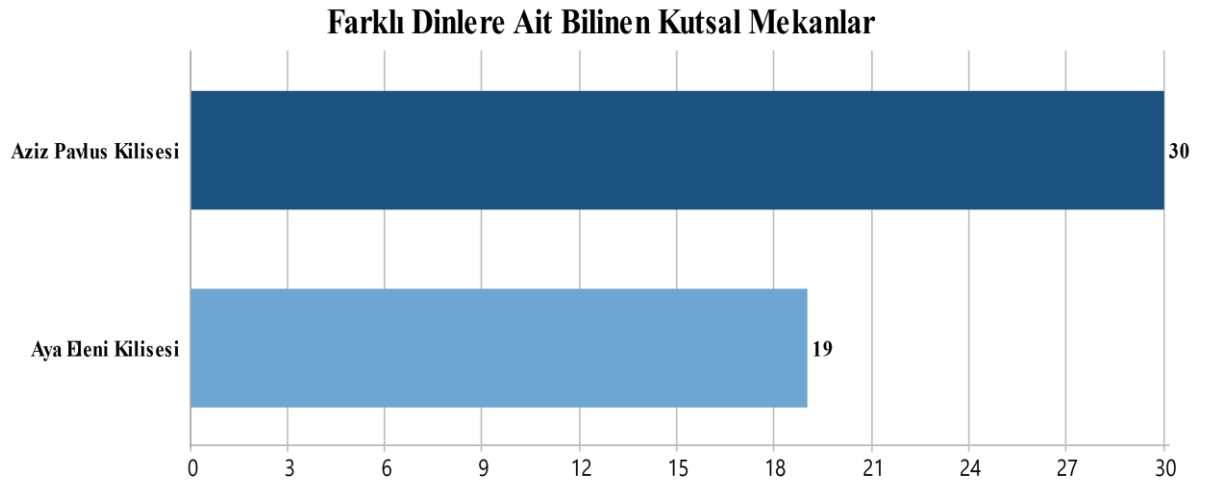
Farklı İnançlara Ait Mekânlar temasına ait hiyerarşik kod, alt kod modeli Şekil 6'da gösterilmiştir. Farklı inançlara ait mekânlar teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda iki kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlar ve farklı dinlere ait mekânların çekiciliğidir.

Şekil 6. Farklı inançlara ait mekânlar temasına ait alt kod bölümler modeli

Farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlar

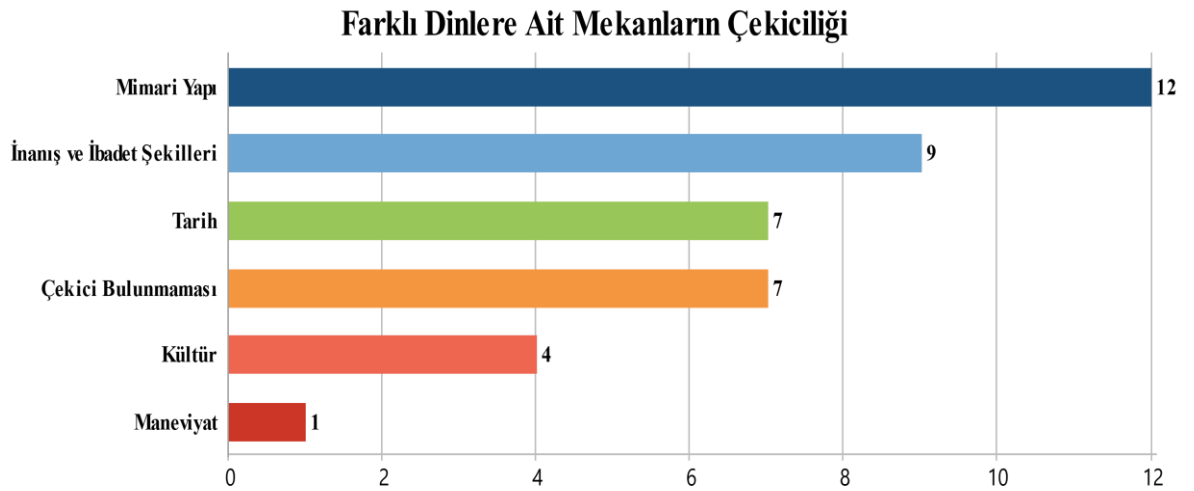
Farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlar kategorisine ait yoğunluk Şekil 7'de gösterilmiştir. Farklı inançlara ait mekânlar temasının ilk kategorisi olan farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlar kategorisi katılımcılar tarafından; Aya Eleni kilisesi ve Aziz Pavlus kilisesi olmak üzere iki başlık altında ifade edilmiştir. Katılımcılar yoğun olarak Aziz Pavlus kilisesinden bahsetmişlerdir.

Şekil 7. Farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânlara ait yoğunluk grafiği

Farklı dinlere ait mekânların çekiciliği

Farklı dinlere ait mekânların çekiciliği kategorisine ait yoğunluk, Şekil 8’de görülmektedir. Farklı dinlere ait mekânların çekiciliği katılımcılar tarafından; mimari yapı, inanış ve ibadet şekilleri, tarih, kültür, maneviyat ve çekici bulunmaması olmak üzere altı başlık altında ifade edilmiştir.

Şekil 8. Farklı dinlere ait mekânların çekiciliğine ait yoğunluk grafiği

Katılımcılar farklı dinlere ait mekânların çekiciliği kategorisinde yoğun olarak mimari yapı kodundan bahsetmişlerdir. Katılımcılar farklı dinlere ait mekânların motifleri,

süslemeleri gibi mimari yapısını merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K22 ve K25'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Biraz ilgimi çekiyor. Bunun sebebi de kiliselerin mimarisinin alıştığımız mimari türlerden farklı olmasıdır. Yani kiliselerin bu kendine has yapıları ilgimi çekiyor.” (K22)

“Herkesin her dinin farklı bir inancı var. Ben bu farklı inanış biçimlerinin dini mekânlara mimari olarak nasıl yansıdığını merak ediyorum ve ilgimi çekiyor. Ayrıca farklı dini mekânlara saygı duyduğum için ilgimi çekiyor. Bu sebeple gerek Konya’da gerek Konya dışında ilgimi çeken farklı dinlere ait mekânlar var.” (K25)

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer konu, inanış ve ibadet şekilleridir. Katılımcılar, inanış ve ibadet biçimlerini, Müslümanlık ile diğer dinler arasında ki farklılıkların neler olduğunu, diğer dinlere ait ritüellerin nasıl yapıldığını merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K3 ve K15'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kendi dinimizi layıkıyla yerine getirebilmek için farklı dinlerin nasıl olduğunu nasıl ibadet ettiklerini, kendi dinlerinin gereklerini yerine nasıl ve ne kadar getirdiklerini bilmek isterim.” (K3)

“Evet ilgimi çekiyor. Çünkü diğer dinlerde insanların kutsal mekânlarda nasıl davrandığı ne gibi ritüellerde bulunduğu dikkatimi çekiyor.” (K15)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu tarihtir. Katılımcılar diğer dinlerin ve bu dinlere ait ibadet yerlerinin tarihini merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K6 ve K7'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Çünkü farklı kültürlerle ve tarihe ilgin olduğu için farklı dinlere ait dini mekânlar ilgimi çekiyor.” (K6)

“Tarihi olmaları hasebiyle gidip gezmişimdir. Yani burası da nasıl bir dini mekânmış diye gezdiğimi hatırlamıyorum.” (K7)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bir konu kültürdür. Katılımcılar tarih ile birlikte farklı dinlere ait mekânların kültürlerini de merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K8 ve K10'un konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Çünkü yurtdışından gelen turistler nasıl bizim camilerimizle ilgileniyorsa aynı şekilde ben de onların dini mekânlarını merak ediyorum. Ayrıca bu tür ibadethanelerin mimari yapıları da ilgimi çekiyor.” (K8)

“Tabi yurt dışına çıkma fırsatını çok bulamıyoruz ama belgesellere katedralleri izlemiştim harika yapılar gerçekten. İstanbul’daki kiliselerin birçoğunu bilirim istiklal caddesinde olduğunu biliyorum balatta yine çok güzel bir kiliseye gitmiştim ve o esnada bir ayini canlı olarak izleme fırsatım olmuştu. Kısaca farklı dinlere saygı duyuyorum ve dini mekânları ilgimi çekiyor.” (K10)

Katılımcılardan K1’in tarafından ifade edilen konu ise maneviyat konusudur. Katılımcı K1’in ifadesi şöyledir:

“Mutlaka ilgimi çekiyor. Çünkü farklı dinlerin kutsal mekânları olmaları hasebiyle kutsiyet açısından manevi bir öneme haiz bulunmaktadır.” (K1)

Bazı katılımcılar, farklı dinlere ait mekânları çekici bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Çekici bulunmaması konusu ile ilgili olarak katılımcılar K12 ve K17’nin ifadeleri şöyledir:

“Hayır, ilgimi çekmiyor. İslam kültüründe büyüdüğümüz için hiç merak etmedim ya da gerek duymadım demek daha doğru olacaktır.” (K12)

“Hayır, ilgimi çekmiyor. Çünkü hep İslam Dini Kültürü üzerine yetiştirildiğimiz için gerek ailem gerekse çevrem tarafından başka dinlere ait kutsal mekânları ziyaret etmedim. Bu sebepten olmalıdır ki başka dinlere ait kutsal mekânlar ilgimi çekmiyor.” (K17)

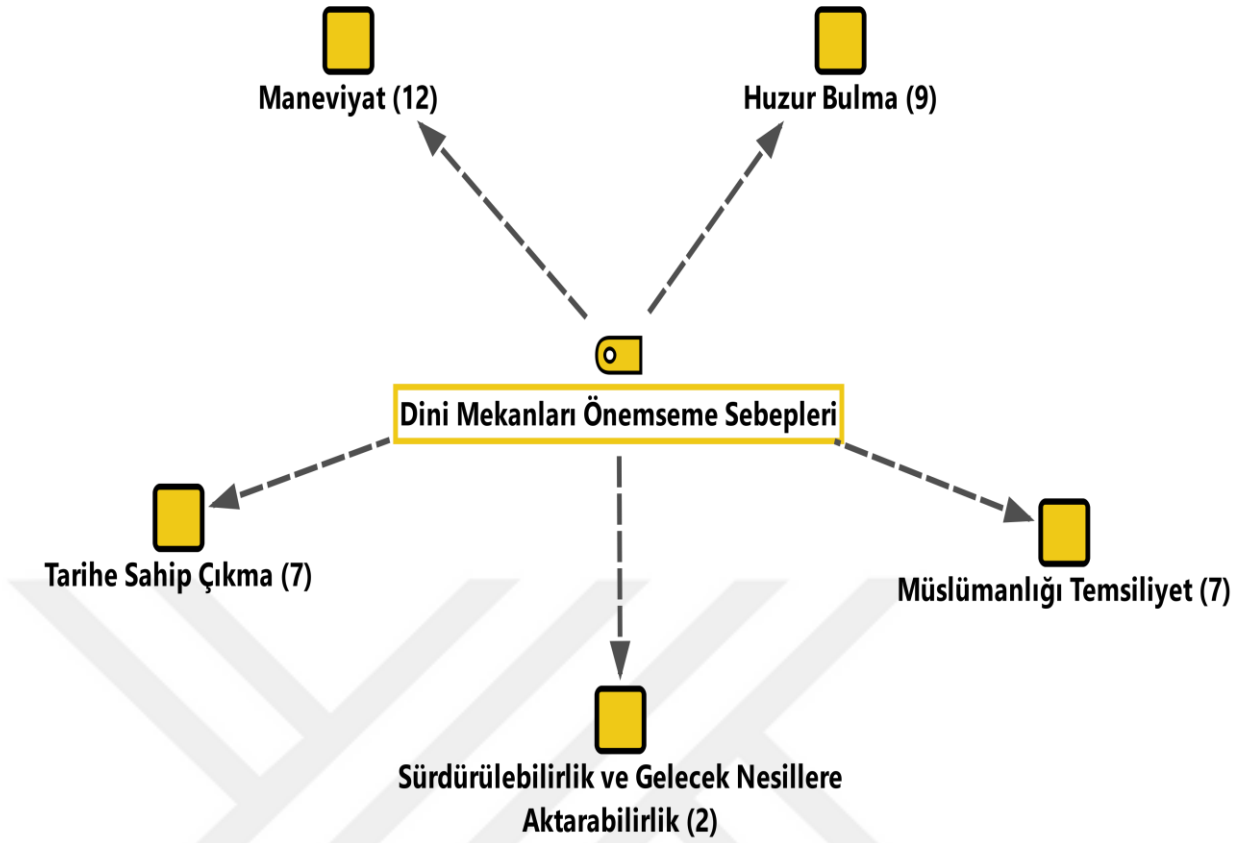
Tablo 3. Katılımcı gruplarına göre farklı inançlara ait mekânlar teması

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
▼ Farklı İnançlara Ait Mekanlar			
▼ Farklı Dinlere Ait Bilinen Kutsal Mekanlar			
Aya Eleni Kilisesi	●	●	●
Aziz Pavlus Kilisesi	●	●	●
▼ Farklı Dinlere Ait Mekanların Çekiciliği			
Mimari Yapı	●	●	●
İnanış ve İbadet Şekilleri	●	●	●
Tarih	●	●	●
Çekici Bulunmaması	●	●	●
Kültür	●	●	●
Maneviyat	●	●	●

Katılımcı gruplarının katılımcı ifadelerine göre Tablo 3 incelediğinde, en yoğun ifadelerin yaşlı grup tarafından yapıldığı görülmektedir. Farklı dinlere ait bilinen kutsal mekânları, en fazla yaşlı grup ifade etmiştir. Farklı dinlere ait mekânların çekiciliği kategorisinde ise yaşlı grup mimari yapı, tarih ve kültür konuları üzerinde çoklukla ifade edilirken, orta yaşlı grup ise çekici bulunmaması konusu üzerinde yoğun ifadeler kullanmışlardır. Genç grup ise çekici bulmamakla birlikte mimari yapıyı çekici bulduklarını ifade etmişlerdir.

5.5.1.3. Dini Mekânları Önemseme Sebepleri

Dini mekânları önemseme sebepleri temasına ait hiyerarşik alt kod modeli Şekil 9'da görülmektedir. Dini mekânları önemseme sebepleri teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda; maneviyat, huzur bulma, tarihe sahip çıkma, Müslümanlığı temsiliyet ve sürdürülebilirlik ve gelecek nesillere aktarılabilirlik olmak üzere beş ayrı konu altında ifade edilmiştir.

Şekil 9. Dini mekânları önemseme sebepleri temasına ait alt kod bölümler modeli

Dini mekânları önemseme sebepleri temasında katılımcılar yoğun olarak maneviyat konusundan bahsetmişlerdir. Katılımcılar camilerde manevi açıdan yenilendiklerini, duyguların ortaya çıktığını ve rahat bir şekilde ibadetlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K2 ve K11’in ifadeleri şöyledir:

“Dini mekânlar bizlerin ibadet ettikleri, huzur bulduğumuz, manevi hissiyat yaşadığı ve en önemlisi dünya işlerinden uzaklaşarak Allah’a daha yakın olduğumuz bir yerdir. Bu sebeple önemsiyorum.” (K2)

“İnancımız gereği dini mekânlar bizim evimiz ve biz evimiz olarak gördüğümüz dini mekânları önemsemeliyiz. Ayrıca dini mekânlar bana huzur ve manevi bir duygu verir. Bu sebeple ki önemsiyorum.” (K11)

Katılımcılar tarafından maneviyat ile birlikte yoğun olarak ifade edilen diğer konu huzur bulmadır. Katılımcılar dini mekânların kendilerine huzur verdiğini ve bu sebeple

önemsediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K14 ve K20'nin konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Sadece camii ve türbeleri önemsiyorum. Ama onun dışında mesela Karatay Medresesi için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Yani ibadet için gittiğim dini mekânlarda huzur bulduğum için önemsediyimi söyleyebilirim.” (K14)

“İbadetlerimi dini mekânlarda yapınca kendimi daha huzurlu ve emin hissettiğim için önemsiyorum.” (K20)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu tarihe sahip çıkma konusudur. Katılımcılar dini mekânların bir geçmişi ve yaşanmışlığı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sebeple tarihe sahip çıkmaları gerektiklerini ve önemsediklerini ifade eden K4 ve K10 kodlu katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Dini mekânlar mezarlıklar dahil bizim tarihimizi oluşturuyorlar. Yani dini mekânlar olmasa biz tarihimizi unutabiliriz. Dini mekânlar bizim gözümüzün önündeki tarih.” (K4)

“Özellikle eski dini mekânlar milletlerin tarihini oluşturur. Bizler de geçmişimizi yaşatmak için böyle tarihi dokulara sahip çıkmalıyız. Bu sebeple tarihi ve dini yerler çok kıymetlidir.” (K10)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer önemli konu ise Müslümanlığı temsil etme konusudur. Katılımcılar Müslüman oldukları için ve camilerin Müslümanlığı temsil ettiği için önemsediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K24 ve K30'un konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Camileri Allah'ın (C.C.) evi olarak gördüğümüz için önemsiyorum. Özellikle kendi dinimin ibadet alanı olduğu için camileri önemsiyorum.” (K24)

“Müslüman olduğum için dini mekânları önemsiyor ve saygı duyuyorum.” (K30)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bir konu da sürdürülebilirlik ve gelecek nesillere aktarılabilirliktir. Katılımcılardan K3 ve K13'ün ifadeleri şöyledir:

“Dini mekânlar bize atalarımızın ve kültürümüzün mirasıdır ve bizlerin özellikle gençlerimizin sahip çıkması gerekir ve gelecek nesillere aktarmamız gerekiyor. Tarihi

ve dini dokusuna sahip çıkan bir toplum aynı zamanda kültürüne de sahip çıkar ve geleceğe aktarılması daha kolay olur.” (K3)

“Dediğim gibi dinde bir kültür ve camilerde kültürün yayıldığı yerlerden birisidir.” (K13)

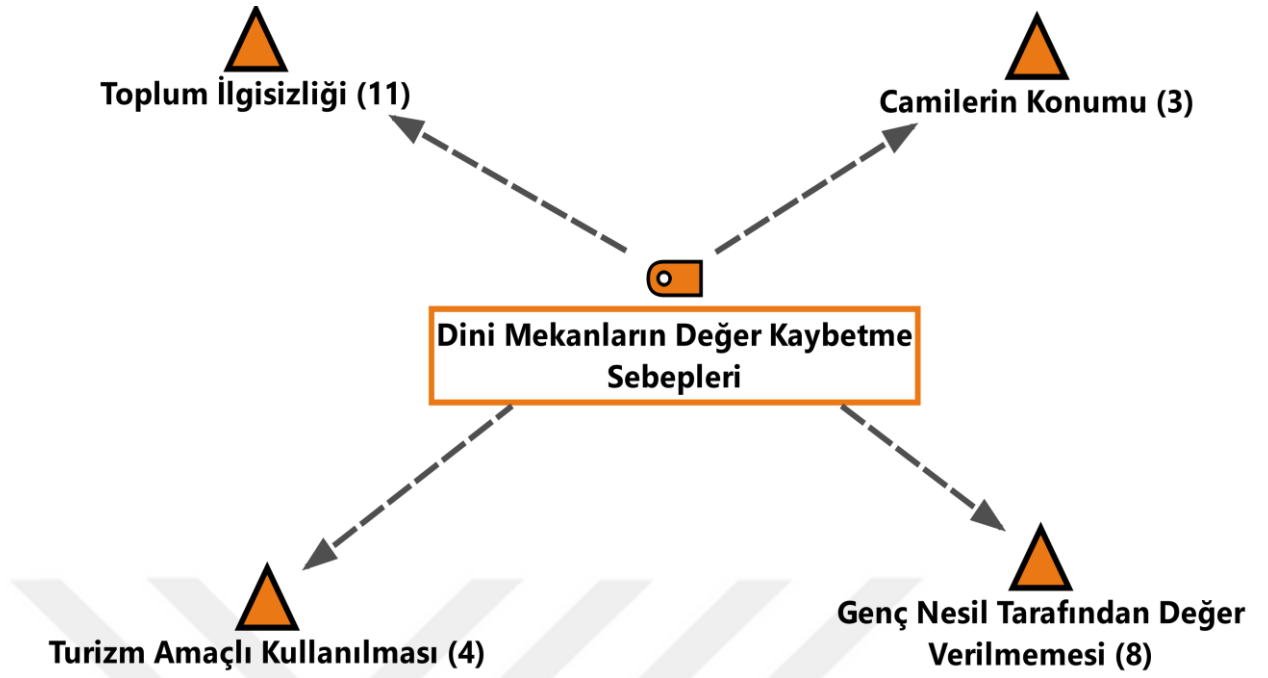
Tablo 4. Katılımcı gruplarına göre dini mekânları önemseme sebepleri

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
▼ Dini Mekanları Önemseme Sebepleri			
☑ Maneviyat	●	●	●
☑ Huzur Bulma	●	●	●
☑ Tarihe Sahip Çıkma	●	●	●
☑ Müslümanlığı Temsiliyet	●	●	●
☑ Sürdürülebilirlik ve Gelecek Nesillere Aktarabilirlik	●	●	●

Katılımcı gruplarına göre katılımcı ifadelerini incelediğimizde Tablo 4’e göre ifade yoğunluklarının her grup için benzer olduğu görülmektedir. Yaşlı grup maneviyat ve tarihe sahip çıkma konuları ile ilgili, orta yaşlı grup maneviyat ve huzur bulma ile ilgili iken, genç grup ise tarihe sahip çıkma ve Müslümanlığı temsiliyet konuları ile ilgili yoğun ifadelerde bulunmuşlardır.

5.5.1.4. Dini Mekânların Değer Kaybetme Sebepleri

Dini mekânların değer kaybetme sebepleri konusuna ait hiyerarşik kod, alt kod modeli Şekil 10’da görülmektedir. Dini mekânların değer kaybetme sebepleri konusunda katılımcılar; toplumun ilgisizliği, genç nesil tarafından değer verilmemesi, turizm amaçlı kullanılması ve camilerin konumu olmak üzere dört başlık altında ifade etmiştir.

Şekil 10. Dini mekânların değer kaybetme sebeplerine ait alt kod bölümler modeli

Dini mekânların değer kaybetme sebepleri temasında katılımcılar yoğun olarak toplumun ilgisizliğinden bahsetmişlerdir. Katılımcılar toplumun camilere karşı ilgisiz olduğunu, camilerin değer kaybettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K3 ve K26'nın konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Genel olarak dini mekânların değerini kaybettiğini düşünüyorum. Değerini kaybetmekten kastım toplumun bu konuyla olan ilgisinin azalmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum.” (K3)

“Bence camiler artık sadece Cuma Namazları için kullanılan ibadethanelere dönüşmüş durumda. Bu sebeple camilerin artık değerini kaybettiğini düşünüyorum.” (K26)

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer konu ise genç nesiller tarafından dini mekânlara değer verilmemesi konusudur. Katılımcılar, yaş ortalaması düşükçe bununla orantılı olarak dini mekânlara verilen değer de kaybolduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K21 ve K28'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bana kalırsa özellikle genç nüfus için camilerin önemi azalmış durumda. Mesela şahsen ben arkadaşlarımla bulduğum zaman “hadi arkadaşlar türbeye, camiye gidelim.” demem.” (K21)

“Aslında benim gözlemim ülkemizde yaş ortalaması düştükçe bununla orantılı olarak dini mekânlara verilen önem de azalmaktadır. Bence dini mekânlar bu açıdan değerini kaybetmiştir ve kaybetmeye de devam ediyor.” (K28)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu, dini mekânların turizm amaçlı kullanılmasıdır. Katılımcılar ibadetten ziyade camilerin artık daha çok turizm amacıyla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K6 ve K12’nin konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Özellikle evrensel çapta isim yapmış olan dini mekânları ticari açıdan kullanan şahıslar vasıtasıyla bazı dini mekânların değerini kaybettiğini düşünüyorum. Buna Konya üzerinden Hz. Mevlâna Türbesi’ni örnek verebiliriz.” (K6)

“Çünkü dini mekânlar genel olarak eskisi gibi önemsenmiyor. Mesela Mevlâna artık turistlerin daha çok ziyaret ettiği bir yer durumunda. Bu tür yerler artık turistlerin ya da şehir dışından gelen misafirlerimizi gezdirdiğimiz yerler olmuş durumdadır.” (K12)

Katılımcılar tarafından ifade edilen son konu ise camilerin konumudur. Katılımcılardan K7 ve K15’in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“İskân alanı dolayısıyla, etrafındaki iskân alanlarının yoğunluğu dolayısıyla çokça cemaati olan camilerden mesela günümüzde Cuma Namazları hariç tenhalaşan camilerin başında herhalde Alaeddin Cami’si gelir. Hem yokuş olması hem de çok yakınında iskân yok. Biz şehirdeyken, üniversite yakınen oraya giderdik. Ramazan’da teraviye gittiğimizi hatırlarım iki saf olmazdı. Yani o gariptir. Ben bu mahallede 1992’den beri oturuyorum. Bu mahallede geldiğimiz zamanlardaki etrafın yerleşim yoğunluğuyla bugün arasında çok fark var bugün iğne atsanız yere düşmez. Boş parseller vardı, binalar tamamlanmamıştı. Cami de teravihte biraz gecikseniz, Cuma’da biraz gecikseniz yer bulmanız mümkün olmazdı. Şimdi ne Ramazan’da ne de Cuma’da doluyor. Şimdi ezanla birlikte gidiyorsunuz caminin neredeyse yarısı boş. Yani acaba etrafta cami mi çoğaldı ondan mı diyeceğim camiyle beraber ev de çoğalıyor.” (K7)

“Genel olarak çok bilmiyorum ama bana kalırsa önceden İplikçi Camii daha aktif kullanılan bir camiydi. Artık çevresinin daha işlek bir yer olması dolayısıyla eski aktifliğini yitirdiğini düşünüyorum.” (K15)

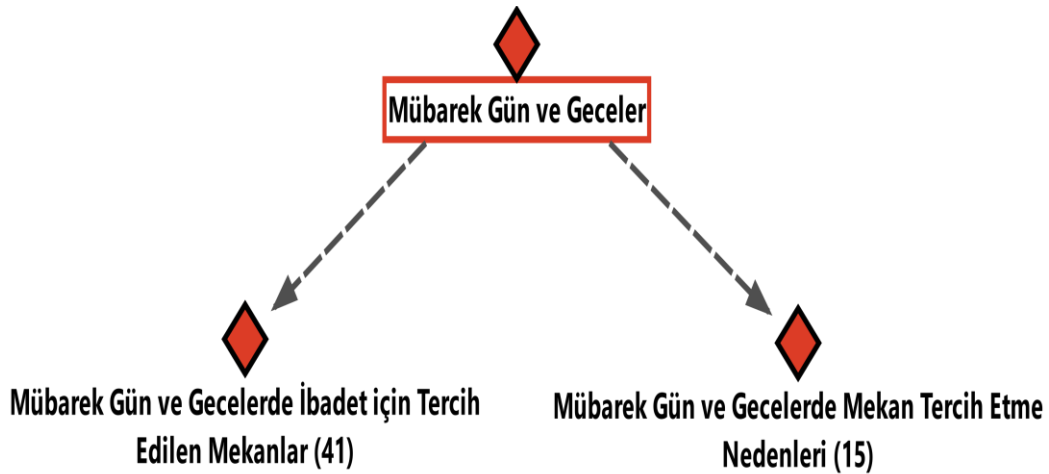
Tablo 5. Katılımcı gruplarına göre dini mekânların değer kaybetme sebepleri teması

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
▼ Dini Mekanların Değer Kaybetme Sebepleri			
Camilerin Konumu	●	●	
Turizm Amaçlı Kullanılması	●	●	
Toplum İlgisizliği	●	●	●
Genç Nesil Tarafından Değer Verilmemesi	●	●	●

Katılımcı gruplarına göre katılımcı ifadelerini incelediğimizde Tablo 5'e göre ifadelerin farklı noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Yaşlı grup, tüm konular ile ilgili yoğun ifadelerde bulunurken, orta yaşlı grup dini mekânların turizm amaçlı kullanılması, genç grup ise dini mekânlara karşı toplum ilgisizliği ve genç nesil tarafından değer verilmemesi konuları üzerinde görüşlerde bulunmuşlardır.

5.5.1.5. Mübarek Gün ve Geceler

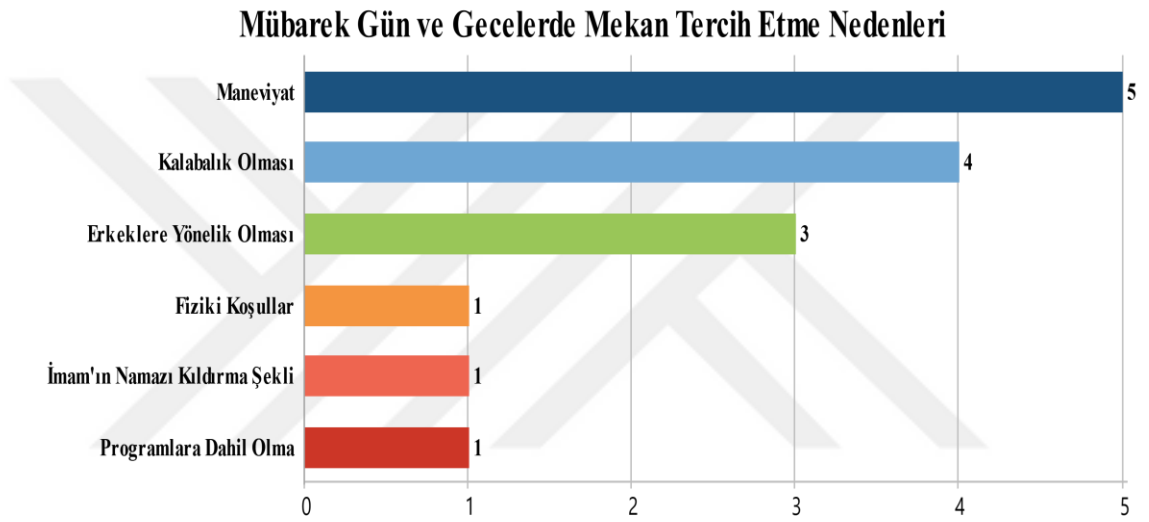
Mübarek gün ve geceler konusuna ait hiyerarşik alt kod modeli Şekil 11'de gösterilmiştir. Mübarek gün ve geceler konusu katılımcı ifadeleri doğrultusunda iki kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlar ile mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenleridir.

Şekil 11. Mübarek gün ve geceler temasına ait alt kod bölümler modeli

Mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlar

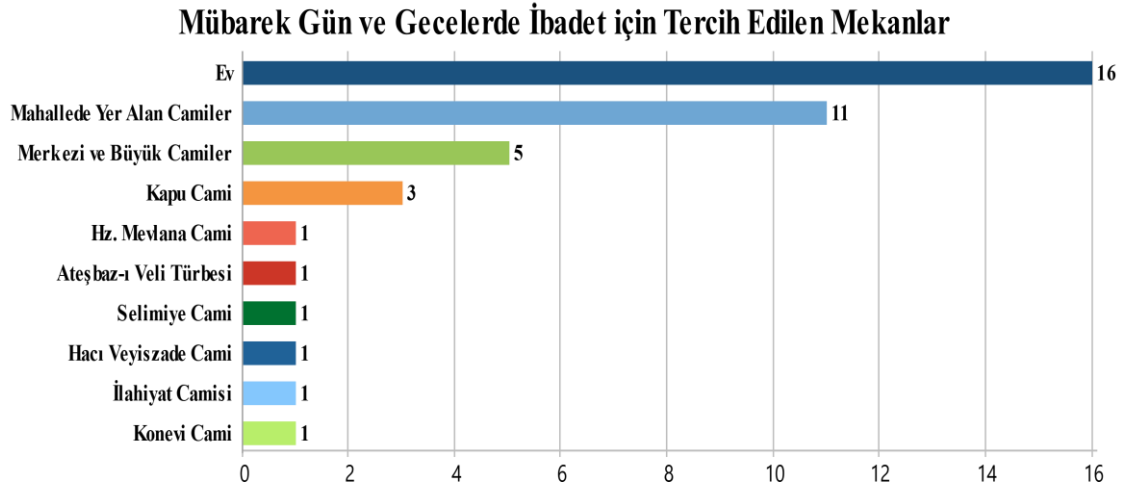
Mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlar kategorisine ait yoğunluk Şekil 12’de görülmektedir. Mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlar kategorisinde katılımcılar tarafından; ev, mahallede yer alan camiler, merkezi ve büyük camiler, Kapu Cami, Hz. Mevlâna Cami, Ateşbaz-ı Veli Türbesi, Selimiye Cami, Hacı Veyiszade Cami, İlahiyat Cami ve Konevi Cami olmak üzere on ayrı başlık altında ifade etmişlerdir. Katılımcılar mübarek gün ve gecelerde ibadetleri için yoğun olarak evlerini ve mahallede yer alan camileri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Şekil 12. Mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilen mekânlara ait yoğunluk grafiği

Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenleri

Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenleri kategorisine ait yoğunluk Şekil 13’de gösterilmiştir. Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenleri kategorisinde katılımcılar tarafından; maneviyat, kalabalık olması, erkeklerle yönelik olması, fiziki koşullar, İmam’ın namazı kıldırma şekli ve programlara dahil olma olmak üzere altı başlık altında ifade etmişlerdir.

Şekil 13. Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenlerine ait yoğunluk grafiği

Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenleri kategorisinde katılımcılar yoğun olarak maneviyat konusundan bahsetmişlerdir. Katılımcılar sakinlik, samimiyet, huzur gibi durumları yaşamak istedikleri için maneviyatı daha ağır basan yerleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K6 ve K27'nin konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Sakinliği sevdiğim için mümkünse evimde ailemle ibadetlerimi yerine getirmeyi tercih ediyorum.” (K6)

“Ben, evi tercih ediyorum. Namazı tek başıma kıldığımda daha samimi hissedirim.” (K27)

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer konu kalabalık olmasıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğu evde ibadet yapmayı tercih ettiklerini belirterek diğer dini mekânların kalabalık olması sebebiyle ibadetlerini evde sürdürmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K8 ve K9'un konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Konya kalabalık bir şehir ve bu sebeple camiler özellikle de tarihi ve büyük camiler oldukça kalabalık oluyor. Bu camilere gittiğinizde gerek araç park etmek gerekse kalabalıktan dolayı sıkıntı yaşayabiliyorsunuz. Ben de bu sebepten ötürü mübarek gün ve gecelerde ibadetlerimi evimde yerine getiriyorum.” (K8)

“Çünkü mübarek gecelerde camilerde çok kalabalık bir ortam oluşuyor. Bende çok kalabalık ortamlarda rahat ibadet edemediğim için ev ortamını tercih ediyorum.” (K9)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu ise dini mekânların daha ziyade erkeklere yönelik olmasıdır. Bazı kadın katılımcılar dini mekânların erkeklere yönelik olması sebebiyle evlerinde ibadet etmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K15 ve K17’nin konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Evi tercih ediyorum çünkü Konya da kadınların böyle çok bilindik dini mekânlara gittiğini görmedim.” (K15)

“Çünkü özellikle camiler artık daha çok erkelere yönelik dini mekânlar haline gelmiş durumda. Camilerde bayan bölümleri genellikle kuytu köşede yer alıyor. Dolayısıyla bana bayanların teravih namazları hariç kendi evlerinde ibadet etmesi daha uygun geliyor.” (K17)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu, fiziki koşullar ve İmam’ın namazı kıldırma şekli konularıdır. Katılımcı K24’ün ifadesi şöyledir:

“Çünkü camiler de kimi imam hızlı, kimi imam yavaş kıldırıyor. Bazen de sıcak oluyor. O yüzden ibadetlerimi evde daha rahat yerine getiriyorum.” (K24)

Katılımcılar tarafından ifade edilen son konu ise mübarek gün ve gecelerdeki programlara dahil olma konusudur. Katılımcılardan K4’ün ifadesi şu şekildedir:

“Büyük camilerde bir program olursa o programa dahil olabilmek için büyük camileri de tercih ediyorum.” (K4)

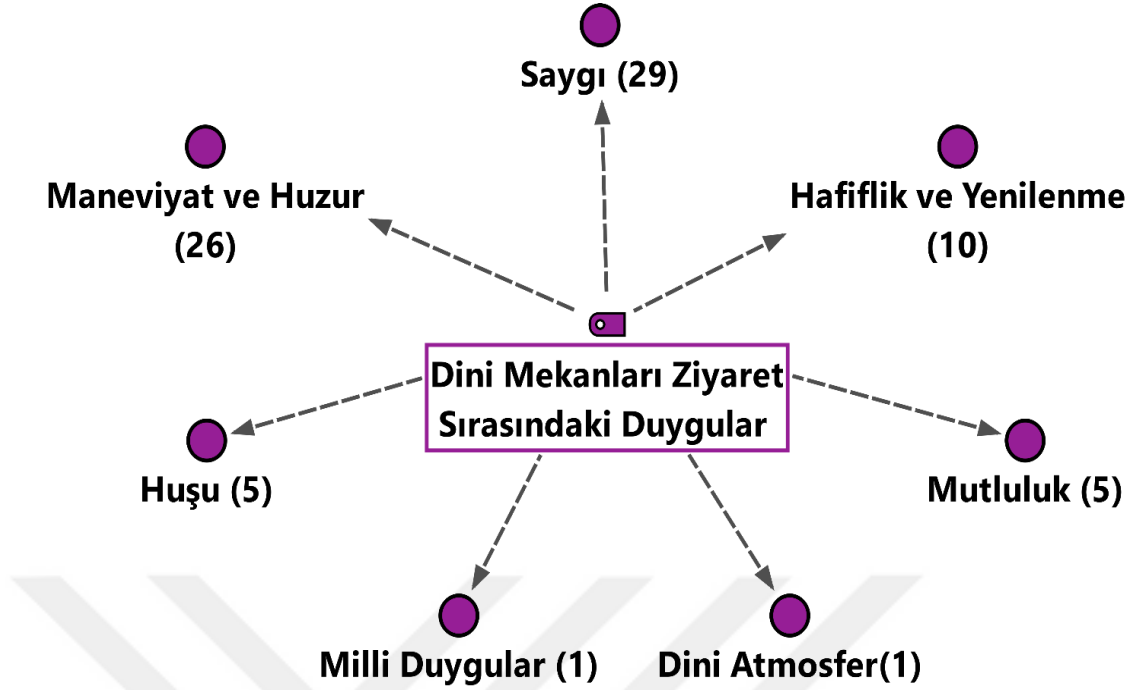
Tablo 6. Katılımcı gruplarına göre mübarek gün ve geceler teması

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
▼ Mübarek Gün ve Geceler			
▼ Mübarek Gün ve Gecelerde İbadet için Tercih Edilen Mekanlar			
Ev	●	●	●
Mahallede Yer Alan Camiler	●	●	●
Merkezi ve Büyük Camiler	●	●	●
Kapu Cami	●	●	●
Hz. Mevlana Cami		●	
Ateşbaz-ı Veli Türbesi	●		
Selimiye Cami		●	
Hacı Veyiszade Cami		●	
İlahiyat Camisi	●		
Konevi Cami	●		
▼ Mübarek Gün ve Gecelerde Mekan Tercih Etme Nedenleri			
Maneviyat	●		●
Kalabalık Olması	●		
Erkeklerle Yönelik Olması		●	
Fiziki Koşullar			●
İmam'ın Namazı Kıldırma Şekli			●
Programlara Dahil Olma	●		

Katılımcı gruplarına göre mübarek gün ve geceler teması Tablo 6'da gösterilmiştir. Tabloya göre ifadelerin farklı noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Yaşlı grupta yer alan katılımcıların, mübarek gün ve gecelerde ibadetlerini en çok merkezi ve büyük camilerde ve ev ile mahallede yer alan camilerde yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Orta yaşlı grup, merkezi ve büyük camileri tercih ettiğini ifade ederken, genç grup mahallede yer alan camileri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Mübarek gün ve gecelerde mekân tercih etme nedenlerine baktığımızda ise yoğun olarak yaşlı grubun maneviyat konusundan bahsettiği görülmektedir.

5.5.1.6. Dini Mekânları Ziyaret Sırasındaki Duygular

Dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular temasına ait hiyerarşik kod, alt kod modeli Şekil 14'de görülmektedir. Dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular teması katılımcı ifadeleri doğrultusunda; saygı, maneviyat ve huzur, hafiflik ve yenilenme, mutluluk, huşu, dini atmosfer ve milli duygular olmak üzere yedi ayrı başlık altında ifade etmişlerdir.

Şekil 14. Dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular temasına ait kod alt bölümler modeli

Dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular temasında katılımcılar yoğun olarak saygı konusundan bahsetmişlerdir. Katılımcılar, dini mekânların maneviyatı yüksek olması sebebiyle, saygı duyduklarını, temiz ve özenli olarak bu saygılarını gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K2, K17 ve K27'nin konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kesinlikle bu konuya dikkat ederim. Kıyafet düzeni, temizlik, sessiz olmak gibi konulara dikkat ederim. Çünkü Allah bizlere şunu söylüyor: Bana gelirken en güzel haliniz ile gelin. Bu sebeple dini mekânlara giderken çok saygılı ve dikkatli olmalıyız.” (K2)

“Evet. Dini mekânlara karşı duyduğum bu saygıya örnek verecek olursam: Dini mekânları ziyaret ettiğim esnada elimden geldiğince sessiz olmaya çalışmak, kılık kıyafetime ve tesettürüme kapalı olmama rağmen daha çok dikkat etmem gibi örnekler verebilirim.” (K17)

“Tabi, saygı duyuyorum. Buna örnek olarak çok renkli giyinmem veya kıyafetlerimde insan silüeti olmamasına dikkat ederim ayrıca temizliğime dikkat ederim.” (K27)

Katılımcılar tarafından saygı konusu ile birlikte yoğun olarak ifade edilen diğer konu maneviyat ve huzurdur. Katılımcılar dini mekânları ziyaret ettikleri sırada manevi

hislerinin uyandığını ve mutluluk ve huzur ile dolduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K1, K16 ve K21'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Dini mekânları ziyaret etmek bende manevi bir his uyandırmaktadır. Dini vecibelerimizi yerine getirme hususunda bir mutluluk hissi vermektedir.” (K1)

“Huzur buluyorum, içimde bir rahatlama oluşuyor, üstümdeki dünya telaşını unutmuş oluyorum.” (K16)

“Huzur ve sakinlik hissediyorum. Ayrıca manevi görevleri yerine getirmenin vermiş olduğu bir mutluluk hissediyorum.” (K21)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu hafiflik ve yenilenmedir. Katılımcılar huzur ve sakinlik hissettiklerini bu huzur ve sakinlik ile birlikte hafiflediklerini ve yenilendiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K6 ve K19'un konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Dini mekânlarda dünyadan uzaklaşmış hissediyorum ve bu vasıta ile gerek bu dini mekânda gerekse bu dini mekândan ayrıldıktan sonra kendimi yenilenmiş hissediyorum.” (K6)

“Rahatlama, arınma ve samimiyet hissediyorum.” (K19)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu mutluluktur. Katılımcılardan K2 ve K3'ün konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Büyük bir huzur, omuzlardaki yüklerin hafiflediği, mutluluk diyebilirim.” (K2)

“Huzurla doluyorum dünya telaşından hayat yorgunluğundan uzaklaştığım gerçek amacın ne olduğunu hatırlıyorum ve mutlu oluyorum.” (K3)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu huşudur. Katılımcılardan K4 ve K5'in konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Büyük camiler bana göre insanlara daha büyük huşu yaşıyor. Ancak camilerdeki cemaat azaldıkça namazdaki huşu da o kadar azalıyor. Neticede dini mekânları ziyaret ettikçe huşu ve huzur buluyorum.” (K4)

“Ahiret inancı, ölüm aklımıza geliyor ve huşu duyuyoruz.” (K5)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer konu dini atmosferdir. Katılımcı K27'nin konu ile ilgili ifadesi şöyledir:

“Eğer ziyaret ettiğim dini mekânın tarihi değeri yoksa benim için çok da bir hissiyat uyandırmıyor. Ama ziyaret ettiğim dini mekânın tarihi değeri varsa benim için daha fazla dini bir atmosfer oluşturuyor. Yani büyüklerimiz hep camiler Allah’ın evidir der fakat artık nerdeyse her iki üç kişiye bir cami düştüğü için ben o hissiyatın kaybolduğunu düşünüyorum.” (K27)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bir konu ise milli duygulardır. Katılımcı K8’in konu ile ilgili ifadesi şöyledir:

“Bu hissiyat gittiğim dini mekânın kimler tarafından yapıldığına göre değişiyor. Mesela Selçuklu Dönemi’nde yapılmış olan Alaeddin Camii’ne gittiğim zaman milli duygular hissederken.”

Tablo 7. Katılımcı gruplarına göre dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular teması

Kod Sistemi	Yaşlı Grup	Orta Yaşlı Grup	Genç Grup
▼ Dini Mekanları Ziyaret Sırasındaki Duygular			
○ Saygı	●	●	●
○ Maneviyat ve Huzur	●	●	●
○ Hafiflik ve Yenilenme	●	●	●
○ Mutluluk	●	●	●
○ Huşu	●	●	●
○ Dini Atmosfer	●	●	●
○ Milli Duygular	●	●	●

Katılımcı gruplarına göre dini mekânları ziyaret sırasındaki duygular Tablo 7’de gösterilmiştir. Tabloya göre ifadelerin benzer yoğunluklarda olduğu görülmektedir. Yaşlı grupta yer alan katılımcılar, dini mekânları ziyaret ettikleri sırada en yoğun olarak maneviyat, huzur ve mutluluk hislerini yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Orta yaşlı grup yoğun olarak huşu duyduklarını ifade etmişlerdir. Genç grupta yer alan katılımcılar ise farklı yoğunluklarda ifadelerde bulunmuşlardır. Saygı ile hafiflik ve yenilenme konuları üzerine en yoğun ifadelerini vermişlerdir.

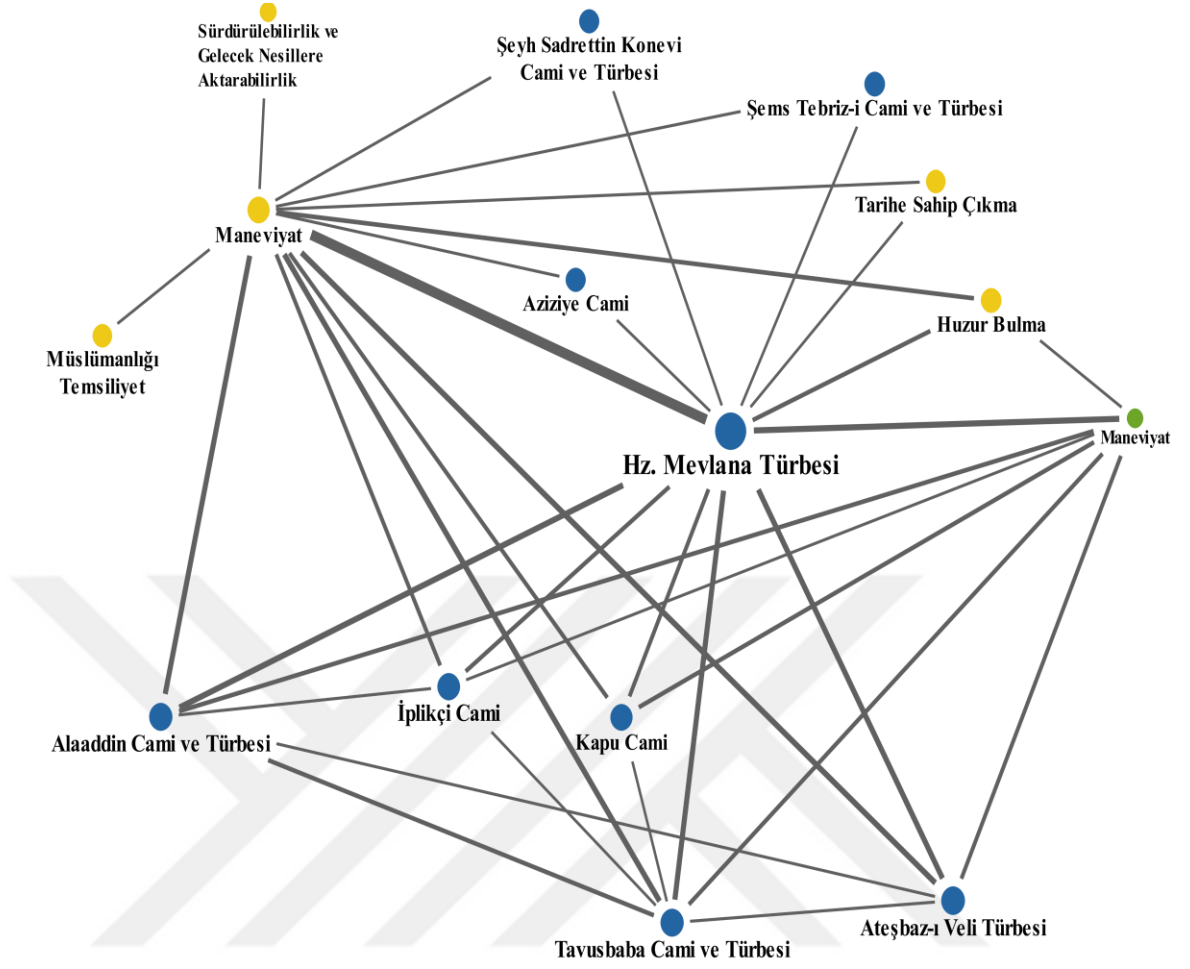
5.5.2. İlişkisel Analizler

İlişkisel analizler, katılımcıların belirttiği ifadelerden elde edilen görüşlerin birbirleri ile olan ilişkisinden ortaya çıkmaktadır. Şekil 15’te belirtildiği üzere katılımcılar Hz.

Mevlâna Türbesi ile ilgili görüş bildirdiklerinde aynı zamanda Ateşbaz-ı Veli Türbesi hakkında da görüş bildirmişlerdir.

Kodlar arası bağlantı çizgilerinin kalınlığı konular arası ilişkinin yoğunluğunu göstermektedir. Bu iki kod arasındaki ilişki Şekil 15’de görülmektedir. Şekil 15’de görüldüğü gibi konunun katılımcılar tarafından oldukça anlaşılabilir olduğu görülmektedir. Katılımcılar maneviyat konusu ile ilgili görüş bildirdiklerinde aynı zamanda tarihe sahip çıkma ve huzur bulma konuları ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Bu durum ile ilgili olarak katılımcı K11 durumu kendi açısından şöyle ifade etmektedir:

“İnancımız gereği dini mekânlar bizim evimiz ve biz evimiz olarak gördüğümüz dini mekânları önemsemeliyiz. Ayrıca dini mekânlar bana huzur ve manevi bir duygu verir. Bu sebeptendir ki önemsiyorum.” (K11)

Şekil 15. Kod kitabı

6. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Değerlendirme

Daha önce belirtildiği gibi, Konya’da en çok bilinen dini mekân Hz. Mevlâna türbesidir. Çalışmamızda da belirtildiği üzere Konya en çok bilinen dini mekânlar da Hz. Mevlâna türbesi, Aziziye cami, Kapu cami, Alaeddin cami ve türbeleridir. En sık ziyaret edilen mekânlar olan . Mevlâna türbesi, Şems-i Tebrizi türbesi, Alaeddin cami vb gibi mekanlara karşı Konya halkında özellikle 45 yaş üstü bireylerde bu mekanlara karşı aidiyet duygusunun daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Hz. Mevlâna türbesinin sık ziyaret edilme nedenleri arasında, popülerlik, Konya’nın simgesi olması, turizm destinasyon programlarının temel ögesi olması, önemli vaizleri, huzur ve maneviyat duygusunu yüksek tutmasıdır. Diğer mekânlardan daha sık ziyaret edilen Alaeddin cami ise Selçuklu Devletinin simgesi olması, Aziziye caminin ise son dönem Osmanlı mimarisinin muazzam eserlerinden biri olmasıdır. Bilinen farklı dinlere ait mekânlardan, Aya Eleni kilisesi, Hristiyan dünyasında Anadolu topraklarında devlet eliyle ve Hristiyanlığı resmi din olarak ilk kabul eden Bizans İmparatoru Constantin’in annesi tarafından yaptırılmış olması ve mimari tarzı ile dikkat çekici olmasıdır. Azil Pavlus kilisesi ise çarşı merkezinde olması nedeniyle bilinen farklı dinlere ait mekânlardır. Maneviyat, saygı ve kültüre sahip çıkma vb gibi hususlar dini mekânların önemsenme sebepleri olarak görebiliriz. Toplumun ilgisizliği ve yeni jenerasyonunun ilgi odağının farklı şeylerde olması, dini mekânların önem kaybetmesinin sebepleri arasında en başta gelen nedenlerden biridir. Mübarek gün ve gecelerde dini mekânların tercih edilme nedenleri, en çok evimize yakın olması ve bizim ruhumuza hitap eden vaizlerin olmasıdır. Maneviyat, huşu, huzur, arınma ve yenilenme duyguları dini mekânlarda bulunurken en çok hissedilen duygulardandır.

Aidiyet duygusunun analizlerde de görüldüğü gibi bu duygu yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Araştırma ile ilgili gözlemlerimizde; aidiyet duygusunun analizinde olduğu gibi yaş gruplarına göre de farklılık göstermektedir. Bunun temel nedeni ise Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin burada da ortaya çıkmasıdır. Çünkü analizimizdeki yaş gruplarının gelir seviyeleri farklıdır. En düşük gelir seviyesine sahip olana 18-24 yaş grubu için, okumak ve sosyalleşmek en önemli ihtiyaçtır. Bu dönemde gelir açısından dışa bağımlılık en yüksek seviyededir. Dışa bağımlı yaşayan bir insan

için beşerî ihtiyaçlarının karşılanması en öncelikli unsurdur. Hayati ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerden bir topluma, gruba veya oluşuma aidiyeti beklenemez. Yaş ile birlikte gelir seviyesi de yükseldiğinden farklı ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar, evlenme, farklı mekânlar görme, arkadaş ve aile bireylerini ziyaret etme istekleri ve diğerleridir. İhtiyaçların giderilmesiyle beraber bazı duygu ve sorumluluklarda hissedilmeye başlanmaktadır. Aileye, bulunduğu ortama, şehre ve ilerideki aşamada topluma bağlılık ve aidiyetler gelişmeye başlamaktadır. Toplumumuzda da gördüğümüz gibi gelir ve yaş grubu aidiyet duygusunun gelişmesinde ve artmasında en önemli iki faktördür. Konya kentinde 45 üstü yaş grubunda aidiyet duygusunun daha yüksek, diğer yaş gruplarında ise düşüktür.

Araştırmanın bu bölümünde, Konya'daki bireylerin dini mekânlara karşı olan aidiyet duygusuna yönelik görüşleri, tutum ve davranışları yorumlanmış ve alana katkı sağlayabilecek önerilere yer verilmiştir.

6.2. Sonuç

Konya dokuz bin yıllık tarihiyle geçmişten günümüze birçok topluma, millete ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Bu ev sahipliği, kentte tarihi ve dini bir dokunun oluşmasına ortam sağlamıştır. Dini ve tarihi dokunun oluşmasına katkıda bulunan toplumlar, milletler ve devletler, hüküm sürdükleri dönemlerle ilgili birçok tarihi ve dini mekânları Konya'da arkalarında bırakmışlardır.

Konya, ülkemizde, en fazla tarihi ve dini dokuya sahip olan illerden biridir. İçinde birçok tarihi ve dini mekân barındırmakla birlikte Konya'da da ülkemizde ve Dünya toplumluların birçoğunda son dönemde olduğu gibi, kültürel değerlere karşı bir hissizleşme ve yozlaşma söz konusudur. Bu hissizleşme ve yozlaşma toplumların, milletlerin ve devletlerin geleceği için en büyük sosyolojik tehditlerden biridir. Bu çalışmayla toplumlara büyük bir tehdit oluşturan kültürel yozlaşmaya karşı, kültürel bağlılık ve aidiyet unsurlarından biri olan dini mekân aidiyetinin, Konya toplumu üzerindeki etkileri incelenmiştir.

İncelemede, gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen notlar ve ses kayıtları üzerinden dökümantasyon yapılarak, görüşme metinleri derlenmiş ve sonrasında bir söylem analizi yapılmıştır. Maxqda yazılımı ile tüm metinlerde tekrarlanan temel kavramsal datalar birer kod olarak tanımlanmıştır. Bu yöntem, mülakat verilerinin analizine

yönelik kavramsal dataların sıklık frekanslarını belirlemenin yanında, mülakatlarda tespit edilen kavramların, yazılı metni düzenleme, sınıflandırma ve analiz etme sürecini yöneterek, verileri yorum katmadan değerlendirmeyi sağlayan nitel veri analizi yazılımıdır.

Araştırmadaki veriler, Konya ili merkez ilçelerinde yaşayan 30 yetişkin bireylerden elde edilmiştir. Katılımcılar: %43'ünün kadın, %57'sinin erkek, %33'ünün 18-24 yaş, %33'ünün 25-37 yaş, %33'ünün ise 46 ve üstü yaş aralığında, %23,3'ünün yüksek lisans ve doktora, %33,3'ünün ön lisans ve lisans, , %40'nın lise ve %0,4'ünün ilkokul eğitimi seviyesinde, %40'nın kamu personeli, %16,6'sının serbest meslek, %36,6'sının öğrenci ve % 0,06'sının ise ev hanımı meslek gruplarından oluşmaktadır.

Konya'da dini mekân aidiyeti üzerine bireylerin tutum ve davranışlarının incelendiği bu araştırmadan çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

- Dini mekânların önemsenmesinde; maneviyat en önemli etken olduğu, diğer önemli etkenler ise huzur bulma, tarihe sahip çıkma ve Müslümanlığı temsil etme olduğu,
- Mübarek gün ve gecelerde ibadet için mekânların tercih edilmesinde, maneviyatın en önemli etken olduğu, kalabalık ve erkeklere yönelik olması diğer etkenler olduğu,
- Dini mekânları ziyaret sırasında, saygının en önemli faktör olduğu, maneviyat ve huzurun diğer önemli bir etken olduğu, hafiflik ve yenilenme, mutluluk ile huşunun diğer unsurlar olduğu,
- Dini mekânların mübarek gün ve gecelerde ibadet için tercih edilmelerinde, genç yaş grubunun, evlerine yakın mahalli camileri, orta yaş grubu ve 45 yaş üstünün ise merkezi ve büyük camileri tercih ettiği,
- Dini mekânların en çok tarihi olması ve turistik amaçlı olması nedeniyle ziyaret edildiği,
- Farklı inançlara ait mekânlardan, Aziz Pavlus Kilisesinin, Aya Eleni Kilisesine göre daha bilinir olduğu,

- Farklı inançlara ait mekânların mimari yapı ve inanış ve ibadet şekilleri yönünden ilgi gördüğü,
- Dini mekânların değer kaybetme sebeplerin arasında toplum ilgisizliğinin başlıca etken olduğu, genç nesil tarafından değer verilmemesinin diğer önemli bir etken olduğu,
- Yaş gruplarına göre dini mekânların bilinirliğinin, genç yaş grubunda, Hacıveyiszade Cami, İnce Minareli Cami ve Hz. Mevlâna Türbesi, orta yaş grubunda Şems Tebriz-i Cami ve Türbesi, Alaeddin Cami ve Türbeleri, Hz. Mevlâna Türbesi, 45 yaş üstü grubunda ise Alaeddin Cami ve Türbeleri, Kapu Camii ve Konevi Camii ve Türbesinin olduğu, tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, yaş gruplarına göre dini mekân aidiyet duygusunun farklılık gösterdiği, yaş grupları küçüldükçe dini mekânların aidiyet duygusu ve bilinirliğinin azaldığı, yaş grupları yükseldikçe dini mekân aidiyet duygusunun ve bilinirliğinin arttığı görülmüştür.

6.3. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara ve sonuçlara göre aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Bu çalışma Konya ilindeki farklı sosyo-demografik yapıdaki bireylerle yapılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda, farklı illeri ve bölgeleri kapsayacak şekilde, örnekleme genişletilerek yapılabilir.
- İlkokul düzeyinden itibaren Konya'daki dini mekânlara kültürel geziler düzenlenebilir.
- Özellikle lise düzeyindeki öğrencilere yerel kültürel mekânlar ile alakalı ders veya ders konuları, bölümleri eklenebilir.
- Turizm haftasında kültürel gezi ve etkinlikler düzenlenebilir. Örneğin; Üniversite seviyesinde Gastronomi ve mutfak sanatları öğrencilerine Atezbaz-ı Veli etkinliklerine katılımları teşvik edilebilir.
- İlgili şehirlerin üniversitelerinde dini ve kültürel mekânlar ile ilgili oturumlar, dini mekânlarda düzenlenebilir.
- Ulusal basında Hz. Mevlâna dışındaki diğer önemli manevi şahsiyetler de tanıtılabilir ve gündeme getirilebilirler.

- Uluslararası kullanılan arama motorlarında Konya'daki önemli gün, haftalarla ilgili görseller öne çıkarılabilir. Örneğin, Google arama motorunda Mevlâna haftası etkinlikleri sürecinde ilk açılışta karşımıza çıkartılabilir.
- Özellikle gençlerin kullandığı sosyal medya platformlarında Konya'nın kültürel ve dini mekânlarına ait dikkat çekici poster veya elektronik tanıtımlar yapılabilir.
- Konu ile ilgili ödüllü ve öğretici yarışmalar düzenlenebilir.
- Önemli hafta ve günlerde, dini mekân gezilerinden sonra bireylerin elektronik ortamda puan toplaması sağlanabilir. Toplanan puanlar karşılığında ödüller verilebilir. Örneğin: Toplanan puanlar ile belediyenin bisiklet hizmetinden ücretsiz olarak faydalanılabilir.
- Özellikle Konya Büyükşehir işletmelerinden kafemlerde, belediyelerde, kamu kurumlarında, üniversitelerde üzerinde tarihi ve dini mekân görsel ve açıklamalarının bulunduğu karton bardaklar kullanılabilir.
- Toplu taşıma araçlarında ilgi çekici dini mekân ve tarihi görseller paylaşılabilir.
- Hızlı trenlerin TV monitörlerinde Konya'nın tarihi ve dini mekânların tanıtımının yapılması sağlanabilir.
- Otobüs ve tramvay duraklarına, o bölgedeki önemli kişiler ve dini mekânların isimleri verilebilir.
- Mülakat soruları genişletilerek ve daha fazla gruba uygulanarak, nitel bir çalışma yerine nicel bir çalışma ile farklı istatistikî aracılığı ile daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, M., Akbulut, A. B., & İflazoğlu N. (2016). Mevlevilikte mutfak kültürü ve Ateşbaz-ı Veli makamı. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 4 (1), 96-102.
- Altıparmak, Ş. (2021). *X Y Z Kuşağına Mensup Kadınların Din Algılarının Karşılaştırılması: Konya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Aldemir, E. (2015). *Konya Şehri İnanç Turizmi Potansiyeli*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi Lisans Bitirme Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alver, K. (2016). *Konya'yı Keşfetmek* (A. Çaycı, Ed.). Seyahatnamelerde Konya.
- Arık, M. O. (1967). Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri. *Anadolu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih –Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi*, 11, 57-100.
- Atilla, M. (2017, 27 Mart). Aidiyet duygusu nedir? Ne işe Yarar? Milliyet, Erişim adresi: <http://blog.milliyet.com.tr/aidiyet-duygusu-nedir-ve-ne-ise-yarar-/Blog/?BlogNo=557298>
- Boran, A., Aykaç R. & Bayar, Ş. (2015, 07-09 Kasım). *Selçuklu başkenti Konya'da dini mimarî "cami ve mescit"*. İslâm ve Sanat, Erişim adresi: <http://isamveri.org/pdfdrg/D237891/2015 BORANA AYKACR BAYARS.pdf>. Erişim tarihi: 02 Nisan 2020.
- Bozkurt, T. (2015). Konya-Hatunsaray (Lystra) ve Çevresindeki Cami ve Mescitler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55 (1), 1-54.
- Bülbül, N. (2010). *Hacı Ömerler Sokağı, oldu Konya Sokağı*. Merhaba Akademik Sayfalar, Erişim Adresi: <https://www.merhabahaber.com/d/file/10-07-03-03-2010.pdf>. Erişim tarihi: 04 Mart 2021.
- Ceray, Mimarlık Restorasyon (2018). Rölöve Raporu: Tarihsel ve Tipolojik Analiz. <http://kudeb.konya.bel.tr/kudeb/pdf/1.pdf>, (ET: 23.11.2018).
- Chittick, W. (2005). Rûmî ve Mevlevîlik. *Tasavvuf Dergisi*. 14 (Ocak-Haziran 2005 Mevlâna Özel Sayısı), 709-727.
- Çapcıoğlu, İ. (2008). Küreselleşme, Kültür ve Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49 (2), 153-183.
- Çetinaslan, M. (2012). Konya Cami ve Mescitlerindeki Mahfiller. *İslam, San'at, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi (İSTEM)*, 20, 197-218.
- Çolak, S. R. (2017b). *Mihrabı Çalınan; Beyhekim Camii*. Erişim adresi: <https://www.memleket.com.tr/mihrabi-calinan-beyhekim-camii-1044278h.htm>, Erişim tarihi: 14 Mayıs 2020.

- Doğan, K. (2012). Konya Sahip Ata Külliyesi ve Vakıf Müzesi. *Vakıflar Dergisi*, 38, s.173-182.
- Domaç, H. (2018). *Konya İnce Minareli Medrese*. Erişim adresi: <https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/bir-yer-gezelim/552-konya-ince-minareli-medrese>, Erişim tarihi: 20 Kasım 2019.
- Döner, M. (1991). Konya'da Mevlâna Dergahı Arşivi ve Mevlevihaneler. *Vakıf Haftası Dergisi*, 9, 25-28.
- Ekinci, E. B., (1999). Konya Hukuk Mektebi ve Osmanlılarda Hukuk Öğrenimi. *İstanbul Üniversitesi Tarih ve Medeniyet Dergisi*, Sayı: 58, 50-52.
- Emekli, M. Ö. (2015). *Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma Dönemi Mezar Stelleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ercoşkun, Ö. Y., Akunal-Öcalır, E.V., Yenigül, S. B., & Alkan, L. (2016). Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları. *Paradoks*, C. 11, Aralık, Özel Sayı, 4-23.
- Erdem, H. (2019). *Problematik Olarak Din - Felsefe Münasebeti*. Konya: Hüner Yayınevi.
- Erkan, Ü. (2013). *Konya Örneğinde Kent-Siyaset İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ersan, M., ve Alican, M. (2013). *Osmanlı'dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, (3. baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Eşitti, B. ve Kınır, S. (2015). Konya ili örneğinde kalkınma ve inanç turizmi. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 6 (12), 175-190.
- Etimolojiturkce (2018). *Duyün*. Erişim adresi: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/d%C3%BCyun>, Erişim tarihi: 15 Kasım 2018.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26 (3), 1-29.
- Gündüz, Ş. (2009). Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos. *İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* (MİLEL VE NİHAL), C 6 (1), 1-19.
- Gündüz, S. (2010). Sultan Türbelerindeki Simgesellik: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Beyliği Örnekleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (12), 237-272.
- Güneyçakıl, F. M. (2016). *Yerel Araştırmacılar Konya ve Çevresinin Eski Çağı*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Günüç, F. (2007). Mevlâna Müzesi Şaheserlerinden. *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik. Ulusal Sempozyumu*, Bildiri Kitabı 14-16 Aralık 2006 Konya (209-222).
- Harman, Ö. F. (1996). *Hac*. TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C. 14.
- İçli, H. H. (2001). *Dünden Bugüne Konya*. <http://docs.neu.edu.tr/library/6309651116.pdf>. Erişim tarihi: 21 Eylül 2020.

- Karpuz, H. (2004). *Mevlânâ Külliyesi*. TDV İslam Ansiklopedisi, C. 29. Ankara.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* C 5 (1), 219-230.
- Konuk, Ç. (2018). Globalizm ve Emperyalizm Üzerine Notlar. *Teori ve Politika Dergisi*, 22 (Bahar, 2001), 42-49.
- Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). https://konyakultur.gov.tr/index.php?route=pages/pages&page_id=1. Erişim tarihi: 20 Eylül 2021.
- Konyalı, İ. H. (2014). *Fakih Dede Türbesi*. Erişim adresi: <https://www.konyayenigun.com/kultur-sanat/fakih-dede-turbesi-h80848.html>, Erişim tarihi: 20 Kasım 2018.
- Koyuncu, A. (2013). Kimliğin İnşasında Kent: Konya Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, C 8 (2), 155-179.
- Köktürk, E. (2010). Mekân Algısı ve Mekân İlişkisi Üzerine. *Mekânsal Planlamada Jeodezi Sempozyumu*, 24-26 Kasım 2010, İzmir.
- KTO, (2012). *Konya'nın Tarihi*. Erişim adresi: <http://www.kto.org.tr/konyanin-tarihi-500s.htm>, Erişim tarihi: 12 Mart 2019, Konya Ticaret Odası.
- Kutsal Mekânlar Evrensel Kanunu (2012, 26 Mart). Erişim adresi: http://www.oslocenter.no/wp-content/uploads/2012/03/tyrkisk_endholycode.pdf Erişim tarihi: 26 Temmuz 2021.
- Kuyrukçu, E.Y., (2020). Anadolu Selçuklu Medreselerinin Yapısal ve Mekânsal Özellik Bağlamında Değerlendirilmesi: Konya Sırçalı Medrese Örneği. *Online Journal of Art and Design*. V8 (1), 1-19.
- Mimiroğlu, İ. M. (2015). *Konya'nın Bizans Dönemi Dini Mimarisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Muşmal, H. (2000). *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mülâyim, S. (1993). *İplikçi Camii*. TDV İslam Ansiklopedisi, C. 22, Ankara.
- Odabaşı, Z. (2016). Karatay Medresesi'nin Biçimlendirilmesi ve Mimari Anlam Boyutu. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Güz (5), 253-270.
- Oral, M., & Başar, M. E. (2006). Konya Kent Merkezinde Yer Alan Camilerin Mimari Özellikleri Açısından Analitik Değerlendirmesi. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C 21 (3-4), 143-156.
- Önder, M. (2006). Kaybolmuş Eserlerimiz: Konya'da Alevî Sultan Mescidi ve Mihrabı. *Vakıflar Dergisi*, 242-245.
- Özcan, K. (2011). Anadolu'da Erken Dönem Türk Kent Morfolojisi "Selçuklu Başkenti Konya". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C 4 (19), 176-189.
- Özcan, K. (2015). *Anadolu Selçuklu Kenti "Mekânsal Bildirge"*. *Şehirlerin Sevdalıları İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı* (H. Bahar, Ed.), Selçuk Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya.

- Özden, S. (2007). *Pisidia Bölgesi'nde Yunan ve Roma Dönemlerine Ait Kültür Varlıkları. Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 7: Yunan-Roma, Pisidia-Karia*. Ege Yayınları, İzmir.
- Özönder, H. (2005). *Konya Düünden Bugüne*. Yeni Zamanlar Dağıtım, Konya.
- Simard, J. C. (2003). *Epistomoloji*. (R. Adıbelli, Çev.). *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bilimname Dergisi*. 2003/2. 13-21.
- Sümer, F. (2001). *Karamanoğlu Beyliği*. TDV İslam Ansiklopedisi, C 24, Ankara.
- Şimşek, U. & Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve Ulusal Kimlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C 9 (1), 189-199.
- Tapur, T. (2009). Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 2 (9), 473-492.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2021). Erişim adresi: <http://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 25 Haziran 2021.
- Türkiye Kültür Portalı, (2021). İnceminare Taş ve Ahşap Eserleri Müzesi – Konya. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/nceminare-tas-ve-ahsap-eserleri-muzesi>. Erişim tarihi: 25 Eylül 2021.
- Tümer, G. (1986). Çeşitli Yönleriyle Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C 28 (1), 213-267.
- Uzluk, Ş. (2006). *İstanbul'daki Esik Fatih Camii'nin Bir Benzeri Konya'da Selimiye Camii*. <http://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/1646/Uzluk.pdf?sequence=1>. Erişim Tarihi: 25 Eylül 2021.
- Yavaş, D. (1993). *Eşrefoğlu Camii*. TDV İslam Ansiklopedisi, C 11, Ankara.
- Yavaş, D. ve Çobanoğlu, A. V. (2000). *İnce Minareli Medresesi*. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 22.
- Yavuz, Ö. F. (2006). Kur'an'da Kutsal Mekân, Zaman ve Eşya Kavramlarının Sembolik Değeri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C 10 (2), 385-403.
- Yıldırım, M. (2014). Kutsal Mekân Algısı Bağlamında Şehir Kimliği ve Din. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 23 (1), 133-142.
- Yılmaz, E. M., & Ulusoy, M. (2017). Karatay Medresesi Kapsamında Tarihi Süreçteki Sürdürülebilirlik. *Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, C1 (3), 196-204.

SÖZLÜK

Ahşap: Canlı bir organizma olan ağacın meydana getirdiği, lifli, heterojen ve anizotrop dokuya sahip organik esaslı bir yapı malzemesidir. Ahşap nitelikleri bakımından yapılarda kullanılmaya elverişli olan ağaçların kesilmesi ve istenilen boyutlarda biçilmesi ile elde edilir.

Alçı Harç: Alçı taşının çeşitli derecelerde pişirilmesi sonucu elde edilen, su ile karıştığında kısa sürede katılaşma özelliği gösteren, beyaz renkli, inorganik esaslı bağlayıcı türüdür. Alçı harç, kalıpsız kemer ve kubbe inşaatı yanı sıra, esas olarak süslü geometrik örgülerde kullanılır.

Âsitâneler: Küçük Mevlevi şubeleri.

Baldaken: Kare ya da piramidal çatıyla örtülü, kare, çokgen veya daire planlı, sütunlarla taşınan küçük açık yapı.

Bazilika: Lat. basilica “Roma imparatorluğunda bir tür kamu binası”. E. Yun. stoa basilikē στοα βασιλική ”kral revakı”, Atina’da yüksek mahkeme olarak kullanılan revakın adı (E. Yun. basileús βασιλεύς kral +ikos).

Cami: Müslümanların içinde toplanıp tapındıkları yapı. Esas cami ve avlu gibi iki bölümü vardır. Esas cami, mihrap, mimber, vaiz kürsüsü ve dikdörtgen oylumun üzerini örten kubbe ve yan kubbelerden meydana gelir. Minareler esas camiin dış duvarlarına ya da içavlu duvarlarına bağlanmıştır. Son cemaat yeri esas caminin giriş kapısı olan yüzünde (batı yüzünde) bulunur.

Hankah: Bir tarîkatın merkez durumundaki tekkesi. Hankahlarda, tasavvuf eğitimi, Arapça, tefsir, hadis ve fıkıh gibi dersler de verilirdi.

Harim: Girilmesi yabancıya yasak olan, kutsal tutulan, korunulan yer.

Hazire: Hazîre, külliye, cami, mescit, tekke gibi dini yapıların avlularında yer alan etrafı duvar veya parmaklıkla çevrili mezarlıklara verilen isim.

Kapalı Yunan Haçı Planı: Orta Bizans mimarisinde yoğun olarak kullanılan bir kilise plan tipidir. Bu tipte dikdörtgen planlı olan naos, dört desteğe oturan kubbe ile bunun dik eksenlerinde ortaya çıkan tonoz örtülü haç kolları ve köşelerdeki odalardan meydana gelmektedir.

Kesme Taş: Bütün yüzeyleri düzeltilmiş taşlara denir.

Kilise: 1. Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer. 2. Hristiyanlıkla ilgili dini kuruluş. 3. Hristiyanlığın öğretilmesi, dini işlerin yönetimi vb. ile ilgilenen papa ve piskoposlar topluluğu. 4. Hristiyan (bazilikası, megaronu) tapınağı.

Kündekari: Kündekari (kakmacılık) sanatı sekizgen, beşgen, yıldız gibi geometrik şekillerde kesilmiş küçük ahşap parçalarının tutkal ve çivi kullanmadan sereni ve kayıtların zıvanalara geçirilip sıkıştırılmasıyla düz yüzeyler oluşturmayı amaçlayan bir teknik (Bezeme kompozisyonu geometrik bir şemadır.).

Manastır: Hristiyan din adamlarının kent yaşamından ayrı bir şekilde belirli kurallar çerçevesinde yaşayıp, ibadet ettikleri yapı kompleksleri. İlk olarak 4. yüzyılda ortaya çıkan bu yapı kompleksleri, çoğunlukla yerleşim dışında olmakla beraber; kilise, şapel, mezarlar, yemekhane, yatakhane, kütüphaneden oluşur.

Mahfil: Topamlacak yer, toplantı yeri anlamına gelir. Cami harimi içerisinde özel konuma sahip alanlar olup, etrafı parmaklıkla çevrilmiş yahut yerden yüksek olarak yapılmış bölümlere verilen genel bir isimdir. Sanat tarihinde cami hacmi içerisinde farklı işlevlere uygun olarak biçimlendirilmiş beyhünkar, müezzin ve kadınlar mahfili olmak üzere üç çeşit mahfil vardır.

Mescit: Mahalle aralarında ağaçtan yapılmış, küçük tapınma yeri.

Moloz Taş: Ocaktan çıktığı gibi kullanılan, düzgün bir şekli olmayan, irili ufaklı ve gayri muntazam yüzeyli taşlara denir.

Mutriban Mahfili: Mevlevî dergâhlarındaki tarikat âyinlerinde (mukabele), çalan ve okuyanların (mutribanların) bulunduğu yer.

Nef: Kilise naoslarının taşıyıcılar veya duvarlar ile birbirinden ayrılmış her bir bölümü.

Niş: Üstü çoğunlukla kemerli ya da düz olan duvar hücresi.

Oktogon: Sekizgen plan.

Rumi: Türk ve İslam sanatında Batı kökenli süsleme motifi.

Sahn: İslam mimarisinde etrafı duvar veya revaklarla çevrili avlu.

Serbest Haç Planı: Kiliselerde naos ve apsisin dışarıdan haç biçiminde algılanabileceği şekilde düzenlendiği bir kilise plan tipi.

Şapel: Tek mekândan oluşan, küçük boyutlu kilise.

Tambur: Arapça *ṭanbūr* veya *ṭunbūr* “Horasan kökenli bir telli çalgı” sözcüğünden alıntıdır. Kelime Sümercede *pandur*, *pantur* şeklindedir. İlk anlamı mızrap veya yayla çalınan bir müzik aletidir. Mimaride sütunun çok parçalı olması durumunda, bu parçalardan her birine “tambur” adı verilir. Ek yerinin belli olmaması için, tamburların birbiri üstüne oturacak yüzeylerinin dışa yakın kısımları perdelanarak düzeltilmiş; merkeze yakın kısımları pürüzlü bırakılmıştır. Bu alanın işlenmeden bırakılması “anathyrosis” adı verilen bir tekniktir. Bu işleme tekniği, duvar yapımı için hazırlanan taşlarda da uygulanmıştır.

Tapınak: İçinde ibadet edilen, tapınılan yapı, mabet, ibadethane, ibadetgâh. Çok tanrılı dönemlerde sadece Tanrı’ya ait olduğu düşünülen eşyaların konulduğu Tanrı evi.

Tonoz: Rumca kelime. Eski Yunanca *tholós* θολός “kubbeli yuvarlak yapı, örme taş veya tuğladan yapılmış kubbe” sözcüğünden alıntıdır. Yarım silindir biçiminde tavan örtüsü. Bir kemer gözünün aralıksız olarak devam etmesi ile meydana gelen örtü biçimi.

Tuğla: Su ile yoğrulduğu zaman istenilen şekli alabilen, pişirildiğinde ise su geçirmezlik ve mukavemet kazanan, ana maddesi ince taneli kil olan inorganik esaslı yapı malzemesidir.

Türbe: İçinde din ve devlet büyüklerinin mezarları bulunan yapı. Arapça *trb* kökünden gelen *turbat* “toprak, kabir” sözcüğünden alıntıdır. Turāb sözcüğü de buradan gelir.

Yunan Haçı: Bütün haç kollarının eşit olduğu ve haç kol genişliğinin fazla olmadığı bir haç tipi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hayreddin Sevban SÖNMEZSOY

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji (Tezli)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta seviye)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar : Peren Fen ve Anadolu Lisesi ve Peren Özel
Öğretim Kursun'da PDR uzmanı

Tarih : 13 Ocak 2022 (Tez Savunma Tarihi)

EK-1. KATILIMCI LİSTESİ

K.1	Erkek	62 Yaşında	Mühendis	Doktora
K.2	Kadın	64 Yaşında	Ev Hanımı	Lise
K.3	Erkek	52 Yaşında	Usta	İlkokul
K.4	Erkek	53 Yaşında	Şoför	Ön Lisans
K.5	Erkek	73 Yaşında	Akademisyen	Doktora
K.6	Erkek	51 Yaşında	Öğretmen	Lisans
K.7	Erkek	60 Yaşında	Akademisyen	Doktora
K.8	Erkek	54 Yaşında	Öğretmen	Yüksek Lisans
K.9	Kadın	50 Yaşında	Ev Hanımı	Lise
K.10	Erkek	48 Yaşında	Pazarlamacı	Lisans
K.11	Erkek	36 Yaşında	Öğretmen	Lisans
K.12	Kadın	33 Yaşında	Polis	Lisans
K.13	Kadın	37 Yaşında	Sosyolog	Lisans
K.14	Kadın	32 Yaşında	Öğretmen	Lisans
K.15	Kadın	29 Yaşında	Öğretmen	Yüksek Lisans
K.16	Erkek	29 Yaşında	Öğretmen	Lisans
K.17	Kadın	27 Yaşında	Halkla İlişkiler	Lise
K.18	Kadın	28 Yaşında	Sosyolog	Lisans
K.19	Kadın	32 Yaşında	PDR Uzmanı	Lisans
K.20	Kadın	34 Yaşında	Öğretmen	Lisans
K.21	Erkek	19 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.22	Kadın	20 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.23	Erkek	20 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.24	Erkek	22 Yaşında	Öğrenci	Lisans
K.25	Kadın	19 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.26	Kadın	19 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.27	Erkek	19 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.28	Erkek	21 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.29	Erkek	20 Yaşında	Öğrenci	Lise
K.30	Erkek	19 Yaşında	Öğrenci	Lise

EK-2. DİNİ MEKÂNLAR AİDİYETİ ANKETİ

1- Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER						
1	Cinsiyetiniz ?	Erkek ()	Kadın ()			
2	Yaşınız ?	18-24 ()	25-31 ()	32-38 ()	39-45 ()	46 ve Üstü ()
3	Öğrenim Durumunuz ?	Lise ve diğer ()	Yüksekokul ()	Fakülte ()	Yük. Lisans ()	Doktora ()
4	Kaç yıldır Konya'da yaşıyorsunuz ?	0-5 ()	6-10 ()	11-15 ()	16-20 ()	21+ ()

1. Konya'da ki hangi dini mekânları biliyorsunuz?
2. Konya'da ki farklı dinlere ait kutsal mekânları biliyor musunuz?
3. Sizin inancınız dışındaki dini mekânlar ilginizi çekiyor mu? Neden?
4. Dini mekânlara gitme sıklığınız nedir?
5. Konya'da en sık ziyaret ettiğiniz dini mekân hangisidir? Neden?
6. Gittiğiniz dini mekânların geçmişini ve tarihini merak ediyor musunuz?
7. Adres soran birine adres tarif ederken dini mekânları kullanıyor musunuz?
8. Dini mekânları neden önemsiyorsunuz?
9. Sizce değerini kaybettiğini düşündüğünüz dini mekân var mı? Varsa hangileri?
10. Mübarek gün ve gecelerde ibadetiniz için hangi mekânları tercih edersiniz? (ev, mahalledeki ibadethaneler, meşhur ibadethaneler) Neden?
11. Dini mekânlara giderken saygı duyuyor musunuz?
12. Dini mekânları ziyaret ettiğinizde sizde nasıl bir hissiyat uyandırıyor?

ETİK KURUL/KOMİSYON İZNİ/MUAFİYETİ

T.C.
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-46409256-300-9294
Konu : Prof. Dr. Hüsamettin Erdem Hk.

31.05.2021

Sayın Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM
Öğretim Üyesi

Konya'da Dini Mekanlar Aidiyeti isimli ekte başvuru evrakları verilen araştırma projesi çalışmasının Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM'in sorumluluğunda Yardımcı Araştırmacı olarak Hayrettin Sevban SÖNMEZSOY'un katılımları ile yürütülmesi ile ilgili İnsan Araştırmaları Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuz 27.05.2021 tarihli 2021/05/12 sayılı kararımızda değerlendirilmiştir. İlgili çalışmanızda Üniversitemizin adının geçmemesi, Covid-19 virüsü nedeniyle Ülkemizde yaşanan salgın sürecinde salgın için alınan kararlara uyarak ve araştırmanın yapılacağı kurum ve kuruluşlardan idari izin alınarak çalışmanız şartı ile kurulumuzca uygun bulunmuştur.

Çalışmalarınızda başarılar diler, gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN
İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

Ek:Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM (13 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSSUM0LAL

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/kto-karatay-universitesi-ebys>

Adres: Akabe Mahallesi Alaaddin Kapı Caddesi No:130 Karatay/Konya

Telefon:444 1251 Faks:0332 202 00 44

e-Posta:rektörluk@karatay.edu.tr Web:www.karatay.edu.tr

Kep Adresi:kto.karatayuniversitesi@hs@l.kep.tr

Bilgi için: Celaleddin ÇİBİK

Unvanı: Sekreter

Tel No: 444 1251-7258

